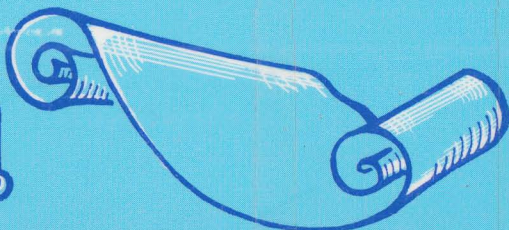

Українські
письменники

В КАНАДІ

Олекса Гай-Головко

Oleksa Hay-Holowko

UKRAINIAN WRITERS IN CANADA
LITERARY-CRITICAL SKETCHES

VOLUME TWO

Олекса Гай-Головко

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ В КАНАДІ

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ НАРИСИ

ТОМ ДРУГИЙ

diasporiana.org.ua

Обкладинка ВЛАДИСЛАВА КЛЕХА

Авторські права застережені

Copyright by O. Hay-Holowko

Цій книжці уможливила вихід у світ фінансова допомога
Української Канадської Фундації ім. Тараса Шевченка й
Товариства Українських Піонерів Альберти.

This book was made possible with the financial assistance of the
Ukrainian Canadian Foundation of Taras Shevchenko and
Ukrainian Pioneers Association of Alberta.

ПЕРЕДМОВА

Після довготривалого відпочинку на моєму письмовому столі другий том книги „Українські письменники в Канаді” нарешті вийшов у світ.

У цьому томі, як було зазначено в передмові першого тому цієї книги, охоплено українських письменників, які прибули до Канади між двома світовими війнами, а також тих, що народилися в Канаді й вийшли на літературне поле разом з прибулими.

Дослідницька праця з письменниками й вибирування їхньої творчості тривала роками. Це дало авторові цієї книги змогу ознайомитися з багатьма живими ще тоді письменниками й дістати від них першоджерельні біографічні відомості й також літературні твори.

Другий том книги „Українські письменники в Канаді” побачив світ завдяки сучасним меценатам розвитку української культури — Українській Фундації ім. Тараса Шевченка й Товариству Українських Піонерів Альберти, зокрема управі товариства у складі Й. М. Лазаренка — голови, д-ра П. Пухкого — заступника голови, В. Хміляра — секретаря-скарбника й директорів — Люби Григорій, І. Григорія, І. Стадника, С. Сумки, В. Шарика.

Сердечно дякую вищезгаданим установам і їхнім невсипущим культуртреґерам за оживлення моєї книги, а також І. Горечькому за виявлену ініціативу в цій видавничій справі.

Олекса Гай-Головко

ІЛЛЯ КИРІЯК

Ілля Киріак був серед першої і другої письменницької генерацій один із найталановитіших, найпотужніших і найвидатніших майстрів слова. Він писав поезії, нариси й оповідання, але вінком його таланту і творчої праці був роман у трьох томах „Сини Землі”. Цим твором він підніс наше ім'я серед нас і наших англомовних співгромадян, як ніхто до нього з українських письменників у Канаді. Але, на жаль, як це часто в нас буває, ми належно не оцінили його під час його життя й не створили йому сприятливих умов і не дали йому відповідного стимулу для творчої праці. „Віддавав молодий автор свій час і свій труд на службу за хліб насущний, на праці, що її могли виконувати інші”...¹

Ілля Киріак народився 29 травня 1888 року, у селі Завалє Снятинського повіту в Галичині. Учився в народній школі й закінчив у ній шосту класу. До Канади виїхав вісімнадцятирічним хлопцем 20 грудня 1906 року. Спочатку працював у Вінніпезі, потім у лісі недалеко від Кенори, Онтаріо. У 1908 році переїхав до США і влаштувався там на працю при будові залізниці в Гренд Форкс, Мішіген. Але незабаром, зазнавши безробіття, він повернувся до Канади і став працювати у Бритіш Колумбії в кам'яновугільних копальнях. Там попав ув українське оточення і брав у ньому активну участь. Потім у Гомстері виконував обов'язки ділового секретаря в Робітничому Товаристві, ознайомлювався з українською політичною й мистецькою літературою, яку діставав у досить

1. Календар-Альманах „Українського Голосу”, стор. 172. Вінніпег, 1960 р.

великій місцевій бібліотеці, і поглиблював свій світогляд.

У 1911 році Ілля Киріяк почав працювати в копальнях Альберти. У 1912 році у Вегревіл, Альберта, він вступив до школи для чужинців. У 1912 році закінчив Учительський семінар у Кемровз, Альберта, і після цього вчителював у Спрінг Крік та інших школах Альберти до 1936 року.

Ілля Киріяк був секретарем Союзу Українців Самостійників, а пізніше ректором Інституту ім. Грушевського до 1942 року. Під час війни працював у американив, а з 1949 року, до свого 65-ліття, урядовцем при залізниці Нортен Алберта Рейлвейс.

Ілля Киріяк почав писати поезії ще замолоду. Один з його віршів під назвою „Канадо” вийшов друком в *Українському Голосі* під чергою 27, 1928 року. В цьому вірші автор з великим захопленням висвітлює Канадську природу, багатство, а особливо вільне життя в Канаді. З подібним настроєм і тематикою з'являються й інші вірші — „Нема часу”, „Роса-краса”, „Мицька лоза”, „Дарунки весни”, „Вигода”, „Вітер-Шінок”, „Пропавший” і інш.

Чимало часу й молодечої енергії Киріяк присвятив особистій ліриці, в якій досить глибоко відбив свої переживання, часи самотности, туги й відірваности від своєї родини й рідного оточення. До цих віршів належать „Не жалій”, „Зів'яла любов”, „Життя”, „Не знаю” і інш.

Разом з поетичними творами Киріяк пробує свої сили в прозі: пише оповідання й нариси. У 1912 році з'являються в едмонтонському часописі *Нова Громада* його оповідання „Гіркий сон”, а пізніше в *Українському Голосі* „За пів centa”, „Зміна”, „За вовну”, „Як мене висвятили”, „Повісився”, „Перший день на господарстві” і інш. Сприймаючи позитивно зміст його поетичних і прозаїчних творів, деякі критики робили йому мовні закиди. Усвідомлюючи це, Киріяк дуже багато вдіяв часу для вивчення літературної мови і цим у чергових творах поліпшував свою мову.

Попередні Киріякові поетичні й прозаїчні твори були, так би мовити, трампліном для великого твору, що його він роками виношував у своєму задумі. Це були „Сини землі” — монументальна повість про життя і працю канадських українців, яка посіла найвизначніше місце в історії української літератури в Канаді. Перший том її вийшов з друку 1939 року, другий — 1943, а третій — 1945. У цьому творі він реалістично й барвисто змалював життя українських поселенців у Канаді, і тому ми з певністю можемо сказати, що цей твір виповнив порожнечу, яка могла бути в нашій історії про піонерські часи. Таким чином автор виконав велику функцію, за що українці мусять бути йому дуже вдячні.

Після виходу „Синів землі” англійською мовою Ілля Киріак посів одне з найпочесніших місць у пантеоні всеканадської літератури. Ілля Киріак помер 28. 12. 1955 р.

ЛІТЕРАТУРА

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпезі, стор. 116, 1949 р.

О. Івах. „Українсько-Канадське Письменство”. *Календар-Альманах Українського Голосу*, стор. 163. Вінніпег, 1960 р.

О. Гай-Головко. „Ілля Киріак”. *Канадійський Фармер*, 2 січня 1960 р.

„Незауважений талант”. *Календар-Альманах Українського Голосу*, стор. 172. Вінніпег, 1960 р.

„Ілля Киріак про себе”. *Український Голос*, 7 грудня 1960 р.

W. T. Zyla. „Genuine Sons of Canadian Soil”. *The Ukrainian Weekly*, January 20, 1962.

W. Eggleston. „Sons of the Soil by Illia Kiriak”. *Queen University Quarterly*. Winter issue 1961.

М. Мандрика. „Ілля Киріак” (1888-1955)”. *Північне Сяйво*. Альманах І. Славути, 1964 р.

М. Марунчак. „Ілля Киріак та його творчість”. *Український Голос*, 12, 19, 26 лютого 1969 р.

Д. Прокон. „Письменник Ілля Киріяк”. *Український Голос*, 15 жовтня 1975 р.

Володимир Жила. „Західня Канада в українській літературі”. *Канадська Україна*, січень 1976 р.

Й. Лозинський. „Деякі важливі дати з українського життя в Канаді”. *Український Голос*, 3 січня 1980 р.

Л. Білецький. „Ілля Киріяк”. *Український Голос*, 30 травня 1988 р.

М. Мандрика. „Ілля Киріяк”. *Український Голос*, 30 травня 1988 р.

Ілля Киріяк

КАНАДО

Канадо, широка й розлога,
Краю багатства й утіх,
Без числа рік твоїх пливе до моря,
Незчислити озер усіх.

А степ твій, широкополе,
Немов тихе море спить,
Пшеницю мов золотом вкрите,
Про індіян й буйволів снить...

Канадо, ти вільний краю,
Криєш світа ти скарби,
І маниш людей до себе
Деспотом пригнічені юрби.

І стають вони твоїми синами,
Величають волю твою,
Й присягають, що з ворогами
Проллють за тебе кров свою.

КОЛИ БИ Я ЗНАВ

Ох, коли би я знав,
Де її знайти, —
Свою матіноньку,
Любу голубоньку,
Я би вітра призвав,
Щоб дорогу вказав
В її хатиноньку.

Ох, коби знаття,
Де вона жис,
Моя матінонька,
Я би бурю наняв,
Я би вихром вганяв,
До її гніздонька.

Ох, коли б я знайшов
Свою матіноньку,
Я б їй у ноги впав,
Щиро їх цілував,
Бо нема друженька
Так, як матінька.
Та Бог її призвав.

МАМА-ПИСАНКА

Неначе в сні
Бачу, як мама сидить
Перед печею і взорує
Квітами, хрестом цяткує,
Розтопленим воском писанки.

Здається мені,
Бачу, як вогник горить,
А там горщечки з писанками
Дрібно списані кізками
Про воскресення життя — весни.

Ілля Киріяк

ПЕРШИЙ ДЕНЬ НА НОВІМ ГОСПОДАРСТВІ

— А тепер ти, моя газдине, паня, а я пан... Лянки є, гудзики є, на соломі спимо. А ви діти, мої, панята любі, стуляйте тепер свої панські кулачки та й гризіть замість калачиків, та й тіштиси, що ваша мама паня, а дедя пан у мундурі...

Отак з гірким сміхом жартував собі Іван Проців із своєї родини, що купкою сиділа під корчем лозини. От може година минула, як привіз їх сюди сусід — Бог його знає, де мешкає — аж з міста, вісімдесят миль. Привіз, стягнув пакунки, склав під корчем, сказав „Дай Боже!” і зник за корчами.

Іван стояв, мов укопаний. Тут став, зарослий густою осокою, а далі ліс, ліс і ще раз ліс. Це була його ферма, так сусід сказав. Він порадив йому заплатити за цю ферму — десять долярів у земельному бюрі. Цілий цей маленький круговид наганяв Іванові притаєного страху. Дика природа, не порушена ще людською рукою, спочивала спокійно й таїла в собі якусь непереможну силу самоти й лякала Івана якимсь незрозумілим страхом, а він пробував його позбутися гірким жартом.

— То це Канада? — питав сам у себе. — То тут живуть люди в хатах, будованих на пльонтри?! Де ті пльонтри?!

Оглянувся довкола й безнадійно сів на повалену тополь, тяжко зідхаючи.

— Кум Стефан писав, що тут рай! Здаєси, що в тім болоті, — думав Іван, пригадуючи собі, які то листи писав

Стефан до нього та й до сусідів у краю. — Мой! Якби ж попав мені тепер у руки! — прошепотів кріз зуби, стискаючи й уявляючи собі, що він сидить десь недалеко, схований за корчами, і сміється з нього в кулак.

— Де ж то панство, до якого ти загулив мене сюди? — питав у думці Стефана. — Отут, о?! В сім лісі? Сказив бис си!

Глянув на жінку й дітей. Щось душило йому в горлі... Відчував жаль.

— Ото ми подекуєте, небожета за се панство, — сказав жалісно. Та й ти, небого, возьми тепер ломаку та й бий ня, як бика, бом заробив. Ни хотілас іхати, а лем те силою вітяг з хати в цу нужду.

Іван тепер неначе б побачив цілий образ, той буденний образ мужицького життя. Він ніколи не був принадний, але після зміни в розпуці снується мережаним поясом і яскраво показує ту однотайність, яка ціхує життя галицького мужика з роду в рід. Час від часу плямують той пояс переходові хвилини, які Іван мав у своєму житті...

Ось він у свого батька — хлопчиною ще. Тут хата, велика хата, з великими вікнами, назелено помальованими — як у багача. По-під стріху два ряди красних шульків кукурудзи, а хата рівненько пошита сніпками, шей дашок зверху. Там, на ліво, стодола з піддашшям розсілась, наче квочка зо своїми курчатами. Ось там віз — кований, із жовтопомальованим кошом, а ззаду виписане ім'я його деді. Зараз таки коло стодоли стайня, а в ній дві корови, як писанки — тирольські, — і двоє чорних коней. А там далі стоги, сьогорічні, жовті, як віск, а тогідні вже почорнілі. Кошниця, рік-річно вовна аж боки повіддувала, багачька була.

— Ет, що це! — прошепотів Іван неначе у сні. — Минулося...

Ось він парубок. Хто може зрівнятися з ним? У його деді солонина солонину вкривала. Свіжу, таку грубу з надолоню, клав дедя на спід, а тогідну жовту, як віск, складав зверху у бербеницю — так щороку.

— Ни жєлуй, стара, хлопчискови тої солонини, най їсть, най си правит, — говорив дєдя не раз до мами. — Стїдно було б, якби сякий-такий шмаркач гримав го до землі при борєнці. Дє солонина, там сила.

Іван ріс, жив, — як у сєлі говорили люди.

— Ни впадай му си в руки, бо тє зїтре, — казали декотрі на данци, дє Іван виляскував халявами, як з пістоля. — Ото му си вдав!

Але минулося. Старий з буйности і гордості нічого не робив, тільки пив і пив. Кумався по цілій околиці, часом і по тижневї не приходив додому. Всюди мав приступ.

— Навіть з цїсарем знаси, — говорили бідні, які робили в Проця на третину кукурудзи.

Іван пішов до війська. Трудно було, але перебув тих три роки. Прийшов додому та й що? Жиди втиснулися на ґрунт. Дєдя ослаб, працю розкрадали й ціле господарство сходило на пси. Урятував Іван хату та два помірки.

— Мой, ский жиль. Зелена фарба обсунулася з вікон та й несільників не було під стріхою на жердці. Вибив би дєдю, али щось спирало, грїх...

Пропало, нічого не виб'єш. Та й не треба. Старий довго не потягнув. До Рїздва похворів і вмер, а мама й собі потягнулася за ним, таки в першій тиждень говїння.

Лишився, як палець, Іван. Не чекав рік у жалобі, але по Великодні оженився з Докією. Один морґ дістав за нею.

— Икось лабудилиси, але не йшло в руки. Ходив по знахорах, по ворожках, та нічого не помогло. Поросята гинули, корова худла, навіть кури слїпли, а то все через дєдю. Ни дав раз жебракам наїстиси, а ше й буком вібив.

І дійшло до того, що Іван мусів попри своє заробляти на фільварку. Поля була кришка, але й те не ґносне, — не було худібки.

— Лице му си лупило, ск ішов на заробіток.

— Мой, ти багачу! — насміхався не раз Ілаш, що зріс у фільварку. — Ти, небоже, не дужи пружайси та й ни забирай бідним хлїб. А твій дє? Га?

А Іван мовчав, ішов і до нікого ні слова.

— Це ж багач. Видно їкусь паскудну думку носить у собі,
— говорили між собою скарбовляни.

— Носив бис і ти, їк зісунуви з такого багатства, як єго дедя мав. Мой, та то галман добра було!

— Та ї розвіялося.

— Кажуть, що з ничистим знавси і той, Боже не прости,
ніс му в руки, — доказував хтось збоку.

— Видно, що не погодилися оба.

— Кажуть, що не хотів за горівку присягнути.

— Та де! Жебрака вібив раз та ї відтоді пішло єк з Петрового дня. Заклев. А то дуже паскудний дід. Знають го в цілій околиці.

Це говорилося не раз при Іванові. Він слухав і здавалося йому, що то про когось дуже далекого говорять. Це ніби була казка, давня казка. Знана йому колись, але дуже чудна.

Замолоду він не заглядав до коршми. Але біда застала. Ротиків на кулешу збільшилося, майже за кожний рік, — єк на збитки. Сила, та силенна сила падала, упадала, як вода по повені. Із стрункої постаті стався кістяк. У хребті пекло та ї руки скіпали. Як вип'є, то легше стає.

Спочатку крадькома забігав у корчму, випивав півлітрівку ї утікав додому, але пізніше, то не ховався вже. Знаходив товариство просиджував цілими ночами. Як були такі, що співали, то ї він співав. А коли назбиралося таких, що на корчемному столі розкладали всю мужицьку долю і плакали, то і він плакав; плакав і гримів кулаками по столі... потім вилітали корчемні вікна, а дорогою тріщали плоти. Потім скидав сорочку, лягав горілиць на обійсті перед хатою і сварився з цілим світом.

— Не завірайси один з другим, бо ти зуби виб'ю! — кричав махаючи кулаками. — Шьо! Рипівес, як багатство було, а типер рипиш, шом збіднів.

Засипляв твердим сном, а вранці схоплювався і, мов злодій, ішов до роботи. Так цілх двадцять літ. Робив, як віл, але доробитися він не міг. Не йшло в руки, але з рук.

І не втерпів.

— Ідуть люди до Канади, піду й я, що буде то буде. Умру, на зломану голову, а буде ікес панство, то привчусь.

Продав жінчину ниву, продав хату і свій ґрунт, зібрав дітей і жінку...

Іван глянув на Докію й мало не заплакав. Не хотіла йти. Казала — хіба не трупом винесеш. Плакала вдень і вночі, але витег, висадив на фіру та й вїо! Навіть сми си не обіздрів...

— Дедю, дедю! — скрикнули діти не своїми голосами, — ади, гадина! — і стулилися коло мами, як курчата злякані яструбом, і збудили Івана з його задуми. Схопився і доки добіг до дітей, за гадиною тільки трава похитувалася. Іван постояв хвилинку, не знаючи що робити, потім крикнув до Докії:

— Слухай, стара! Ти руши й роби єкийсь поредек. Сілас, ск квочка.

Іваниха підняла голову і глянула на нього не то з докором, не то з жалем. Нічого не можна було впізнати в її очах. Темні, померклі, наче в них давно скінчилось життя, тільки ще останні судороги тримали їх розплющеними. Скільки сліз виточили вони! Бог один знає. Тулячи до грудей свого однолітка Миколку, вона грілася його теплом. Безнадійність, наче темна ніч, розгорнула своє чорне покривало — чи вона буде жити, чи ні, їй було однаково. Гірше вже не буде.

— А якби вона померла?! — майнула думка в Івановій голові й неначе пильником пробігла по цілім тілі. — Мой! Фертик! Шестеро дітей...

Не заплакав, а заревів. Упав на купу клунків і примовляв:

— Докійко, ни дивис на мене більше, ни дивис, бом винен. Взеєм те з хати, затег отут в оцу пуцу, а на шьо? Щоб те гаде пужало, щоб те комарі пили, щобим поздыхали...

Плакав, як дитина.

— Була своя хатка, своя нивка, жий і не ківайся. Але не вітримав, послушав тих, що брехали, і пустився. А на що? Ой,

Боже, Боже, за що не так гірко карасш? За що така кара? Мой, Докійко! І ви, діти! Беріть тепер по дручкови та й убийте дедю. По голові! Розтріскайте дурну! — і підсунув до дітей, — Натє, бийте, а я ані кинуси. Розтріскайте її, бо дурна, і гріху не будете мати! Ойі, ні! За такого дедю гріху Бог не запише.

Зчинився плач дітей. Вони перший раз бачили, як плакав їхній дедя, і перелякалися. Що вони розуміли? Для них був сном старий край, сном — ціла їзда і сном — оточення й ціла справа.

Плакали і ще ближче тулилися до мамі... і вона заплакала. Ще коли на шіфу сідала, то скінчила плакати. Не було вже сліз — і аж тепер. Коли почула плач чоловіка і плач дітей, у неї прокинулося чуття, і воно розм'якло, і випустило з себе краплі сліз, які повільно котилися по змарнілому обличчі і падали Миколці на голову... на саме чоло. Були вони перші на чужій-чужиньці. Жаль відізвався в неї, хоч вона не знала за чим. Жаль чоловіка, бо плакав, жаль дітей, бо не винні, і ще якийсь жаль обзивався десь далеко і глибоко під серцем, але щось здушувало його. Вона навіть не слухала Іванових слів. І не думала бити його. За що?

Помаленьку плач стихав і губився в гущавині. Лише було чути схлипування. Весняне сонечко пересунулось уже з полудня і кидало ясним промінням на кущі, а там, крізь листочки, на купку живих істот, на Докііну гарну хустку й на Іванів чорний жупан. А вітер спокійно гойдав галузками й малював на них маленькі сонечка — отак одне коло другого, неначе хотів зробити з жупана срібlistий фелон, а з хустки мережану скатерть.

Довго сиділи так, і раптом Іван неначе з сну схопився. Не кажучи ні слова, він відімкнув одну паку, витяг сокиру й мовчки відійшов убік. Обіійшов довкола озера. Пролізаючи крізь повалені тополі й корчі, він, неначе олень, скакав уперед. Вийшов на горбок і, довго не думаючи, взявся

зрубувати дерево. Якась сила наповнила його: валив дерево за деревом, ніби мстився на своїй біді й безпорядності.

Коли Докія почувла Іванів гуркіт у лісі, мимоволі встала, оглянулася і, здавалося, почувла шепіт: — Гей, жінко, а ти чого сидиш? Та ж то весна! Весна сівби, весна невсипущої праці садити, сіяти. Але де? І їй ніби хтось, сміючись, шепнув — не маєш свого городця, де було повно ярнин, гвоздиків, півоній, любистку, м'яти, васильків та її крислатого барвінку.

Постояла хвилинку, потім віддала старшій Оленці Миколку, що б забавляла, а сама взяла кітлик, зачерпнула в озері води і принесла до клунків. Відразу ж назбирала хворосту, розпалила вогонь, поставила кітлик, щоб грілася вода. Потім розв'язала клунок і витягла шматок сала, разовий пшенишний хліб, цукор, чай і двоє горнят.

Дев'ятилітній Василько призбирував хворосту, підкидав до вогню й весь час питав:

— Мамо, а чи довго мемо тут сидіти?

— Ни довго, ни довго, — відказувала мама, якій ці питання кололи близько серця.

— А це мама хоче кулешу варити, — жибонів малий Петрик. — Я вже так давно їв кулешу.

Докія не відповідала. Коли вода закипіла, то вона докинула чаю й цукру. За хвилину злагодила Іванові окремо горщик чаю, загорнула в хустину шматок хліба й сала і з цим післала Василька до деді.

— Він ще з ранку не їв нічого, — сказала вона до Василька.

Хлопчик пішов з високком, узявши з собою й Петрика, — він так робив ще вдома, коли ніс у поле їсти деді.

— Де! Я приніс вам їсти! — кричав малий Василько, пробираючись кріз гушавину.

Іван здивовано глянув туди, звідки йшли хлопці. Він відчув радість і з хвилину стояв нерухомо, думаючи, що він у краю.

— Мама зварили якогось чорного борщу. Так таки на землі, — говорив Петрик задихаючись. — Я б хотів, аби вуйко Іван був тут. Ото б він сміявся.

— Де! А тут будуть вовки, як у нашого пана в лісі? Та й кози з бородами, пригадуєте дядю?

Іван не відповідав хлопцям. Сів і взявся їсти. Їв з великим смаком — перший раз на новім господарстві. Якась нова надія прокинулася в ньому. Знак, що жінка зварила їсти, був для нього найбільшою втіхою, тою тасмною втіхою, яка побивас найтяжчі смутки. Коли кінчив їсти, то зав'язав горщик по-давньому й подав хлопцям.

— На, Васильку, і біжи до мами, най найде серп і йде сюди.

— А ви що хочете робити? — допитувався хлопець.

— Не допитуйси, а йди — меш видіти.

За кілька хвилин, коли Іваниха нагодувала менших дітей, обоє з Іваном поралися на новім господарстві. Іван обчищував звалені тополі, а Іваниха жала траву і складала в сніпки. Обоє мовчали. Один спільний інстинкт підбадьорував їх до спільної праці без пляну й широких думок, отак навздогін, за законами природи. І коли десь за густим лісом сідало сонечко, Іван накривав дернем нову хату-бурдей, а Іваниха носила суху траву на постелі. А коли вже на небі світив повний місяць, посріблюючи вершки тополь і кидаючи крізь отвір нової хати жмутки проміння на голівки сплячих дітей, Іван сидів коло палаючої вагри. Він уперто дивився на круглий ставок, у якому, як у дзеркалі, відбивалося зоряне небо, представляючи собою бездонне плесо — інший незбагнений світ, де по боках гороніж туманіли шувари, ліс, а там далі Бог його знає, що було.

Коло його ніг горів ясним полум'ям сухий хворост і, потріскуючи, розкидав довкола золоті вуглики. Це нагадувало Іванові бабині казки про опришків, ті чудні казки, які хлопчиною слухав на бабиних колінах і засинав між страшними, бородатими з ножами в зубах людьми, яких тільки може увидити дитяча фантазія.

Довго сидів Іван, забувши про все теперішнє і вештаючись у своїй минувшині. А далі знемігся, на руках і ногах заліз до хати й заснув твердим сном.

СИНИ ЗЕМЛІ

Уривок з сьомого розділу

Була неділя. Перед колибою сиділи рядком на грубім старім лежачім пні Воркун, Вакар, Соловій і Василь, розмовляючи та приглядаючись каламутній річці, що в той час піднеслася була досить високо своєю водою. Кожний із них убраний був у свіжо-випрану сорочку (що ніби пробувала бути білою, але якось не вдалося їй, бо Воркун, не маючи досвіду, кинув у цебрик, де мокли їх усіх сорочки, свою синю хустину), і в свіжо випраних штанях, що пробували бути синіми, але зо старости не могли задержати кольору й аж покорчилися чи то зо злости, чи то зо встиду так, що кожному видно було литки малоощо не до колін. Самі вони були вмиті, але не стрижені й неголені, з босими ногами нагадували скорше бедуїнів, як звичайних селян. Недалеко від них попри стежку, що збігала там далі східцями до річки, горів між зложеним у форму печі камінням вогонь, а над ним, на лозовій жердці, висів немалий собі чорний котел. Час від часу один то другий із них вставав, ішов до котла, здіймав покрішку й заструженим білим лозовим патиком поштовхував щось там — спочатку тиснув твердо аж до дна, надумувався, похитував заперечуючо головою, поштурхував щось ізверху, накривав, потім розгортав вогонь, накладав свіжих кавалків дров і вертався до свого сидження.

— Цей бик мабуть приїхав до Канади разом з Колюмбусом, — сказав Соловії, поштурхавши мясо в кітлі. — Від самого ранку вариться, але твердий, мов кінський ремінь.

— Хто ж то був Колюмбус? — запитав цікаво Вакар. Він уже не раз чув таке ім'я.

— Ви не знаєте? Та ж то був той, що відкрив Америку.

— То він биками відкривав? — питав Вакар, кліпаючи очима й усміхаючись. Його власне питання показувалося смішним для нього.

— Так, так, биками, — підхопив Воркун. — Бики плили через море, а Колюмбус держався їх хвостів і так доплив аж до Америки. Тут насіли їх комарі, вони вирвалися і втікли в ліс, — докінчив він і зареготався.

— То тут не було худоби, коли він приїхав сюди? — допитував далі Вакар, не звертаючи уваги на Воркунів жарт.

— Здається, що не було такої, домашньої, а була лиш дика, що буйволами називали, — пояснив Соловій.

— А де ж ті буйволи тепер?

— Знищили їх європейці з індіанами.

— І не лишили на розплодок?

— Видно, що ні, бо ми переїхали здовж Канади й не бачили їх.

— Дурна робота. Тепер чоловік зловив би собі пару, привчив і робив би ними.

— Вони до роботи нездалі були.

— А ця худоба, що тепер є, звідки вона взялася?

— Привезли люди з Європи.

— А чому тепер не везуть? Я не бачив, щоб хтось їхав із своєю худобою до Канади.

— Давно везли, але дотепер розплодили її так багато, що непотрібно вже везти, — пояснив Соловій. Він чув багато дечого про Америку, а разом і про Канаду і знав трохи історію обидвох країн. І тому він дуже любив заходити в бесіду з тими, що випитували, а спеціально тепер із Вакарем, що можливо навіть ніколи й не подумав про те, як то знайшлися люди з домашньою худобою в новому світі, але сьогодні припадково, на згадку Колюмба, зацікавився й розпитував із захопленням малого хлопця. — Сьогодні за ті гроші, що

заплатив би за перевіз одної штуки, можна купити тут дві або й три, — додав він, витісуючи хрестик із сухого патики.

— Це правда, — потвердив Василь. — Мій батько розпитував агента про те, скільки коштувало б завезти сюди наші сиві коні й ту найбільшу корову, що ми мали. Ви знаєте, що він аж плакав, коли продавав їх жидові. Але іншої ради не було, бо той агент сказав батькові, що за перевіз тих трьох штук треба було заплатити більше грошей, як за нас усіх.

— Гарні були коні, — сказав Воркун. Йому самому було жаль тих коней, бо нераз він возив ними снопи, орав, волочив. — Але вони скоро були б тут похудли, — додав, ідучи до кітла. Він зняв покришку й попробував патиком кавалки мяса. — Цього Колюмбусового товариша, як видно, не доваримо сьогодні.

— Будемо зубами доварювати, — сказав Вакар, устаючи з колоди. — Берім і гризім його такого, як він є, бо мої кишки вже псячого марша грають.

Така, хоч і неумдро висловлена Вакарева сугестія, як видно було, подобалася всім, бо кожний із них зараз таки йшов у поблизькі лозові корчі, вишукував для себе відповідного патики, витищав із нього долонсю стару кору, застругував його нагостро й підходив до котла. А там один за одним, застромлювали вони ті гострі патики в кавалки мяса, витягали й, вертаючись до колоди, дули на них, щоб охолодити, хоч таки в тім самім часі шарпали зубами звисаючі відварені кавальчики, котрих скоро, без жування, прожирали, щоб задоволити крикливий голод шлунків. Потім брали пушками соли з мішечка, посипали те, як називав Вакар, стерво й переплітаючи хлібом їли з великим смаком.

— Тверде, але смачне, — прихвалював Воркун, відриваючи зубами м'ягчі частинки від кісток.

— Які гроші, такий крам, — сказав Соловій, оглядаючи кавалок, де б то було найліпше вкусити його.

— Та й це правда, — годився Воркун. — Той різник, щоб

він прожив много літ, дуже добрий чоловік, бо якби не він, ми проїдали б усі наші зароблені гроші, — говорив він, ідучи до котла з бляшаним горнятком зачерпнути м'ясного вивару, щоб запивати ним їду.

І, дійсно, вони були б таки проїдали все, що заробляли, якби купували те, що потребували. Але не дозволяла їм робити того перше їх низька платня, а друге — їх думки про їх будучність. Платня, що вони одержували, була дуже непоказна. Незле платив їм перший властитель, для котрого вони непрошені й таки силою стали працювати. Він годував їх і по скінченню роботи, винагородив їх так, що кожному з них зайшлося по п'ятдесят центів на день. Але коли вони за порукою першого робили таку саму роботу для другого, для третього і так далі для десятого, то ті не давали вже їм їсти тай платили мало що більше від першого. Збували вони їх отак, як кажуть, про око; як хто уважав за потрібне платити так, як платять тоді, коли без робітників, без чужої помочі можна без страти обійтися. Через це вони обмежували свої видатки тільки до крайних потреб. Спочатку, коли жили вже в своїй „літній віллі”, живилися вони лиш хлібом і водою та ягодами, що збирали в лісі. — „Де є хліб та вода, там нема голода”, — приговорював Воркун, як хтонебудь із них пригадував про якусь іншу їду, хоч і жаден із них, поза пригадку, навіть не пробував купувати чогонебудь іншого. Вдоволялися сухим хлібом і лічили зароблені зелені папірці, що дуже поволі збільшувалися числом, але зате малювали дуже великі образи в їх уявах: Воркунові й Соловієві великі корови, Вакареві бики, а Василеві нову хату на його фермі й Марію в тій хаті. Поза ці речі дивилися вони ясніше також на зиму, для котрої треба було приготувитися як з їдою так і з одежею. Це надавало їм охоти до праці без нарікань на їх більше, як півголодні обставини.

ОНУФРІЙ ІВАХ

Онуфрій Івах випробовував своє перо, здається, в усіх жанрах літературного мистецтва. Він писав поезії, прозу й драматичні твори. Він також писав критичні й літературознавчі статті й випробовував свої сили в мемуаристиці й публіцистиці. Крім того він написав чотири короткі популярні історії Всесвіту, України, Канади й Британії.

Разом з тим він багато вдіяв часу перекладам з української мови на англійську й навпаки. Але у зв'язку з його недостатнім станом здоров'я й постійними матеріальними труднощами, а звідси — з постійними дешевими підробітками, він писав свої літературні твори прихапцем, не допрацьовуючи й не дошліфовуючи їх до кінця.

Івах був поетом, який любив споглядати й бачене й пережите здебільшого зображати в своїй уяві. Про це він, між іншим сам говорить: „Я не є одним з тих поетів, що люблять писати вірші, але з тих, що глядять і на цілий світ, і на життя як поезію, а вірші пишуть лише випадково або зовсім віршів не пишуть”¹. Написані наспіх і не допрацьовані до кінця Івахові вірші викликали в любителів поезії подив, бож Івах мав університетську освіту й тому був одним з найосвіченіших поетів серед другої української письменницької генерації в Канаді.

Онуфрій Івах народився 25 червня 1900 року в селі Підпилип'я над Збручем у родині Тимка і Марії Івахів. У своїх спогадах Івах згадує, що його прадід був козак із Запорозжя.

1. „Українські письменники в Канаді”, Канадійський Фармер. Вінніпег, 8 лютого 1960 року.

Коли в кінці 18 століття цариця Катерина дала наказ своїм генералам зруйнувати Запорозьку Січ, то Івахів прадід дістався за Збруч до Підпилипа. Там одружився він з місцевою дівчиною і, таким чином, від нього почався рід Івахів.

У дитинстві малий Онуфрій був дуже звинний і рухливий хлопчик. Але на четвертому році життя він захворів, і його частково спаралізувало. Видужавши, він почав кульгати на ліву ногу й ніколи вже не повернувся до нормального стану здоров'я.

До Канади Івах прибув 1909 року з матір'ю й трьома сестрами до батька, який оселився в ній з двома доньками роком раніше. Десь через три роки по прибутті він почав відвідувати місцеву англомовну школу. Української мови навчився в своїй родині від батька й матері, а пізніше удосконалював її в Інституті ім. Петра Могили в Саскатуні. У цей час з великим зацікавленням зачитувався українськими книжками, особливо поетичними творами, які тоді дуже рідко попадали йому в руки. Зачитуючись, він почав писати власні вірші. Першого вірша опублікував у 1916 році в *Канадійському Фармері* і три інші в 1917 році в *Українському Голосі*. У 1919 році закінчив 8 класу в Інституті ім. П. Могили. Після цього він нерегулярно відвідував середню школу, бо мусів вчительською працею заробляти щось собі на прожиття.

У цей час він ширше розгортає свою творчу працю. В наслідок цього в 1923 році в *Канадійському Фармері* з'являються дві його п'єси: „Відлет журавля” і „Голгота України”. У цьому ж 1923 році також у *Канадійському Фармері* з'являється вірш „Калина мов кров”, а потім в 1927 році „Ясні дві зірнички”, в 1928 — „Дівчині українці” — обидва в *Каміннях*, і в 1931 — „Хто широко любить Україну” в *Українському Голосі*.

Ці вірші відзначалися добрим задумом, змістом і навіть ритмікою, але були з мовними огріхами й неправильною пунктуацією, які повторялися в пізніших передруках. Доказом цього будуть дві строфи з вірша „Калина мов кров”

опублікованого в 1923 році й передрукованого в 1960:

Над вишнями дим:
Ридає десь дзвін:
Гайда в похід, козаченьку!
Катам *наздогін*.

Вороний *готов*,
Шаблюка блищить:
Гайда в похід, козаченьку!
Вкраїна горить.

У 1925 році Івах вступає у Саскачеванський університет на гуманістичний факультет і закінчує його в 1929 році з науковим ступнем Б. А. Здобувши університетську освіту з історії й літератури, він працює вчителем цих предметів ув Інституті ім. П. Могили в Саскатуні, а потім у філії цього ж Інституту в Вінніпезі. Разом з цим у 1931 році він бере активну участь у праці Союзу Українських Самостійників, а з 1932 по 1943 рік постійно веде в *Українському Голосі* сторінку „З царини знання й науки”.

Працюючи й беручи активну участь у громадській і культурній праці, Івах публікує новостворені поезії в пресі й видає свої твори й науково-популярні доробки окремими книжками. У 1931 році виходить у світ збірка його віршів „Бойова сурма України”, в 1932 — „Поема про Сковороду”, а в 1933 — книжка українських пісень в перекладі англійською мовою п. н. „Юкреніан сонгс енд лірикс”. Пізніше, в 1937 році, виходить з друку його коротка повість „Голос землі”, а в 1946 він видає англomовний „Самоучок української мови” і після нього книжку „Заклик до Америки”. Під час цієї енергійної й досить показної праці Івах часто перебуває в нестатках. Це змушує його перевантажувати себе перекладами й виправленням чужих рукописів, щоб якось підтримати своє існування.

Знаючи особисто Онуфрія Іваха, я час від часу

зустрічався з ним, і під час наших зустрічей ми ділилися поглядами на мистецьку літературу, а зокрема на поезію. Слухаючи його, я зробив висновок, що своїми поетичними творами він не прагнув сколихнути душу в свого читача, а тільки поділитися з ним своїм знанням і думкою. Про це він сам відверто заявляє: „Я ніколи не йшов у перегони з іншими письменниками і ніколи не писав для слави. Пишу, бо хочу поділитися своїм знанням і думками з іншими людьми”¹.

Онуфрій Івах правдиво оцінив себе, свій стимул до творчости й свою творчість. Не дивлячись на недостатній стан свого здоров'я й перманентні матеріальні труднощі в його житті, він зміг досить виразно виявити здібність до творчої праці і своїми творами посісти одно з чільних місць в українській літературі в Канаді.

Онуфрій Івах помер 1964 р.

ЛІТЕРАТУРА

„Українське свшан-зілля в Канаді”. Ювілейна збірка творів і спогадів О. Іваха в 40-ліття його праці пером. Видавництво „Тризуб”. Вінніпег, 1960 р.

С. Волинець. „Український квіт на канадійській прерії”. *Український Голос*, 3 лютого 1960 р.

„Українські письменники в Канаді”. *Канадійський Фармер*, 8 лютого 1960 р.

„Треба видати всі твори Іваха”. *Новий Шлях*, 28 лютого 1960.

„Перша іміграція — визначні особи”. *Український Голос*, 17 лютого 1982 р.

„Онуфрій Івах — у 22-гі роковини смерті”. *Український Голос*, жовтень 1986 р.

1. „Українські письменники в Канаді”. Канадійський Фармер. Вінніпег, 8 лютого, 1960 р.

Онуфрій Івах

СЕРЕД ВІЧНОГО ПРОСТОРУ

Серед вічного простору
Мчуся кулею з фарвору
У незнану даль.
Ефір кулю все лоскоче
Та боки шліфує, точе —
Твердну на кришталь.
Та зовсім я не зітруся,
А лише перемінюся
В алмаз-камінець, —
Бо лиш вічна переміна,
Все на краще й краще зміна —
Ціль життя й кінець.

1921

ЯСНІ ДВІ ЗІРНИЧКИ

Полюбило небо кудрі
Ярої пшенички —
І на поле з неба впали
Ясні дві зірнички.
Зацвіли ті дві зірнички
Синьо квіточками —
Але люди їх назвали
Дівчини очами.

1927

ДІВЧИНІ-УКРАЇНЦІ

Не будь билинкою
У полі!
Ні пташкою
Сумних пісень! —
А блискавицею,
Що творить
Із ночі день!

1928

ВСТАВАЙ, ЛИТВО, ВСТАВАЙ!

Вставай, Литво, вставай!
Мендовга меч оstri!
Під хоругвою Гедиміна
У бій за Вильно йди!

Над Вильном чути стон
Твоїх, Литво, синів:
„Сумні ми ждемо війська з Ковна —
Витовта лицарів.”

Вставай, Литво, вставай!
Остри свої мечі!
Прийдуть на поміч Львів і Київ,
Та з Мінська кривичі.

Давно ходили ми
Союзно на татар —
Тепер крешім мечами дружно
Над Польщею пожар!

Вставай, Литво, вставай!
Настав вже крайній час!
За всі знуцання над братами
На Польшу вдармо враз!

1931

ХТО ЩИРО ЛЮБИТЬ УКРАЇНУ

Хто щиро любить Україну:
Той нам найближчий друг
Чи то перо його із сталі,
Чи кулемет, чи плуг!

1931

КИРИЛО КОЖЕМ'ЯКА

*(Частина з поеми О. Іваха
„Слово про Кирила борця”)*

Блиснули вгору прощально мечі,
І тупіт копит підняв куряву,
І рушив похід із брам Києва
Проти ворога — Печеніжина.

Ой, не хмари дві, дві роти війська
Прийшли над Трубеж та й спинилися
І рисем-вовком подивилися
На той бік ріки — на противника:
Тут дружинники Володимира,
А там вояки Печеніжина.
Вийшов над ріку печенігів князь,
Сперся на мечу та й так загукав:

— Князю Києва, не треба крові
Проливати нам. От, вишли борця,
Борця-силача на острів ріки,
І від нас борець на острів піде,
І нехай вони оба борються. —

Вийшов із шатра Володимир князь
І грімко гукнув Печеніжину:
— Нехай буде так! Завтра висилай
Свого борця на ріки острів,
Там його стріне наш борець-силач. —

І втішився князь і дружинники,
Коли вчули вість, що прийшов борець.

Як сонце прийшло над вечірній пруг,
Кура-великан на острові став,
Мов дубовий пень, сажень заввишки,
Ноги розложив на два лікті вшир,
Взявся у боки і глянув вовком
На противника — Кирила-борця,
Глянув і сміхом вибух голосним,
Бо Кирило був хлопець молодий.
Вколов тим сміхом Кирила-борця,
І Кирило вмить туром кинувся
На противника, і, мов тараном,
Вдарив його в грудь костистим **чолом**,
Руками схватив Куру впоперек
І смоком-змієм докупи здавив.

Так Куру здавив Кирило-борець,
Мов шкуру вола, і підніс вгору,
І кинув ним так сильно до землі,
Що сонце йому востаннє зайшло.
Налякались всі печеніжини

І босим вовком в степах скрилися,
А дружинники Володимира
Пирували всі, пили ярий мед.
Співали пісень, славили борця,
Що слави придбав він для Києва.
І Кирило пив солодкі меди
Та радів конем, що князь дарував,
Скинув свій кожух і надів новий
Бархатний жупан та ще й сап'янці,
Вбрав шапку з куні із синім верхом,
Припоясав меч, і вус підкрутив,
Бо дав князь обіт, що дасть за жону
Найкращу з дівчат міста Києва.

СКОВОРОДА НАВЧАЄ

(з поеми О. Іваха про Сковороду)

У ліску Герасим,
Наче лис дикий, жив,
І для щастя душі
Своє тіло морив.
За рік-два Герасим
В печері висох так,
Що здавався очам,
Мов ходящий кістяк.
Притемнів його зір,
Волос снігом припав,
І він вже в молитвах
Смерті приходу ждав.

Аж як впав білий цвіт
На зелену траву,
Герасим задрижав,
Відчув думку нову.

Сів метелик на цвіт,
Стрепенувся старець
І відчув, як шумить
Поміж листям вітрець.
Герасим задрижав,
Мов від вітру лоза,
І з очей потекла
На грудь тепла сльоза.

Жній вином — розум спить,
Книжність душу гнете,
Вбивай порив життя —
То й душа не цвіте.
Тільки серця вогонь —
То правдиве життя!
Як вогонь згасне той —
Настає темнота.
Самий Бог — суть життя,
Серце Богом цвіте;
А Зло — все, що гниє,
Ні цвіте, ні росте. —
Зрозуміння життя
Герасим так знайшов
І пішов до людей
Роздавати любов.
— Дав Бог квітам красу,
І пташкам, і гаю —
Я ж вбиваю життя
І чекаю раю...
Все, що Бог мені дав,
На ніщо змарнував:
Всю красу життєву
Я на смерть проміняв.

УКРАЇНА Й КАНАДА КЛИЧУТЬ

(З повісті „Голос Землі” О. Іваха)

XXXI

„Прийшло літо 1920-го року.

Згори, з синяви небес, щедро сипало сонце своє золотаве проміння на золоте колосся пшениці. Доспілі стебелинки пшениці, під подихом лагідного вітерцю, похитували своїми важкими головами по-старечому, неначе між собою розмовляли: „Ая, ая, і до нас наближається вже невмолимий жнець...” Обсипало обильно сонце своїм золотом і Маланчине волосся. Маланка йшла отут попри поле поруч високого, сонцем засмаленого, молодого парубка.

Повільно йшов Марко стежечкою по траві, відчуючи теплоту Маланчиної руки у своїй, і розказував все, що пережив за п'ять літ війни, і замилювано поглипував то на милу дівчину, то на доспіваюче колосся пшениці на полі.

— Коли закінчилася війна у Франції, нас, канадійців, повезли назад до Англії, — розказував Марко. — А звіди канадійських вояків мали повезти назад до Канади. Почав я спокійно ждати на свою чергу від'їзду та й багато роздумував. І, знаєш, якось соромно мені стало, що я отак спокійно назад собі поїду до Канади саме тоді, як в Україні ще точилися завзяті бої за її життя. То ж задумав я за всяку ціну поїхати ще й на війну в Україні. Мав я страшенно багато труднощів, щоб дістатися в Україну. Ну, та якось вкінці переміг я всі труднощі й пристав до українського війська. Ех, скільки то найкращого цвіту українського народу полягло, щоб Україна жила!

— І не мав ти, Марку, охоти залишитися там, на Україні? — запиталася Маланка, допитливо поглядаючи милому хлопцеві в очі.

— Що ж, я зробив те, що міг, для України, — сказав задумано Марко. — А в своїм серці чув я два голоси. Я чув голос твого серця, Маланю, та голос оцієї канадійської землі, що аж просить охочих рук до праці. І ті два голоси привели мене назад сюди.

АНДРІЙ ГОСПОДИН

Андрій Господин пробував своє перо в різних ділянках літератури. Він писав поезії, оповідання, драматичні твори і спогади. Також пробував своє перо в критиці й у статтях на літературознавчі теми. Але основними ділянками в його творчій праці була поезія й літературознавчі досліді. Ці дві його музи довгими роками змагалися за першість, і десь у сорокових роках перемогу здобула остання муза — літературознавча. У цій ділянці Господин працює до сьогоднішнього дня й має в ній досить поважний доробок. В основному цей доробок буде його звітом на листках історії української літератури в Канаді. Але й матимуть певну вартість його оповідання, а в першу чергу поезії, в яких він має притаманні лише йому творчі ознаки.

Андрій Господин народився 29 грудня 1900 року в Галичині. На п'ятому році життя вступив до школи й учився до Першої світової війни. Потім сімнадцятилітнім юнаком пішов на військову службу. Після розвалу царської Австрії й царської Росії з перших днів вступив до Української Армії й боровся за незалежність України до жовтня 1920 року. В цьому році з останніми частинами УГА перейшов до Чехословаччини. Там він продовжував науку до 1923 року й у цьому році виїхав до Канади. В Канаді тринадцять років учительював у "Рідній Школі" і брав активну участь в українському культурно-суспільному житті.

Господин почав писати поезії ще в Галичині. Перший свій вірш опублікував у військовому журналі *На Дністровій Кручі*. В Канаді його поезії, короткі оповідання („Буревійні дні”, „Місто в облозі”, „Нова оселя” й інші), а також

критичні й літературознавчі статті побачили світ у *Канадійському Фармері, Новому Шляху*, в журналі *Наше життя* і в інших часописах та календарях.

Його поезії здебільшого раціональні, тобто — плоди не почуття, настрою чи емоції, а розуму. Теми в них на злобу дня із згущеними метафорами й епітетами, подекуди з технічним і мовним недоробленням:

„З кровавих рожів вінець я сплів,
В змаганні квітчав чоло високе.
Бажати не міг... я занімів,
Щоб слово сказати тобі глибоке.”

В цьому вірші автор з двоскладової стопи переходить на трискладову й у родовому відмінку множини замість „рож” вживає „рожив”. Але, не дивлячись на ці огріхи, Господинові поезії є досить промовним відбитком його часу, а тому мають пізнавальну вартість. На нашу думку більше заслуговують на увагу авторіві оповідання, критичні й літературознавчі статті, як „Українські поети в московській неволі” (*Наше Життя*, 1941 р.), „Спотворення Мазепи Пушкінім” (*Канадійський Фармер*, 1959 р.), „Чужинці про Івана Мазепу” (*Календар Канадійського Фармера*, 1968 р.) і інші. В них відчувається допитливе око дослідника.

ЛІТЕРАТУРА

- Антологія Українського Письменства в Канаді*, стор. 108. Вінніпег, 1941 р.
- Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу*, стор. 612. Вінніпег, 1949 р.
- О. Івах. *Українсько-Канадійське Письменство. Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 163. Вінніпег, 1960 р.
- О. Гай-Головка. „Андрій Господин”. *Канадійський Фармер*, 8.5.1961 р.

„Шістдесят років праці для української громади в Канаді: Андрій Господин в інтер'ю про себе”. Український Голос, 6.2.1984 р.

Андрій Господин

УКРАЇНСЬКИМ ПІОНЕРАМ

Ви розбивали каміння по прерах,
Плугом зривали цілинні лани.
Ви переносили грози і бурі,
Тверді, як криця, України сини.

В мандрах тужних ви були себе певні,
В досвіді тяжким шукали знання.
Вас не скорили морози і спеки,
Чорна журба, тяжка праця щодня.

Різьбили ви у зелених пустинях
Каміння дикого гірський нагреб.
Йшли уперед і завзято корили
Дику природу для людських потреб.

Перші складали ви жертви терпінню
Й першую радість збирали ви з нив.
Ваші труди неутомні зродили
Ланища-ниви безмежних жнив.

Вздовж і ушир необмежений простір,
Гнеться колосся в далеку блакить.
Радість охоплює нас неізмінна
В час, як пшениця співає, шумить.

ЧУЖИНЦІ ПРО ІВАНА МАЗЕПУ

Постать гетьмана Мазепи, як сюжет світової літератури, можна безперечно поставити поруч таких постатей, як Прометей, Мойсей, Фавст, Дон-Жуан і інші. Можна поставити тому, бо, як і ці постаті, Мазепа у світовій літературі згубив, здебільшого, свою первісну, обмежену часом і місцем історичну дійсність, а став просто постаттю легендарних загально-людських ідей та змагань. Взнявши під увагу цей універсальний характер постаті Мазепи у світовій літературі, мусимо погодитися з фактом, що в багатьох творах ця постать має дуже мале відношення до справжньої історичної постаті Мазепи. Проте обурюватися чи висловлювати жаль з приводу цього факту немає чого: „Багата різnorodність інтерпретацій, яких постать Мазепи зазнала у світовій літературі, може бути тільки мірилом її живучости та її невідмінної символічної вартости”, — каже І. В. Дубицький.

Найдавніший твір про Мазепу, — це книжка „Poselstwo wielkie” єзуїта-місіонера Францішка Госецького, що в роках 1712-14 відбув подорож до Туреччини з послом Августа II, мазовецьким воєводою Станіславом Хоментовським і описав її віршами (1732 р. вийшла у Львові)¹.

Другим белетристичним твором про Мазепу є французький роман з 1764 р. „Спогади Аземи”, якого автором є Андрі Констан д'Орвіль. Ближчих відомостей про автора немає, але він добре поінформований про Україну та про події в ній за XVII-XVIII сторіччя і знав дещо навіть з того, що могли розповідати лише близько втаємничені, як от Мазепа чи Орлик. Автор передає й таємні розмови Мазепи з царем Петром I. Проф. Шелухін зробив переклад на українську мову з деяких місць цієї книжки²:

1. М. Возняк, Як було з похоронами Мазепи. „Життя і знання”, ч. 13, 1932 р.

2. Проф. Шелухін „Україна”, Прага, 1936 р.

Мазепа каже Шведові: „Наша Батьківщина сумежить з Малою Татарією, Полщею і Московією. Ситуація для нас тим більш небезпечна, що вона виставляє нас на всі лиха. З одного боку наші жнива стають здобиччю Молдаван і Татар з Буджаку й Перекопу, а з другого боку наша свобода, яку ми більше любимо ніж життя, постійно нападена трьома більшими сусідніми державами: Московією, Турцією і Польщею. Наша неспроможність і наша політика для підсилення нашого вимагають від нас вибору одного з цих небезпечних сусідів за протектора. Ми й кинули себе в польські обійми”.

Швед: „О, мій любий Мазепо! Ви нам довірили вашу долю, ви народилися серед наших ворогів, але вас полюбило нещастя, а ви людина обрана. Я не боюся дозволити вам читати в наших серцях. Жорстокі поляки, замість зустрінути з дружньою м'яккістю тих, що віддалися їм, хотіли придбати собі рабів...”

Мазепа: — „В один з моментів ми підписали цей ганебний договір протекції з Польщею — це тяжке іго на наші голови: наші права були потоптані, наші вольності знищені! Нарікання вважалося за злочин, а одверта скарга довела до пролиття крові необачних козаків. Одначе муки можуть скувати завзяття лише на певний час, але не можуть загасити в серцях любови до свободи. Козаки швидко підняли прапори до повстання. Вони билися за свою свободу, за свої права і вольності. Поляки були прогнані з наших земель, ми шукали щастя, яким його собі уявляли. Але ж, як тільки віддали себе москвинам, зараз же наша доля стала у стократ жорстокіша. Нам заздять навіть за те повітря, яким ми дихаємо! Нема більше прав, нема більше вольностей — ми порабощені! Вважаємо найкращим правом нації — право самостійно іменувати собі голову, свого гетьмана, а це право забрано від нас московським двором. Ось яка доля цих багатих країв. Козаки ще вірять, але вони носять вільне серце, ненавидять поляків, остерігаються турків і насьміхаються з москалів.”

Підступність царя Петра I: „Інтерес України, щоб гетьман був козак, а політика Москви хоче, щоб гетьманом був москаль”. — Петро підступно каже Мазепі: „Московіти й козаки потребують реформ. Коли ви мені помагатимете, то ці нації через їх союз можуть рішити долю своїх сусідів. Я потребую бути паном над Україною. Та протекція, яку українці у мене прохали після того, як скинули польське ярмо, своїми правами не цілком стримує їх. Цей народ потребує над собою пана. Ти один можеш привести їх в москалі. Козаки тебе люблять, ти їм любий. Передай їх мені. Моя армія до твоїх послуг.”

На це Мазепа обережно але з гідністю відповів Петрові: „Цей проєкт матиме багато труднощів. Народ український шукав у поляків, як у своїх сусідів, протекції для спокою. Поки поляки дивилися на нього, як на союзника, козак додержував свої зобов'язання, а як тільки вони пробували обмежити його права, він зрікся послуху і шукав у вашій величності вірнішого союзника. У козака закон: або смерть, або свобода. Права й вольності йому більш милі, як життя. Я проллю кров за збереження його свободи. Народ український скоріше покине свої осідки, як стане рабом. Ваша величність хай пробачать мою отвергість. Тяжке ярмо, під яким пробуває московський народ і до якого він звик, зовсім не надається до того, щоб порабостити горду душу козацької нації”.

Велика доба популярності Мазепи у світовій літературі починається тільки з початком 19-го сторіччя, в добі романтизму. Що саме викликало таке велике зацікавлення сюжетом Мазепи, ще не вияснено. Безперечно багато причинилися до цього Вольтер і Байрон з своєю поемою „Мазепа”, виданою в 1818 р. Але ще до появи Байронової поеми зустрічаємо твори, присвячені Мазепі. В 1811 р. в Бостоні, Америка, виставлено з великим успіхом драму невідомого англійського автора п. н.з.: „Мазепа, гетьман України”. Сюжет цієї драми обертався довкола Полтавської битви, але, як

значувала тогочасна критика, єдиною історичною постаттю в цій драмі був Мазепа, а всі інші особи драми були видумкою автора. Другим твором, що тільки почасти відноситься до Мазепи, була трагедія в 5-ох діях німецького автора Гайнріха Бертуха п. н. „Олексій Петрович” (1812 р.) в якій цей син Петра І гине від кинжала гетьмана Мазепи.

В 1824 р. виставляють у Парижі мелодраму Леопальда і Кювем'єра п. н.: „Мазепа, або татарський кінь”, яка входить до залізного репертуару т. з. „кінної драми” та в англійській перерібці Г. М. Мільнера (1831 р.) добуває великих успіхів на цілі десятки років, однаково в Англії та в Америці.

Американський автор і автор John Howard Payne (1791-1852 р.), — життя якого було вельми бурхливе, — переробив цей твір Мільнера на „кінну мелодраму” п. н.: „Mazepa, or the wild horse of Tartary” та успішно виставив її в Нью-Йорку в театрі Бавері (Bowery) в 1833 р. Діялоги в цій мелодрамі більше витончені, як у Мільнера. Пізніше видавництво Турнера і Фішера у Філядельфії видало цю історію коротенько з ілюстраціями для дітей, як „Mazepa, and the wild horse”.

Під впливом популярності Мазепи, викликані появою поеми Байрона

„Вперед, вперед! — мій кінь і я
Промчали, мов на крилах вітру,
Міста і села і поля...
Неначе в ніч морозну світлу
На небі метеор між зір,
Так ми черпаємо простір...
А на шляху ні міст, ні сіл —
Крім степу, дикої країни
У чорнім обводі лісів”...

(Переклад Д. Загула).

Французькі мистці Горас Верне, Шасерьо, А. Булянже і ін. перенесли його романтичні пригоди на полотно.

Московський маляр І. Нікітін (1688-1740 р.) намалював „академічний” портрет Мазепи (зберігався в Академії Мистецтв у Ленінграді), хотів майбутнім поколінням передати тенденційне обличчя „сучасного Юди” (Я сказав би, що риси Юди скорше підходять москвинам, чим красуневі Мазепі!) В 1829 появляються французькі поеми про Мазепу графа Жюля Ресегіє та Віктора Гюго. Сюжет Ресегіє є майже подібний до першої частини Гюго, лише автор робить з Мазепи татарського князя. Поема Гюго з мистецького погляду багато краща. Мазепів кінь є тут символом людського генія, „що на вогнених крилах перебігає всі поля можливості і душевні світи.”³

В 1830 р. вийшов у Парижі анонімний роман в 3-х томах п. н. „Мазепа, вождь українських козаків”. Французькі студії Е. М. де’Вобює (1911 р.) та Борщака і Мартеля (1931 р.) стоять на межі белетристики і історичної літератури.

В 1849 р. появилася в Лондоні книжка графа Генрика Красінського про „Українських козаків”, в якій є теж згадка про Мазепу. В 1850 р. виходять два твори про Мазепу: романтична драма „Мазепа” Т. Г. Лейса та поема невідомого автора п. н. „Мазепа або дикі коні України”. В 1890 р. появляється, подібна сюжетом до попередньої, поема Г. Л. Вільямса „Мазепа або дикі коні”.

Німецька література може похвалитися також багатою низкою творів про Мазепу, хоч не дала таких видатних книг, як поема Байрона або Гюго. Найкращим німецьким твором про Мазепу є трагедія Рудольфа Готшоля „Мазепа” (з 1860 р.), яка з великою симпатією змальовує змагання Мазепи здобути незалежність України:

Ніколи! ні! — не хочу гинути
Я з сокрушеним серцем, і не хочу

3. І. В. Дубицький: Мазепа в західно-європейських літературах, *Тризуб*, ч. 40-41, 1937 р.

Нарікати, що зрадливе щастя
Мене покинуло! — Ні!
Хай вихор зіб'є той мій утомлений
Порох у останнє в гору
До утіхи й життя!

Всі інші німецькі твори, як поема Г. Е. Штебіша (1844 р.), драми А. Мая „Король степу” (з 1849 р.), К. Ю. Шгарка — „Битва під Полтавою” (1855 р.) та К. Костіна „Мазепа або супротивники” (1886 р.), врешті повісті А. Мюльцельбурга (1860 р.) і А. Зондермана (1882 р.) мають малу літературну вартість⁴.

Шведська література, як це не дивно, може виказати тільки два твори: оповідання Вернера фон Гайденштама „Мазепа та його посол”, і нудну поему Валліна про „Карла XII”, в якій кілька пісень присвячено Мазепі; ще спомини Юрія Андрія Норберга, що був духовником короля Карла XII і схарактеризував нашого гетьмана, коли той приїхав до короля у квартиру в Горках коло Новгороду Сіверського. „Мазепа, — оповідає він, — мав уже понад сімдесят років, але його очі блистіли, як вогонь. Було це доказом, що гетьман у своїх молодих роках добре виглядав та кохався. Притім говорив він незвичайно розумно й чемно”.

В італійській літературі знаходимо тільки два, і то анонімні, твори, які мають деяке відношення до Мазепи, — це драми „Карло XII” (з 1830 і 1888 р.)

Зате поема „Мазепа” Байрона має багато перекладів, як д-ра Ніколіні, М. Мационі, А. Апіорі, Петра Ізоле і ін. Є і два чеські переклади, один із них Ант. Кляштерського. Написав по чеськи Йосеф В. Фріє і трагедію „Іван Мазепа” (початок XIX в.). Автор добре обізнаний з українською історією тому в нього Мазепа представлений як славний герой українського

4. О. П. Хрущ, Мазепа в освітленні давньої і сучасної історіографії. *Календар Червоної Калини*, 1933 р.

народу. Також на чеську мову переведений історичний роман Булгарина — „Мазепа” з російської мови.

В 1827 році, після смерти Бетговена на зміну безпрограмному класицизмові в музиці прийшов програмний романтизм. І романтичну легенду про Мазепу використовували багато композиторів. Першою оперою на сюжет Мазепи була опера німецького композитора Маурера, виставлена вперше у Бамберзі 1837 р. Оперу італійського композитора Педроті на той же сюжет виставлено в Болонії 1861 р.; польського композитора Мінгайнера — 1867 р. у Варшаві; еспанського композитора Педреля — в Мадриді 1881 р. Зовсім окремо, щодо змісту, стоїть опера-буф французького композитора Пурні, яку виставлено в Парижі 1872 р. Композиторка Грандваль, оперу якої виставлено в Бордо 1892 р., використала для лібрето поему Гюго, Байрона і Пушкіна. Останньою оперою на сюжет Мазепи є опера французького композитора Неріні, яку ставлено в Бордо 1925 р.

Поему „Полтава” Пушкіна, де, як відомо, легенди з конем нема, а є любовна пригода Мазепи до Мотри, — використали для лібрето своїх опер три московські композитори. Опера „Мазепа” композитора Вітенсофа була виставлена без успіху 1859 р. в Петербурзі. Невідомо, де була ставлена опера П. Соколовського. З усіх опер на сюжет Мазепи тільки одна затрималася в оперному репертуарі: це опера Чайковського, яку майже одночасно виставляли у Петербурзі і в Москві 1884 р. Опера ця з музичного боку була добра, але в ході всієї опери тільки два рази чуємо українську мелодію — гопак і пісня п'яного козака. „Чайковський майже щороку приїздив у Київщину до своєї сестри, — каже Пономаренко, — і українську пісню добре знав, черпав її пригорщами з України і переносив московській культурі. Він належав до тих кругів московської інтелігенції, для яких ні України, ні її історії не існувало”.

Треба згадати також про одну ненаписану оперу про

Мазепу. Селецький, тодішній київський губерніяльний „предводитель дворянства”, сам добрий музикант і композитор, знайомий з композиторами Лістом, Мендельсоном і Мейербергом, у своїх споминах пише про свою зустріч з Т. Шевченком у князя Репніна. На пропозицію кн. В. М. Репніна Селецький хотів написати оперу „Мазепа”, а лібрето до неї мав написати Шевченко. Справа ця не здійснилася, бо Шевченко вважав Мазепу борцем за незалежність і не хотів писати лібрето на „общедоступном язике”, на що настоював Селецький.

Ще цікава є композиція на сюжет легенди про Мазепу: це симфонічно-інструментальна поема Ліста і його етюд для фортепіяна.

У польській літературі є кількох письменників, що писали про гетьмана Мазепу. Поза згаданим уже єзуїтом Гощецьким, писали про Мазепу Ф. Гавровський — роман „Пан гетьман Мазепа”, В. Богданко — драма „Ян Мазепа”, Ю. Словацький — трагедія „Мазепа” (1839 р. про яку пише Ю. Клейнер: „Коли б „Мазепа” мав трошки більше декляматорської пози, п'єсу можна було б визнати за драму В. Гюго”). Далека від Байронового Мазепа це Б. Залєвського „Думка Мазепа”. Це цікава спроба змалювати Мазепу-пажа, подаючи нібито власну його думку. Загальна концепція Мазепа проста, але витримана в художніх реалістично-епічних тонах. Мазепа — молодий Дон-Жуан, але ще більше, — він поет і вояк. „Жаде з реальних і вигаданих героїв, — на думку Залєвського, — стільки років не бився, стільки років не кохав, не зазнав стільки пригод, як Мазепа”. Мазепа кохає всіх жінок, для нього рівні всі — „чи шляхтянка, чи царівна, чи жінка восводи, чи русинка, чи черкаська, Вишневецька, чи Собєська. Воснних погроз він не боїться.”

Є ще польський історичний роман Ф. Турчинського (1913 р.). Всі ці твори не великої літературної вартости.

Московська література про Мазепу найбільш несправедлива, очернююча до крайности за винятком частинно Рилєєва

й Булгарина. В повісті „Кочубей” (1827 р.) Е. Алядоїн змалював Мазепу злодієм, вона повна найгірших видумок про нього. Такі ж П. Голоти — „Іван Мазепа”, роман (1832 р.); Мордавцева — „Цар і Гетьман” (1860 р.); Баришева — „Єврей”, повість, у якій фігурує Мазепа; Семетовського — „Мазепа, гетьман малоросійський” (1845 р.). Ці всі твори мають малу літературну вартість, але тим не менш вони наскрізь очорнюють.

Ф. Булгарин написав у 1833 р. роман „Мазепа”. В цім романі автор пробує об’єктивно підійти до історичного Мазепи без Пушкінської тенденції. Мазепа, на думку автора, „був один із розумніших і вченіших вельмож свого віку...” Про Пушкіна Булгарин писав: „Кидас ритмами на все священне, чваниться перед черню вольнодумством, а тишком плазує у ногах сильних, щоб дозволили йому зодягти шитий кафтан”. — Кіндрат Ф. Рилєєв у думі „Войнаровський” змальовує гетьмана Мазепу як символічну постать, що втілює власні „вільнолюбні” мрії і ненависть до царату. Мазепа у Рилєєва — вождь України, гарячий патріот, прямий громадянин, борець в ім’я свого народу, його провідна думка:

„Ми й свої зруйнуєм пута,
На голос свободи й вождів.
Скинемо усі перепони
Помчимось захищать закони
Серед рідких, батьківських степів...”

Найбільшу кривду зробив Мазепі й Україні А. Пушкін у поемі „Полтава”. Він написав „Полтаву”, бо його обурювала постать Мазепи в думі „Войнаровський” Рилєєва. Писав Пушкін: „Деякі письменники хотіли б із нього (Мазепи) зробити героя свободи”⁵. Пушкінів Мазепа — це втілення зла і нікчемности, без найменшого промінчика будь-якого світла;

5. Д. Благої, Соціологія творчества Пушкіна, Москва, 1931 р.

це людина демонічна, таємнича, якої навіть ніхто з оточення не знає. Але хіба міг Пушкін сказати інакше?

Каже Вобює: „Мазепа персоніфікує славу землю — Україну та історичних людей — козаків”.

ШУКАЄ ПОСАДИ

Коли зайдете в товариство жіноче — ви завжди чуєте розмову про мужчин. О, в цій ділянці жінки прекрасні обсерватори! Цим разом на програмі жіночих сходин товариства імени героїні Таїсії, яка всіх мужчин полонила своєю красою й водила монахів з пальмами по пустині — був Павло Чорноокий. Таке вперте зацікавлення ним жінок, дівчат — що навіть це впливало на деяких мужчин, що й вони почали говорити про Чорноокого.

Чоловіки, звичайно, цікавилися ним як людиною з виїмковим характером. Дівчата... ну, про це вже не треба говорити — шукають кожна свого щастя! Що ж до жінок — це тайна морської глибини, не легко відгадати. Більше про своїх жінок могли б сказати дещо їхні чоловіки.

Була в Павла Чорноокого цікава пречмета — він до всіх відносився однаково: на питання коротко відповідав. Коли інші говорили — він слухав, усміхався, але до розмови не вмішувався. Жінки, дівчата сміялися, жартували з ним, викручувалися коло нього — він поводився спокійно. Щодо красномовства — не мав цього дару, якто в інших мужчин, що мають дві мови — до жінок підлесливу м'ягеньку, до мужчин чи до звірят — грубовату, тверду мову.

Всякі штучки, що лише могла придумати здібна жіноча стать, щоб спровокувати його, не помагали. На нього, як то кажуть, не впливала ні жінка, ані горілка, а тим більше — підступна заздрість мужчин. Таким-то впертим типом був Павло Чорноокий.

Дехто навіть, — чи то з заздрості до його гарного вигляду, чи проте, що він мав добру посаду, (це вже їхня тайна), назвали його дурником.

Одного вечера приходжу я до клубу, де ми завжди сходилися, застаю там тільки самого Павла.

— Що це — страйк, чи що, що лише ви тут самі? — питаю.

— Так краще! — каже він, угощаючи мене сигареткою.

— Я заздрю вам, Павле, — почав я, — ви спокійні, маєте добру посаду, а я ганяюся за посадою і не можна нічого добитися. Мене вже аж лють бере! Знаю, що є відкрита посада, заходжу, дадуть виповнити аплікацію, а потім — відмова...

— Ці шляхи ходження за посадою, що ви тепер почали, я також пройшов. Ге-ге-ге! Це спогади веселі й сумні...

Вперше я побачив, що Павло Черноокий так весело засміявся. Подумав я: ану спробую бути першим, що відкрию його замкнену душу.

— Це цікаво, дуже цікаво! — вдаю захопленого його мовою.

— Кажете вам цікаво? Як я вам оповім мої пригоди, то вам буде ще цікавіше. — Я ще від малого хлопця був у бізнесі. Мій батько мав крамницю з мішаними товарами. Я полюбив бізнес і старався глибше пізнати його тайни. Нас було четверо дітей у батьків. Отже, я доріс до своїх років, бачу, інші наступають на мої п'яти — я був найстарший, — молодший кожного дня може сказати мені: — Ану старший, висувайся, бо мені треба місця! Щоб не чекати на такі неприємні братові слова, я пішов шукати праці.

— Але ж ви могли спільно розробляти свій бізнес, — завважую.

— Можна було б і це робити, але я хотів пробувати свої сили й здібності доглядом чужих, а не батька, бо батько, звичайно, з почувань до сина — міг би затаїти тяжчі вимоги, що конче потрібні людині в бізнесі. Так почав я свої

ходження за працею, як це ви тепер. Де тільки побачу оголошення — біжу. Ну, ввічливо приймуть виписану аплікацію, гарно поговорять — звичайно про бизнес — а посаду... відмовлять добре відомими ввічливими методами. Ну, ви ж фахова-інтелігентна людина — не можна ж вам відмовити просто — „нема!“ І коли мені в одному, вже з багатьох бюрів — відмовляли, перепрошували — в мене забурилася кров. Я запитав про причину відмови. Сивоголовий джентельмен різно оправдувався, а тоді каже до мене: — „Пане, я знаю, що ви знаєте добре свій фах, але...”

— Що ж це за але?... — наполягаю.

— Ми прийняли нашого чоловіка, а ви...

— Ага! В таких справах диктує національний підхід, а нам говорять — нема дискримінації.

— Ну, що ж? Не моє тут рішення, — чемно відповів джентельмен.

— Тепер мені стало ясно, продовжує Павло, — що причина не в здібностях фаху, але: Павло Чорноокий, українець... Здібності, роки і т. п. — маловажне! Ви певно вже подумали, каже Павло до мене, що я буду перехрещувати себе? Не лякайтесь! Я знаю психологію, що не завжди розум дорінює вершкові шовінізму. З Павла зробитися Павл, Палін — хоч це подібне на жіноче ім'я. З Чорноокого — міг би змінитися на Блекай, або просто — Блек?

Тоді я подумав: для моєї праці, для моїх здібностей я мав би робити себе перевертнем? Ні! Я понижувати себе не буду!

— Як же ви дісталися на цю працю?

— Ге! Трошки витривалості, мій любий, і довідається. — Я відразу пустився в далекий похід, і по виповненні першої аплікації, я був прийнятий на посаду.

— Цікаво!..

— Цікаво, кажете? — широ розсміявся Павло. — Я виписав на аплікації: Павло Чорноокий, католик, роджений в

Канаді і т. д., а на місце, де вимагається означення національності, я написав фінікієць.

— Так ви таки...

— Ні, помиляєтеся, коли думаєте, що я зрадив свій народ. Я подав джентельменові написану аплікацію, він переглянув, усміхнувся й каже:

— Добре! — Потім, недовіряючи своїм очам, переглянув ще раз і зупинився: — Гмм... цікаво, що я нічого не чув про таку національність.

— Пане, — атакую я скоро, доки в нього у першій грі розум і бизнес, бо може моментально вискочити на арену шовінізм і моя справа посади пропала б. — Пане, це такий маленький народ, що й я сам мало що знаю про нього. Мій багько оповідав мені, що цей народ, не знаю, чи ще живе на маленькому острові Середземного Моря. Було його з пів-мільйона, дуже працьовитий, не любив воювати. В Канаді майже сліду нема по ньому.

— Дуже гарно! Дуже добре!... Завтра приходьте до праці.

— Все ж таки... — кажу я.

— Вам ще не ясно?... Ну, фінікійців нема на світі. Ролью торгівлі перебравли від них жиди. Я не збільшив їхньої людності, бо їх нема, а остався тим чим був, шовінізму не спровокував, бо не було на моїй аплікації ніякої небезпеки.

— Це справді! Подивляю вашу хитрість. А тут говорять, що Павло Черноокний нічого не думає, нічого не розуміє — людина примітивна!

— Я це знаю. Треба мовчати, слухати, приглядатися, а як чимось і зацікавитися, треба бути обережним, коли виявляєте свою думку й радість.

Тому то ні жінки, ані дівчата, а навіть мужчини — не розуміли Павла Черноокого.

1932 р.

ІВАН ДАНИЛЬЧУК

Іван Данильчук, як кажуть, поет „від плоти й кості”. Серед другої письменницької генерації в Канаді, він, мабуть, був найбільше обдарований поетичним талантом, був своєрідний діамант, коло якого проходили тямущі люди, але не знайшли його. А жаль, бо він був обдарований всебічним талантом, глибоким почуттям, гострою проникливістю й тому бачив те, чого не бачили пересічні люди ба й навіть пересічні поети. Перш за все він був самобутній і по-своєму сприймав світ, його загадку й таємницю. І коли б не передчасна його смерть, то він безперечно, виробив би свою систему образів, яка була б неповторною й питомою лише йому. Але й у тих своїх поетичних творах, що їх поет залишив нам, досить дорогоцінності, якою завжди пишатиметься мистецька скарбниця в Канаді.

Іван Данильчук, як і личить поетові-творцеві, пробував своє перо в багатьох формах поетичного твору: в ліричній мініятурі, пісні, епосі, а також вдіяв багато уваги перекладницькій праці. У своїх творах він з величезною натугою намагався якнайглибше викристалізувати ідею й вирізьбити форму. Але це було понад його сили, бо як він згадує в передмові у своїй збірці „Світає день”: „Українські степи дали душу, а канадійські співати навчили”. Це так, бо коли б українські степи, що дали йому душу, також навчили його співати, то він, можливо, посідав би одне з перших місць серед сучасних найвидатніших українських поетів.

У свій час Іван Данильчук мусів бути досить популярною людиною поміж своїми земляками в Канаді, бо він не тільки писав поезії (до того — добрі поезії) і друкував їх, а й об'їхав

з доповідями майже всю Канаду. Після його смерті, як це часто трапляється в нашому „поетичному” середовищі, за ним, як кажуть, слід пропав. І вийшло так, як у пісні безпритульного хлопчика в Україні під російською окупацією:

„Ой умру я, умру,
Поховають хлоп'я,
І ніхто не знає,
Де могилка моя...”

Могилки видатних осіб, звичайно, і серед наших людей можуть губитися, як губляться серед чужих (згадаймо хоч би могилку славнозвісного Моцарта, яка загубилася назавжди). Але не мусить губитися пам'ять про творця. Проте наша преса чомусь загубила її про Данильчука (і про деяких інших творців-піонерів у Канаді), і тому я майже нічого не можу подати з біографічних даних про цікаву поетичну персональність, якою, безперечно, був Іван Данильчук. Можу лише сказати, що він народився в 1901 році (дати нема) в Канорі, у Саскачевані, в родині фермера. Початкову науку дістав у школі на фармах, а середню в Саскатуні, де також відвідував Інститут ім. П. Могилли. Потім учительював (чи це було кілька чи кільканадцять років про це ніде не сказано). У 1941 році в Едмонтоні редагував журнал *Ukrainian Tribune and Review*.

У 1942 році помер після короткої недуги. Оце й усе про нього. Нас цікавить його дитинство, юнацтво й початки його творчої праці. Але про це нема нічого. Його участь на громадському полі також окутана невідомим. Тому було б великою цінністю для історії української літератури в Канаді, коли б хтось з поетових друзів, чи близьких знайомих, написав про нього хоча б короткі спогади.

Іван Данильчук народився в Канаді, вижився і зріс у ній, причастився її повітрям, сонячним промінням і степовими

пахощами й тому став її органічним поетом. Усе інше в його поезіях, у першу чергу про батьківщину його батьків, — це тільки об'явлення інстинкту і звуки відгомону. „Шум золотого моря Канади”, говорить Данильчук, „зродив у наших серцях тугу за країною краси і світла... в шумі бурі чуєш казку Гаявати, а в мріях бачиш запорожця Перебийноса... Співаємо, і дивні наші співи; ми не можемо співати байдужим тоном чужинця про золоті степи Канади, бо вони нас згодували й пісень навчили”¹. Тому в постійному конфлікті дійсності з мрією, звичайно перемагає в нього дійсність, бо дійсність — це життя.

Протягом свого життя Данильчук видав лише одну збірку поезій на 54 сторінки п. н. „Світає день”. Книжка вийшла з друку в друкарні видавництва *Промінь* у 1929 році в Вінніпезі. У цій збірці автор датує перші свої поезії 1921 роком. Ці поезії двадцятилітнього юнака здебільшого зрілі й технічно вправні. Це вказує нам на те, що поет почав писати дуже рано. Тому варто було б пошукати його дитячі й юнацькі твори, які кинули б більше світла на еволюцію поетової творчої праці. Про гін до творчої зрілості двадцятилітнього юнака вказує перша поезія у книжці „Світає день” під цією назвою. Подаємо з неї уривок:

„Понад безмежним зеленим морем
Піднялось сонце, заляло зорі;
Лучі збудили ангельські співи,
Заграли трелі, кобзи та ліри,
В шовкоубраннях устали лялі,
Сльозою-розою тихо вмивали
Погідні лица...”

Таку гарну картину світанку з гнучким ритмом, багатими римами й навіть асонансами міг створити лише поет, що

1. „Світає день”, стор. 7.

ставав на шлях майстерности. Крім того в поезіях „Світає день”, „Серед бурі” (стор. 32) і інших автор, подібно до раннього Тичини, сприймає дійсність, як музику, як гру тонів і звуків. Звичайно, таке світосприймання не було наслідуванням Тичині, бо його поезії в той час (у 1921 р.) до Канади ще не дійшли.

Данильчуків дух завжди був у русі, завжди рвався до нових обріїв у пошукуванні невідомого, недослідженого, таємничого. Про це нам вказує вірш „Далі, — ліпше нам” (ст. 10):

„Чути співи, любі співи
Тихо шепчуть нам;
Наче щось Господь говорить:
— Далі, — ліпше нам!

День і ніч я чую співи,
Чую, чую сам;
Серце тьохка, тьохка й каже:
— Далі, — ліпше нам!

Далі, далі! Де ж знайдемо?
По яким же та слідам?
Ні, ми підем далі, далі!
— Далі, — ліпше нам!”

Але в береги ліричних мініатюр і пісень, які відзначаються легкістю й безпосередністю, автор не вміщується. Він шукає форми, у якій міг би ширше висловити свої думки й кольоритніше створити мозаїку своїх образів. Тому він вдається до епосу. Цю поетичну форму він використав для своєї, мабуть, єдиної поеми з глибокою ідеєю п. н. „Без землі і без краю свого”. Ця річ трохи нам нагадує твір Генрі Лонгфелло, „Пісні про Гаяватту”, який, мабуть, мав великий вплив на автора.

Найширшими й найбільш освітленими поетовою

любов'ю — це вірші про Канаду. Поет з відкритим серцем заманіфестував цю любов в одному з найкращих своїх віршів п. н. „Канадо!” (стор. 11):

”Канадо!
У стіп твоїх я б'ю поклін,
Сердечний він і ширий він;
Поклін твоїм степам вільним,
Куди здавен пустині син
Тетиви ніс...”

Авторова мова порівняльно гарна й жива. У ній менше різношерстних „ізмів”, як у творах деяких його сучасників. Це велике авторове досягнення, бо ж він народився в Канаді і, звичайно, був далеко від сучасної живої української мови. Тому можна собі уявити, як він запопадливо працював над удосконаленням її.

Іван Данильчук написав небагато. Але, не дивлячись на це, його твори заслуговують на велику увагу й чекають на своїх дослідників і видавців.

ЛІТЕРАТУРА

- О. Івах.* „Світас день”. *Український Голос*, 2 жовтня 1929 р.
Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпезі, стор. 613. Вінніпег, 1949 р.
- О. Гай-Головко.* „Іван Данильчук”. *Канадійський Фармер*, 4.7.1960 р.
- О. Івах.* „Українсько-Канадійське Письменство”. *Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 161. Вінніпег, 1960 р.
- „Незауважений талант”. *Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 172. Вінніпег, 1960 р.
- Й. Лозинський.* „Деякі важливі дати з українського життя в Канаді”. *Український Голос*, 12 грудня 1979 р.

Іван Данильчук

ПЕРЕВЕРТНІ

Чи чули ви, добрі люди,
Де таке бувало,
Щоб батьківське ім'я добре
Комусь заважало.

Але знаю, що на світі
Усяко буває,
І не один нерозумний
Себе забуває.

Ось був собі Іван Чорний,
По батьках так звався,
А тепер від Джаном Блеком
В книжках записався.

А там другий Петро Сава
З Савиного роду,
Тепер вже став Піт Сейнт Дженсен,
Для свої вподоби.

А ще третій заведія
Сухенським вродився,
Але щоби ліпшим стати
Сукинсон зробився.

Й подумайте, добрі люди,
Чи клепки бракує,
Як хто своє ім'я кине,
А чуже святкує.

А НАМ БУЛО Б ТАК СУМНО

Сміялось сонце весняне,
Шуміли всюди води,
Втішався старець і дитя
З веселої природи.
Від церкви гомін дзвонів бив
І так було там людно,
Ми чули клич „Христос Воскрес!”
А нам було так сумно.

Чому так сумно нам було?
Чом сонце припікало?
Чом щастя все довкола нас
Так туском притискало?
Чому, здавалось, щастя всіх
Сміялось нам так глумно?
Чому воскресну пісню дзвін
Для нас дзвонив так сумно?

І так питаєш день у день,
Та й розум сповідаєш
Та вчуєш відповідь лише
Як серця попитаєш.
Воно розкаже лиш одно,
Ні голосно ні шумно,
Чому в величний день Христа
Тобі було так сумно.

Воно шепоче: памятай!
Твій брат в неволі гине,
І ти не будеш брат йому
Як на поталу кинеш.
І ти не будеш син землі
Великої, святої,

Коли втішатись будеш
З руїн-розвалищ Трої.

Воно говорить: Бог воскрес,
Та правда у неволі,
Й не можна тішитись синам
України святої.
Не можна тішитись війнам,
Як справи не здобули,
Не можна з ворогом гулять,
Як кривди не забули.

Говорить серце: будь же ти
І воїном і катом,
Як в оборону прийдеш ти
Правди перед Пилатом.
Також ніколи не спочинь
В кайданах у неволі!
Боротись ліпше сотню літ,
Щоб лиш вмирать на волі.

Той клич гучний „Христос Воскрес!”
Нехай буде авізо,
Що правда подолає все,
І камінь і залізо.
Нехай він буде тим знаком
Великим та могучим,
Що віри нам додасть і сил
Перед ділом будучим.

З Христом, що правду боронив
З завзяттям апостолів,
Зі словом голосним, як гук
Канонів і пістолів.
Як кожний буде арсенал

Знання й самопосвяти,
Тоді весело „Вже Воскрес
Христос!” — будем співати.

ВІННІПЕГОСІС

Ліниво озеро лежить
І легіт пролітає,
А в лісі листячко летить
Та ліжко простеляє.

А тут розкинулись хатки
Маленькі і чепурні
З віконець світло десь летить,
Прогонить сумерк хмурний.

А може світло знай летить
За тими рибалками,
Що поплили ще із-за дня
Маленькими човнами.

Поплили вдаль, щоб сіті там
У глибину пустити
І царство водне нечайком
До себе полонити.

За ними світло знай летить
З хаток понад водою,
За світлом бажання жінок
Чимдуж летить стрілою.

Бо тут жіноцтво не сидить,
Пряде то вишиває,
А тут то там у пелюшках
Дитятко забавляє.

А тут і дівчина сидить,
В віконце поглядає,
Про рибу навіть не дума,
Лише одно думає:

Коби вернув її герой
Човном своїм додому:
Її ж любов належить вже
Лише йому одному.

Отак колись до Дону йшли
Рибалки наші давні,
Як стрічки, думи слали їм
Дівчата наші славні.

І тут, в далекій стороні,
У цім Вінніпегосіс,
Живе тут рідная душа
І пісню тут голосить.

ПОСУХА

Жаріє сонце, вітер віє,
Сіріє небо. Сіро тут.
Лукаво хмари, наче відьми,
Скрадаються і далі йдуть.

А квітонька, немов дитина,
До неба рученьки зніма,
Вимолює дощу у Бога,
Дощу, що тут давно нема.

Пшениця в полі умліває,
Від спеки тріскає земля,
Спустивши крильця, ледве дише
У тіні змучена пташня.

По полі фармер сумно ходить,
Немов самотній могікан,
І в нього серце ниє з болю,
Коли погляне на свій лан.

Його надія, його праця,
Його дорібок многих літ
Пропав, як дим, що вітер гонить
Із комина в далекий світ.

Складає руки до молитви,
Вклякає у пісок сипкий,
І до Всеволодця світового
Підносить голос свій слабкий:

— О, зглянся Боже, наді мною
І над такими, як і я.
Із нами просять трави й квіти,
Тебе благас вся земля.

Подай, Благий, дощу святого,
Зроби нам висохлі поля,
Подай цілющої водиці,
Бо гине творчість вся Твоя.

Спини вітри оті гарячі,
Зроби поля нам дорогі,
Врожай верни на наші ниви
І ріки виповни сухі.

Хай знов тут радість запанує,
І в щасті люд Твій заживе.
Дощу дай, Боже, а за теє
Святиться хай ім'я Твоє.

ОЛЕКСАНДЕР ЛУГОВИЙ

Олександр Луговий — поет, драматург, повістяр, биограф, історик — серед старшої й середньої генерації українських письменників у Канаді щодо своєї літературної плідності, мабуть, посідає перше місце. За найновішими даними (1959 р.) він видав з 1932 року окремими книжками одинадцять п'єс, чотири великі повісті (одну з них нагороджено на літературному конкурсі Українського Народного Союзу в Америці 1945 р.) й книжку життєписів. Крім того в нього чекають на видавця три нові повісті, дві великі історичні праці, а в процесі творчої роботи знаходяться дев'ять історичних повістей.

Коли я пишу оце, то мимоволі відчуваю, з якою впертістю працює цей автор, не дивлячись ні на що — ні на видавничі пінштариха, ні на мертвий спокій на книжковому ринку, ні на повне ігнорування нашою спільнотою улюбленців муз і грацій, які, ці улюбленці, тільки з одного патріотизму віддають своєму народові час, енергію, снагу й силу аж до гробової дошки. У зв'язку з цим напрошується цікаве питання: чи ми часом, крім письменників, людей, які працювали б дарма, тобто — з патріотизму, для своєї спільноти й за свою працю не діставали б навіть подяки, яка не коштує нічого? Таких, здається, нема. Отож у нас тільки письменники працюють з патріотизму й весь свій вік живуть робінзонами в пушах... і аж після їхньої смерті піднімається галас, видають їхні книжки, виставляють їхні портрети і ставлять їм пам'ятники. Так було з Коцюбинським, Франком, Марком Вовчком, а в наші часи — з Кленом, Мосендом, Ситником і, можливо, так станеться з Луговим, якому я оце присвячую кілька слів.

У нас увійшло в традицію вміщувати на сторінках часописів біографії різних звичайних смертників. Але біографії людей, що відчиняють людям „двері в день” (Г. Шкурупій) і ведуть їх до світла, тобто — письменників, з’являються рідко або не з’являються зовсім. Виходить, що письменники в нас на останньому місці, живуть і відходять до усопших без біографій.

У Канаді подібне сталося з автором шіснадцяти виданих книжок — О. Луговим. Я переглянув усі доступні матеріали, де говориться чи згадується про письменників старшої й середньої генерації у Канаді, але з його біографії не знайшов нічого, за винятком, що він походить з німецької родини й прибув до Канади після Першої Світової Війни.

Луговий виступив на літературно-творчій ниві в Канаді 1929 року з поетичними творами. До 1937 року його поезії час до часу з’являлися в *Канадійському Фармері*, *Українському Голосі* й *Новому Шляху*. Після 1937 року його поетична муза поступилася місцем драматичній і повістярській музам, і, мабуть, на завжди. Автор упірає в драматичні твори й широкі повістярські полотна, одночасно працює над кількома творами, готує їх до друку, здебільшого сам набирає їх у друкарнях, і, таким чином, твір за твором виходить у світ.

Отож з драматичних творів з’явилися друком „За нарід свій”, драма на п’ять дій, 1932 року; „Дала дівчина хустину” — драма на п’ять дій, 1938 року; „Сирітські сльози” — драма на три дії, 1934 року; „Брат на брата” — драма на чотири дії, 1934 року; „Віра Бабенко” — драма на п’ять дій, 1936 року; „Ольга Басарабова” — драма на п’ять дій, 1936 року; „Позичена жінка” і „Сватання по пошті” комедії; „Без вини карані” — драма на чотири дії, 1938 року; і „В листопадову ніч” — драма-фантазія на три дії, 1938 року.

З повістей: „За волю України” — історична повість з часів революції, 1939 року; „Чорні хмари з-за Прип’яті” — історична повість з часів Хмельниччини, 1945 року;

„Безхатний” — повість з канадського життя, 1946 року; і „В китях двоголового орла” — історична повість-хроніка з часів війни 1914-1917 років, 1945 року.

З історичних життєписів: „Визначне жіноцтво України”, 1942 року.

Луговий підготував до друку такі твори: „Буревій” — другий том трилогії „Огнем і кров’ю” — повість з часів революції на центральних землях України; „На руїнах” — третій том цієї трилогії, повість з пореволюційних часів на центральних землях України; „Діти сонця” — повість у трьох частинах з українського життя в Канаді; „Історія Української Православної Церкви” — на сім частин; і „Історична Енциклопедія” — на два розділи.

Знаходяться в роботі: „У мряці Тисячеліття” — п’ять історичних повістей з княжої доби; „Світила руїни” — три повісті з козацької України; і „Від волів до трону” — історична повість з життя в Україні в вісімнадцятому віці.

Цей авторів доробок сам говорить за себе нашій спільноті, але про нього, як говориться в старому українському прислів’ї „і комар носа не підточив”.

Як бачимо, Луговий випробовував себе в усіх ділянках красного письменства, як багато письменників почав свою літературну діяльність з поезій. Років сім чи вісім друкував їх у часописах, але, здається, окремою книжкою не видав. Таким чином вони розгубилися по газетних шпальтах і до сьогоднішнього дня не виявили авторового творчого обличчя. Тому дослідникам української літератури в Канаді треба витягнути ці поезії на світло й відповідно їх оцінити.

Одночасно з поезіями автор писав драматичні твори. Це цілком природно, бо від поезії до драми багато ближче, як від поезії до прози. Тому драматичні твори стали авторові мостом між поезією і прозою. В останній він застосував від поезії ліричні відступи, а від драми колізію і техніку будови. Авторіві драми здебільшого написані в патріотичному дусі на тлі української визвольної боротьби в 1917-1922 роках.

Проте найбільшої слави автор здобув серед українських читачів у Канаді своїми повістями, які відзначаються великим повістярським розмахом у викладі матеріялу, а також у знанні його, і реалістичним показом людей та їхніх характерів з притаманними позитивними й негативними властивостями. З надзвичайним реалізмом автор показав в образі Остапа Безхатного гротесково чесного й до самозаперечення впертого українця, який крізь віки ходить українською землею, а тепер чужиною. Цей образ живий і, здається, ходить по сторінках повісти.

Але з досягненнями автор має й недоліки, без яких його повісті виглядали б ліпше. Перш за все він у поспіху не надає достатньої уваги техніці твору, а тому це відбивається на його стрункості. Давно відомо, що від відповідного подання матеріялу залежить довготривалість твору й його місце в історії. Також в автора не завжди гаразд з мовою. Такі слова як „міховий” (від слова „мех”), „белесий”, „поспів” („Безхатний”, стор. 7), „ведро” (стор.8), „обнажений” (стор. 8), „послушно” (стор. 10) — не українські. Але недоліків нема тільки в тих, що нічого не роблять. Олександр Луговий письменник з талантом і великим потенціалом, і тому своїми творами він зробив дуже помітний вклад до української літературно-мистецької скарбниці в Канаді.

Олександр Луговий помер 30 вересня 1962 року.

ЛІТЕРАТУРА

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 615. Вінніпег, 1949 р.

О. Гай-Головка. „Олександр Луговий”. *Канадійський Фармер*, 12. 12. 1960 р.

О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. *Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 158. Вінніпег, 1960 р.

О. Луговий. „Більше під конем, як на коні”. *Український Голос*, 1. 5. 1963 р.

*Петро і Стефанія Пауш. „Олександр Луговий”.
Український Голос, 1. 5. 1963 р.*

*Б. Мазена. „Луговий і його творчість”. Північне Сяйво,
Альманах I. Славута. Едмонтон, 1964 р.*

О. Луговий

АРТІЛЬЩИКИ

*(Уривок з історичної повісті —
хроніки з часів війни 1914-1917 років
„В кістях двоголового орла”).*

Заведенням воєнно-полевого суду не думав Паволоцький залякувати вояцтво. Звичайно, коли воєнні частини попадуть у критичне становище, підупадає у них дисципліна, пробуджуються у поокремих одиниць прадавні інстинкти знущання над слабшим, трапляються грабунки, трапляється паніка. Цій біді воєнно-полевий суд запобігає. Та не однаково судить! Коли зголоднілий вояк відбере у цивільного бохонець хліба, гладущик молока, віса чи сіна для свого коня — суд винуватого вояка напімне і накаже за забране добро заплатити. Коли ж йому забagnetься відобрати, наприклад, годинник — ризикус бути розстріляним.

Вміло боровся з переступствами в дивізії генерал А. М. Драгомирів. У кожному поокремому переступстві призначував старшину для розсліду справи. Перед відосланням на суд, у штаб корпусу — наказував привести арештованого, чи арештованих, до себе. Сварив, совістив — лайливих висловів Драгомирів не вживав зовсім — і врешті питав, чи той чується винним. Тоді запитував:

— Ну, і що ж, по твоєму, я маю з тобою вдіяти? Чи тебе добре збити, чи під суд віддати? Вибирай сам!

Одні суду боялися. Прохали краще вже збити. Драгомирів кликав ординарця. Здоровий полтавець числив зуби не шкодуючи. Бійкою й кінчалося.

Та траплялися вояки гордої вдачі. Прохали, краще відослати їх судові, а бити себе вони не дозволять. Драгомирів питає, — чи рішення тверде? Тоді хвалив:

— Молодчина! Їдь собі в полк. Тільки уважай на будуче. — На очах винуватого розсліди вини рвав, трактував вояка цигареткою і звільнював. Таким поступованням Драгомирів старався збудити у вояків почуття людської гідності. Траплялося, що відбирав у старшин команду за те, що в нервовому стані дозволяли собі якогось підвладного вдарити... І биття в дивізії викоринив зовсім, але викоринив і переступства. Він виїхав, його засади залишилися.

Тож встановлюючи воєнно-полевий суд не сподівався Паволоцький, що йому доведеться взагалі функціонувати. Тимчасом, самому йому довелося злочинців викрити, довелося й затвердити смертний вирок: бо злочини виявилися занадто тяжкими, багато разів повторюваними, ще від початку відступу з Галичини.

В кожному полку є артільщик, звичайно підстаршина. Його завдання зводяться до роздобуття харчів для людей і коней. Поки доставка налажена інтендантством — завдання не складні: приймати на поблиській залізничній станції зважені й переважені різnorodні харчі і доставляти їх у полк. Але навіть тоді артільщики обловлюються не аби як. Часом, і третину того добра розпродують по дорозі. На оправдання все знаходять законні причини: „усушка” або „розтряска”.

У відступі — інтенданство перше чкурне Бог зна куди, зо сотку або й дві верств. Бойові частини переходять на харчування „власними засобами”, тобто засобами населення. Артільщики з дня в день нишпорять по запільних селах, забирають, часом, останню корову, пару овець, кабана, печений хліб, овес — все, що на очі попаде. Самі ж харчуються виключно „делікатними” речами, як ось, кури.

Допускаючи реквізиції, вище командування суворо наказувало за все платити. На ту ціль у кожній частині переховувалося десятки тисяч рублів. Чесніші артільщики —

граплялися й такі — чесно за реквізоване добро розплачувалися. Але більшість, вдаючи добрих людей писали посвідки про одержання грошей, заставляли присилуваного продавця посвідку підписати, мовляв, означену у посвідці суму одержав повністю і платили нагаями. Збивали собі величезні гроші, бо по кожній посвідці гроші видавано без зайвих клопотів. На реквізиціях гріли добре руки й деякі скарбники, та завідуючи господарством. Тож дивилися на вчинки артільщиків крізь пальці. З тягом війни таке легальне ограбування населення і обкрадання держави повільно обернулося у пошесть.

Злочинців у 16-ій кінній викрито зовсім випадково. Паволоцький з адютантами об'їздив передові становища своїх дивізій, обсажені кіннотою, У поблизькому селі попався йому на очі сполосований нагаями селянин. На розпити, хто його так розцяцькував — заляканий мовчав. Заспокоєний старшинами, розповів плачучи, що в нього кіннота забрала дві корови, трое свиней і ось так заплатила. Показав ним підписану копію посвідки в одержанні ста-сорока рублів, ціни зовсім підхожої. Їхати до Каміня злочинців пізнавати — побоявся.

Ввечері Паволоцький, Алібеків, Вачнадзе й Отаманченко вирушили в обхід вулиць. Переповнене частинами місто, здавалося, спало. Старшин зацікавив гармідер в одній освітленій хаті. Підійшли до вікна. Очам їх з'явилось видовище! За столом сиділо п'ять підстаршин полків дивізії, між ними артільщик чернігівського полку, Міхрюткін. На столі — три пляшки горілки, але не горілка притягнула увагу старшин. П'ятка грала в „очко”, (або т. зв. 21 — газардова гра в карти — замітка редакції). Перед кожним лежала купка грошей. У банку, серед стола лежала купка Петриків і Катеринок (500 і 100 рублеві банкноти — замітка редакції), гроші що не то артільщикам, але їм, старшинам і заможним землевласникам, на такі великі ставки було б грати не по кишені. З-під вікна старшини перейшли до

дверей, але двері замкнені з середини. Аліберов крикнув відчинити. Старшини ввійшли до хати, та поки відчинювано, гроші, карти й горілка з стола зникли. Підстаршини поскоплювалися, наче б Богу духа винні. Заточувалися, підпиті, не могли рівно встояти.

— Ви тут, що робите? — замість поздоровлення, Паволоцький спитав різко.

— Нічого особливого, ваше високоблагородіє! — ледви вибелькотав Міхрюткин.

— З товаришами, от, розговорилися. — І завваживши на столі кілька в поспіху не схованих карт, як стій додав: — В картішки побавилися.

— В гроші?

— Нікак нет! Нешто ми правила не знаєм?

— А горілки де дістали?

— Горілки ми не мали, ваше високоблагородіє! Вина трохи роздобули, так освіжили душу.

Алібеков нагнувся й витягнув дві, ще непочаті, пляшки горілки з-під стола.

— Ну, а це що? — показав на знахідку.

— Це... — пояснив Міхрюткин трохи залякано — тутешні жидки продали.

— Добре! Так виймайте ж гроші, що на столі лежали перед нашим приходом, — наказав Паволоцький.

— Ніяких грошей ми не бачили, ваше високоблагородіє; Хрест святий, кажу правду! — суятливо перехрестився Міхрюткин. — Ось, спитайте їх! — показав на своїх товаришів.

— Ми все бачили у вікно, не запирайтеся! — Паволоцький сказав зрівноважено. — Князю! — звернувся до Вачнадзе, — приведіть, будь ласка, з третьої сотні варту.

Штабс-ротмістр вийшов. Підстаршини, двох чернигівців, ніжинець і двох уланів, почали опорожнювати кишені. На столі зібралася велика купа банкнотів: — зачервоніли десятки, скраві, веселкові барви 25-рублівки, 100-рублівки. біліли пів тисячні. Алібеков взявся числити. Самих Петриків

начислив дванадцять, десятків три Катеринок, про таку дрібноту, як 25 і 10 рублівки не кажучи.

— Гарний гріш! — зло засміявся він. — Ось хто на війні гроші збивас!

— Питання, як вони набуті? — сказав Отаманенко.

— З своєї трирублевої платні вже ж не наскладали!

— Справою займеться суд! — рішив Паволоцький.

Перелякані підстаршини зблідли. Хміль гейби рукою зняло. Порозуміли, що вхляпалися, та не знаходили слів виправдання. Всі п'ять пристойно убрані, в перешитих на старшинський зразок блюзках, синіх галіфе, в шинелях наопашки, з двома густими рядками обтягнених сукном гудзиків, — здалеку кожний прийняв би їх за поважного рангу старшин. Царювала гнітуха мовчанка. Старшинам не хотілося з паразитами заговорювати, ті знов піймані з поличним — оправдовуватися не сміли.

Не забарився Вачнадзе з вартою. Поки не розвидняло — арештованих попривязувано до обіддя гарматних коліс, щоб легше стерегти. Видано розпорядок про ревізію всіх їх речей, розслідування злочинів і засідання воєнно-полевого суду призначено на рано. Кожному полкові, дивізіонам і піхотним баталіонам наказано на судове засідання вислати по двох відпоручників-вояків. Завідуючим господарством і полковим скарбникам наказано підготувати всі обрахунки з артільщиками, їх посвідки на виплату грошей продавцям, і прибути на суд самим, для свідчих зізнань. Всю ніч з старшин мало хто спав. Не спало вояцтво — подія вмиць стала відомою всім частинам. Переведена ревізія дала несподівані наслідки. Грошей назбиралося на суму 48,400 рублів банкнотами. В кобурах сідел знайшли звертки золотих п'ять і десять рублівок на суму поперх 1,000 рублів, пару тисяч австрійських корон, годинники, золоті перстені з дорогими каміннями, браслетки, ковтки, пару шнурів перлів. Артільщики певно на осінь сподівалися відпусток, то ж у весну й літо старалися понад сили...

МИКИТА МАНДРИКА

Микита Мандрика безперечно є один з найпомітніших поетів другої української літературної генерації в Канаді. Можна сміливо сказати, що між своїми сучасниками-поетами його друкований поетичний дорібок посідає в Канаді мабуть перше місце, хоч шляхи виходу цього дорібку в світ були загальмовані часом з відмінними й розбіжними для поета творчими вартостями.

Але це, звичайно, жодною мірою не знижує поетичної питомої ваги, бо поети, як небесні світила, мають різні часи появи, відмінний блиск і рух. В історії світової літератури ми знаходимо з приводу цього дуже цікаві явища. Одні поети з'являються, як метеори і, освітивши землю сліпучим блиском, так само швидко зникають. Інші розгоряються поволі, як багаття, і аж пізніше спалахують буйним вогнем. Ще інші з'являються як світляки, зникають, часом на довгий час, та раптом знову запалюються і горять запізнілим, але ще досить яскравим полум'ям. До останніх ми зараховуємо поета Микиту Мандрику.

Дуже нам прикро перед читачами, що не можемо подати навіть скупі біографії поета, де було б кинено світло на його дитячі й юнацькі роки, оточення, поетичне „хрещення” й формування, науку з дитячих років і аж до зрілості. Усі біографічні відомості, які нам удалося дістати з „Антології українського письменства в Канаді”, авторової збірки поезій „Золота Осінь” і „Українського Голосу” (2. 12. 1959), про це абсолютно не згадують за винятком того, що автор походить з козацького роду. А тому, на жаль, подамо біографічні матеріали про зрілі його роки, які чомусь характеризуються

більшою мірою участю поета не в поетичній ділянці праці, а суспільній, державній і науковій.

Микита Мандрика народився 28 вересня 1886 року на Наддніпрянщині. Походить з роду запорожських козаків, який пізніше, з іншими запорожцями, поселився на зимовниках Кальниболотського куреня на річці Тикич, що впадає в ріку Синюху. Там вони, за свідченням автора, жили вільно, не зазнавши кріпаччини.

В Україні М. Мандрика вчився в Києві, а на еміграції в Софії (Болгарія) і Празі (Чехія). Студював літературу, агрономію, соціологію, економічні науки і право. Дістав ступінь доктора прав і був габілітований на професора міжнародного права.

На літературно-творчій і громадській нивах він з'явився вчасно, у першу чергу завдяки зв'язкам його родини з рухом Драгоманова. Належав до нелегальних українських гуртків, між іншим — до „Народньої Оборони”. Був послом Української Центральної Ради і брав активну участь у підбудові молоді Української Держави. Пізніше був радним українських дипломатичних місій на Кубані й у Туреччині, консульським заступником у Грузії і спеціальним дипломатичним післанцем кубанського уряду в Японії й на Далекому Сході. Був також редактором кількох журналів і газет та науковим секретарем Інституту Соціології. Був президентом Української Вільної Академії Наук (УВАН).

Микита Мандрика виступав як учений, письменник і поет. Наукові його праці і статті, які вийшли у світ у різний час, у різних країнах і в різних українських періодичних виданнях та окремими відбитками, ми віддамо на огляд нашим академікам, бо вони, ці наукові праці, не входять тут у тему.

Нам дуже хотілося б кількома словами зупинитися на його прозі, особливо романі „Кохання і смерть”. Але цей роман ще не вийшов друком. Робити якісь висновки з уривку, який з'явився 2 грудня 1959 року, не тільки не можемо, але

й не сміємо, бо по ньому аж ніяк не можна судити цілості роману. Тому говоритимемо лише про його поетичні твори.

Автор датує перші свої поезії 1901 роком, а першу свою збірку ранніх поезій — 1905 роком. Між 1905-1917 роками він приготував до друку кілька збірок поезій, до яких входили поеми „Вдовиченко”, „Тарнем”, але всі ці збірки не були видруковані. Лише в 1907 році вийшла у світ збірка двох авторів під псевдонімами Самотнього (О. Грузький) і Гамалії (М. Мандрика). Ця збірка мала назву „Перша книга пісні”. У ній було вміщено близько п’ятидесяти поезій, з яких кілька подано в розділі „На світанку” у збірці „Золота Осінь” (1958 р.).

У 1914-1915 роках М. Мандрика приготував до друку збірку політичних віршів п. н. „Книга гніву”. З цієї збірки, яка не вийшла у світ з цензурних причин, у 1918 році зроблено малу відбитку, а в 1958 році кілька поезій подано в „Золотій Осені”.

У 1917 році поет видав у Києві збірку поезій п. н. „Пісні про Анемону”. У цій збірці на 178 сторінок уміщено 141 вірш. З цієї збірки певну кількість поезій також подано в „Золотій Осені”. Книжкою „Пісні про Анемону” закінчується перший період поетової літературно-творчої праці.

Перший період М. Мандрики характерний тим, чим здебільшого характерні перші періоди багатьох молодих поетів, які зводяться на літературно-творчі ноги. Бог дав поетові талант, — непересічний зір, слух і світовідчуття, тобто, бачити, чути й відчувати те, чого не бачить, не чує й не відчуває звичайна людина. Але цього не досить. Плід таланту треба вміло вкласти в певну форму. Інакше кажучи, збудувати будівлю ідентичну змістові, збудувати якнаймайстерніше, з відповідними пропорціями, вимірами, мовними і звуковими реєстрами. На жаль, з цим умінням, тобто — з культурним надбанням і технічною вправністю, поети не родяться, а все це здобувають у тяжкій праці над собою. Тому в перших періодах творчої праці вони (за малим

шляхом) наслідують великих майстрів, ідуть тяжким шляхом піднесень і падінь, силкуючись і борикаючись у пошуках власного голосу, тону, ідеї і форми.

У першому періоді своєї літературно-творчої праці цим шляхом ішов і М. Мандрика, наслідуючи Т. Шевченкові („Лани, лани!“), „Золота Осінь”, стор. 128), Лесі Українці („Я в хатині”, там-же, стор. 129), Г. Гайне („Під вікном”, там-же, стор. 130) і іншим. У віршах цього періоду відчувається поспішність і незакінченність: одні рядки з меншою кількістю складів, інші з більшою, і все це в одній строфі („Ні, я не знав”, там-же, стор. 130 і інші). Автор навіть у віршах перескакує з двоскладової стопи на трискладову, чим паралізує ритм („В тумані...”, там-же, стор. 21, „Дош”, там же, стор. 27). Майже в кожному вірші він вживає неправильних наголосів (запа́шні, мо́с, шатра́х, рученька́х, там же, стор. 27; мури́, мура́ми, кайдана́ми, там же, стор. 131). Робить багато граматичних помилок, як наприклад: „в ніх” — замість „в них”, „гіллем” — замість „гіллям”, стор. 27, „бурак” — замість „буряк”, стор. 130, „великий” — замість „великії”, „тяжкіи” — замість „тяжкії”, стор. 132 і т. д.

Щодо змісту, то у деяких віршах про кохання автор переходить з ліричного до еротичного тону („Пісні про Анемону”, вірші 12 і 17, там же, ст. 27 і 30). Між іншим, як згадує М. Мандрика в передмові до збірки „Золота Осінь”, на ці творчі гріхи в перших виданнях вказували Л. Пахаревський, Ф. Слісаренко й один з найвидатніших наших поетів і критиків М. Зеров. Тому нас дивує, що ранні й пізніші поезії з цими гріхами молодости (замолоду майже всі поети мають ідейні, технічні й мовні гріхи) перенесені до „Золотої Осені”. Також дивує, що нещодавно дехто з легкої руки проспівав цим поезіям дуже мажорні оди. Ця цукрово-мармелядна критика зробила авторові велику кривду, бо рецензії на поетичні твори, — це не рекляма на мило чи аспірину. Читача часом можна обманути, але історію ні.

Після довжелезної перерви виходом у світ збірки поезій „Мій Сад” (1941 р.) починається другий період авторової творчої праці. Цей період, у якому створено цикли „В огні боротьби”, „На світових дорогах”, „Осінні ранки” і кілька поезій „Відгуків”, відзначається більшою прозорістю змісту, помітним відходом від еротики, кращим кристалізуванням ідеї і вправнішими художніми засобами. Проте й у цьому періоді автор ще хворіє старими своїми хворобами — не дотримуванням у вірші одного ритму, вживанням неправильних наголосів, ба навіть сумнівних новотворів. Але поезії цього періоду без порівняння перевищують своїх попередників і вказують на те, що автор став суворіший і вибагливіший до своїх творів.

Прошумлять моря могутні,
Пропливуть мої човни,
І казки ці незабутні
Перейдуть в шовкові сни.

(„Золота Осінь”, стор. 107)

З цих рядків починає віяти справжньою поезією, а таких рядків у другому періоді чимало. В цьому періоді М. Мандрика певну кількість віршів присвячує громадсько-суспільній тематиці. Але він поет лірик. Цей жанр відповідний його природі, і тому вірші на громадсько-суспільні теми виходять трохи штучні й схематичні.

Третій період літературно-творчої праці М. Мандрика маніфестує збіркою поезій „Радість” (1959), яку в порівнянні з „Золотою Осінню” можна судити як його великий успіх. У поезіях цієї збірки ще прозорніший зміст, стрункіша будова, чіткіший ритм і, навіть, починає з них пробиватися промінь свіжості.

І срібні дзвони вітром дзвонять,
І срібний птах летить, співа,

І вітер срібне листя гонить, —
В короні срібній голова.

(„Радість”, ст. 25)

Тут є зміст, тут є стрункість і тут ритм не кульгає з ноги на ногу, а дзвенить сріблом. І коли б автор ще дав „Радість” доброму й фаховому редакторові-поетові на редакцію (звичайно, на фахову редакцію, а не писати „твори”, як це роблять деякі наші „писателі”), то „Радість” вийшла б багато краща. Давати твори на редакцію — це не сором і не приниження авторової гідності, бо багато авторів закохані у свої твори і тому можуть дещо переочити. Навіть геніяльний Шевченко давав свої твори на редакцію, не кажучи вже про Коцюбинського, Українку, Франка і сучасних майстрів української поезії.

У поезіях авторового третього творчого періоду б'є живчик оптимізму, надії, радості і хвали життю. А це те, чого нам треба. З цим ми скорше можемо простити нашим поетам невеликі технічні недотягнення, ніж оздобленому поетичною позолотою песимізмові, безнадії і хниканню, що їх проповідують вишневі плаксуні.

Після виходу у світ збірки поезій „Радість”, М. Мандрика написав поеми „Мазепа”, „Канада” і „Україна”. На жаль їх не маємо й не можемо говорити про їх вартість.

М. Мандрика відійшов у інший світ 20 серпня 1979 р.

ЛІТЕРАТУРА

О. Слісаренко. Шлях, ч. I, стор. 60-62. Київ, 1918 р.

М. Зеров. Книгар, ч. 6, стор. 344-345. Київ, 1918 р.

М. Жученко. „Українське Письменство в 1917-1918 р.”

Літературно-Науковий Вістник, ч. II-III, стор. 233-238.

Антологія Українського Письменства в Канаді, стор. 95. Вінніпег, 1941 р.

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у

- Вінніпезі, стор. 608. Вінніпег, 1949 р.
- С. Волинець. М. І. Мандрика. *Український Голос*, 2 грудня 1959 р.
- О. Івах. „Радість” д-ра М. І. Мандрики. *Український Голос*, 2 грудня 1959 р.
- Яр. Рудницький. „Похвала радощам життя”. *Канадійський Фармер*, 14 грудня 1959 р.
- М. Г. Г. „Мазепа”. *Канадійський Фармер*, 26 вересня 1960 р.
- О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. *Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 158. Вінніпег, 1960 р.
- О. Гай-Головко. Микнта Мандрика. *Канадійський Фармер*, 11 квітня 1961 р.
- Йосип Печенюк. „Поема „Мазепа” М. І. Мандрики. *Канадійський Фармер*, 10 липня 1961 р.
- С. Н. Andrusyshen. “On the wide canvas of a poet’s mind”. *Winnipeg Free Press*, December 23, 1961.
- В. Сварог. „Недовершений задум”. *Нові Дні*, ч. 141.
- Myrone Klysh. “Mandryka, Reviver Both Found Wanting”. *Winnipeg Free Press*, November 15, 1969.
- Володимир Жила. „Свій талант віддав народові”. *Український Голос*, 26 вересня 1982 р.

М. Мандрика

* * *

Не йди! Побудь іще зо мною!
Так ясно й радісно з тобою!
В дощах і хмарах сіре небо,
І ясно так в очах у тебе!
У них хмариночки немає,
В блакиті їх так сонце сяє!
Куди ж ти хочеш його взяти?
Воно для мене і моя ти.

* * *

З часів, як матір розп'яли
І храм наш зруйнували—
Ви в нас одні, як ті орли,
На волі тут зростали.
Живий Господь! І от з мерців
Воскресла наша мати...
Та глум! Синів її — орлів
На матір кличуть стати!
Злітайтеся з гір! Ідіть! Ідіть!
І в перший раз, як діти,
Свою ви матір обступіть,
Мечами захистіте!

* * *

Що світиться в твоїх очах?
Огні, що в казках та у снах?
Чого в мені оті огні?
Бо любя, любя ти мені!

Що чується в словах твоїх?
Ридання, музика чи сміх?
Слова твої я п'ю, ловлю,
Бо я тебе люблю, люблю.

Чого уста твої тремтять?
Куди усмішки ці летять
Золотокрилі, як пташки,
Блискучі, ясні, як зірки?

Де твоє личенько було,
Що стільки світла принесло?
Де стільки світла і тепла
Для нього, серце, ти взяла?

МАЛІЙ ДІВЧИНІ

Маленький друже — пісня солов'їна,
Від серця взята, що горить в мені,
Як літній ранок в радісні години,
Як сонця сяйво у погожі дні.

Ти горнешся так міцно в ніжній вірі,
Шукаєш захисту в страхах буття,
І я люблю тебе, люблю без міри —
Малий цвіток між тернами життя.

І я б хотів, щоб віра не змарніла
В малій душі, і ти в красі цвіла;
Щоб вся земля в піснях тобі дзвеніла,
Тебе на крилах радощів несла.

Та завтра день невідомий нікому,
Ще буде сонце, хмари й дні сльоти, —
Най же хоч краплю в серденьку малому
Лишу тобі любови й доброти.

ПРИГАДУЄШ, ЯК ЯБЛУНЯ ЦВІЛА

Пригадуєш, як яблуня цвіла,
А ти була така несміла...
На серця зов у сад ти мій прийшла,
Бо так весна-володарка веліла.

Такий прекрасний яблуневий цвіт
І стільки сонця у гіллях і співах;
Здавалося, що цвів, співав весь світ,
Без людських журб і зранень наболілих.

Ще боязкий твій поцілунок був,
Як поцілунок тих цвітів рожевих,
Та в серця глибині пізнав я й чув
Пробудження твоїх бажань огневих.

І от вже осінь... листом сад шумить
У вбраних в золото й багрянець вітах,
Та в серці радісним моїм стоїть
Ще твій образ в яблуневих квітах.

З ПІСЕНЬ ПРО КАНАДУ М. І. МАНДРИКИ

Канадо мила! Нам гоненим
І нашій тяжкій боротьбі
Дала ти друзів нам учених,
І ми вклоняємося тобі!
Бо світ широкий і великий,
Та мало правди і добра, —
Стрічав нещиро він, дволико
Апостолів з земель Дніпра.
Не знала правди Україна
В кривих, підкуплених судах;
Фемида більмами сліпими
Не добачала на вагах.
І ви прийшли, о друзі милі!
Нам щирю руку простягли...
Спи сном пророка у могилі,
Поете Гантере старий!
Професор Симпсон половину
Свого віддав для нас знання,
Він щиро оцінив Вкраїну,
Весь вік її обороняв.
Кирконнел Ватсон — друг народів,

Канади мудрий творчий дух, —
Він нас на світлий шлях виводив,
Як наш великий щирий друг.
І всі, кого я звать не буду,
Взяли нас в коло, як своїх.
Нащадки наші не забудуть
І будуть шанувати їх.
Не можу не згадать одного,
Щоб жінці висловить привіт,
Наймення всім нам дорогого
Прятедьки Гелени Рід.
І ми вже рівні в вільнім колі,
Канади дочки і сини,
Та не забудемо ніколи
Дніпра святої сторони,
Як нашу Мекку, де святині
Минулих днів, тисячеліть
Горять через віки до нині
І вічно будуть все горіть.

ТЕТЯНА ШЕВЧУК

Тетяна Шевчук (Кройтор) відома українському читачеві в Канаді своїми поезіями, оповіданнями і статтями на різні теми, які друкувалися в *Канадійському Фармері*, *Українському Голосі*, *Канадійському Українцеві*, *Жіночій Долі* (Коломиї) й *Літературно-Науковому Віснику* (у Львові). В 1959 році вона видала, здається, першу свою книжку англійською мовою "A Record of the Spirit". У 1961 році в Вінніпезі з'явилася друком друга її книжка „Пробудження духа”. З першою книжкою я не мав нагоди познайомитися, а тому не можу нічого сказати про неї. Книжка „Пробудження духа” досить цікава й ідейно є продовженням світогляду поетеси й письменниці в її ранніх і пізніших поезіях, оповіданнях і статтях — шукання ідеального у вирі духовної самотності.

Тетяна Шевчук народилася 5 лютого 1904 року в селі Сушному, Радехівського повіту, в Галичині. До Канади приїхала з своїми батьками 1905 року й оселилася з ними на фермі в Канорі, в Саскачевані. Середню, а потім учительську освіту здобула в Саскатуні. Після закінчення учительських курсів дванадцять років учительувала в державних школах у цій провінції. Під час учителювання заочно закінчила три курси у Квінс Університеті в Кінгстоні, Онт. В юнацькі роки багато читала, особливо захоплювалася поезією й філософією. Таким чином вона почала ідейно формуватися в ранніх роках і в цей час почала писати перші свої поезії. В 1922 році її твори вперше з'явилися в періодичній пресі. З цього часу вона активно виходить на творчий шлях.

Поезії її здебільшого були плодами суму, що розцвітали,

зав'язувалися й визрівали в болях і муках шукання ідеалу. Вони відразу звернули на себе увагу своїми небуденними поетичними акордами, які пробивалися з найглибших надрів поетичної душі:

„Хочу жити й відчувати
Хоч би докори самі.
Хочу жити і співати,
Хоч пісні мої сумні”.

(„Хочу жити”, 1928 р.)

Або:

„Чом мої мрії не доснувалися,
Красні, несповнені сни?
Чом з виднокруга мойого запалися
Гір недосяглих верхи?”

(„Фата моргана”, „Наше Життя”, ч. 2,
1941 р.)

Щодо технічної вправності і мови, — то в цьому аспекті відчувається відставання від змісту. Але цей творчий гріх має не тільки Тетяна Шевчук — одна з наймаркантніших поетес у Канаді, а й переважна більшість поетів і письменників першої й другої генерації.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства, стор. 137. Вінніпег, 1941 р.
Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 613. Вінніпег, 1949 р.
О. Гай-Головко. „Тетяна Шевчук”. Канадійський Фармер, 8.5.1961 р.

О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. *Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 161. Вінніпег 1960 р.

Н. Когуська. „Слово про авторку”. Передмова до книжки Тетяни Шевчук „Пробудження духа”. Видавництво *Тризуб*. Вінніпег, 1961 р.

„Спрага роздуму”. *Північне Сяйво ІУ*, 1969 р.

Лариса Мурович. „Про поезії дочки піонерів”. *Канадійський Фармер*, 16.7.1979 р.

Тетяна Шевчук

ХОЧУ ЖИТИ

Хочу жити й відчувати
Хоч би тільки біль самий.
Краще це, як отупіння,
Краще це, як стан сонний.

Хочу жити й відчувати
Хоч би докори самі.
Хочу жити і співати,
Хоч пісні мої сумні.

ФАТА МОРГАНА

Чом мої мрії не доснувалися,
Красні несповнені сни?
Чом з виднокруга мого запалися
Гір недосяглих верхи?

Сонячним світлом недавно осяяні
Кликали все мене в даль.
Звуком солодким надії оп'яненій
Місця не було на жаль.

Що ж тепер сталося? Все я питаюся.
Мріяла все те я в сні?
Чи ідеали ті далі осталися, —
Лиш їх не бачить мені?

МИХАЙЛО ПЕТРІВСЬКИЙ

Михайло Петрівський виступав з поетичним доробком, але він більше відомий у Канаді й Америці як автор оповідань і повістей в українській і англійській мовах.

М. Петрівський народився 15 листопада, 1897 року, коло Перемишля, в Галичині. До Канади прибув з родиною 1912 року. Спочатку перебував з нею в Вінніпезі, а пізніше на фермі в Манітобі. З 1917 року переїхав в Онтаріо, а потім, 1921 року, до Америки в околицю Нью Йорку, де чотири роки вчився в колегіяльній школі. Пізніше здобув вищу освіту в Айовському Університеті.

Перші свої вірші почав друкувати 1917 року в *Українському Голосі*. Згодом опублікував кілька коротких оповідань у *Канадійському Фармері*. У них він здебільшого подає тяжкі піонерські часи, що їх зазнали його земляки. З непересічною здібністю він розповідає про цих людей устами своїх героїв, уміло вживаючи їхньої говірки. До кращих його оповідань належить „Червоний кат”.

М. Петрівський також писав і друкував оповідання для дітей. З 1927 року *Український Голос* почав друкувати його повість „Магічне місто”, яка в 1929 році вийшла окремою книжкою. Друга його книжка „Тайна срібного острова” в 1935 році друкувалася в *Українському Робітникові*. Ці повісті мають пригодницький характер на українському національному тлі. У них автор добре розгортає сюжет і буде колізії, але не надає достатньої уваги мові й стилістиці.

Англійською мовою автор опублікував повість „The Flames of Hate” у газеті *The Oshawa Daily Times*. Короткі його оповідання друкували: *Toronto Star, Canadian Forum, The New*

Canadian (у Вінніпезі) і *Ukrainian Weekly*, додаток до *Свободи*.

ЛІТЕРАТУРА

М. Петрівський. Передмова. „Магічне місто”. Вінніпег, 1929 р. *Антологія Українського Письменства в Канаді*, стор. 151.

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому в Вінніпезі, стор. 615.

О. Гай-Головко. „Михайло Петрівський”. *Канадійський Фармер*, 17.7.1961 р.

О. Івах. Українсько-Канадійське Письменство. *Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 162. Вінніпег, 1960 р.

Михайло Петрівський

СВІЧКА У ВІКНІ

Свят Вечір загостив у хату Марії Миколихи так урочисто, як і до всіх українських хат, порозкиданих по всій Канаді і зокрема по розлогих степах, тепер вистелених килимом білого, пухкого снігу, що по нім розгулявся буйний вітер із своєю піснею. Бездушна природа, як і бездушні люди, торжественних подій не святкує.

Бо й цікава ж була хата Марії Миколихи, відома добре всім мешканцям цієї фермерської околиці в Саскачевані. І не тільки околичнім людям: Навіть пасажери Сіпіярських поїздів, що мчали попри ферму Марії Миколихи, натягали шії, щоб краще придивитись до тієї реліквії піонерського періоду українських поселенців.

Була це символічна українська хата: стріхою пошита, глиною підмазана, вапном вибілена, приспа під вікном — наче в казці чародієм перенесена з села України та й чомусь залишена в чужій обстанові колишньої канадської пущі.

Небагато вже таких хат залишилося на овиді Західної Канади. Позникали вони з панорами цілинних степів і відвічних лісів, як позникали і їхні будівничі — українські піонери, перед ними й перші господарі Канади — індіани і їх вігвами та стада буйволів, згодом ще й каравани критих возів перших імігрантів, британців та французів, які витискали з диких степів і індіан і буйволів. Хвиля хвилю котила. Шкуряні вігвами, примітивні халупи з колод і пізніші українські білі хатки замінилися в модерні дома дітей — шукув піонерів Канади. Тільки десь-не-десь видніється ще похила біла хата під стріхою на диво, іноді й на посмішки, молодому поколінню, як ця хатка Марії Миколихи.

Микола Солтис, покійний чоловік Марії, зліпив цю хату п'ятдесят років тому, коли осівся на гомстеді. І та хата теж мабуть була б уже давно зникла з овиду, якби не передчасна смерть Миколи, що десять років тому помер на удар серця. Марія лишилася з доростаючими дітьми, — і про будову кращої хати годі було думати. Потішала себе тільки надією, що Іван, її улюблений син, перейме господарку й усе буде гаразд. Але сталось інакше. Зневірений роками виснажливої праці, спокушений амбіціями міського життя, Іван помандрував знайти собі кращу долю. Куди поїде, не міг сказати, бо сам не знав, де спиниться. Проте, обіцяв заплаканий матері листа написати, а згодом привезти й купку доларів. Роки минали, а від Івана ні листа, ні сліду. Молодшого сина, Миколу, Канада покликала до війська — німців у Франції воювати. Так і загинув десь там на фронті у Фляндрії. Затрималась при Марії тільки русява Наталка, — потіха у старості. До неї пристав бідний робітник, Василь, та її перейняв на свої плечі весь тягар господарки, постійно обробляв гомстед, піклувався матір'ю Наталки, як рідною, і потішав її, що як тільки обробить ферму, візьметься за будову нової хати. Покищо кожне з них Богу дякувало за те, що є. Йшли роки загального безробіття, господарського застою, висмоктували з ферми скупенький прибуток — не

про будову нової хати мрії снувати. Той чи інший бідняга в місті і такої не має. Хоч не простора, хоч зі старости подалася, проте тепленька в зимі та привітлива, як і сама Марія Миколиха.

Смерть, що навідається до хати й забере любиму особу, завжди залишає за собою скорбні тіні суму та болізнi спогади, а ці з приходом великих свят тимбільш відчуваються. Так і тут воно було. В хаті Марії Миколихи смерть гостила двічі, а пропалий Іван залишив додатковий жаль у серці матери й сестри.

Сьогодні Марії не було при печі. Біля неї поралася Наталка — здебільша мовчально, без звичайної усмішки на гарному личку. Кушала пісний борщ, готувала інші традиційні страви, а скорба просто смак відбирала. В цій торжественній хвилині, коли жінкам звичайно вічі сяють і серце радісно б'ється, Наталці ніщо не було радісне, її голубі очі потапали в сумі, серце стукало неспокійно в грудях. Чоловік, Василь, також вештався по кімнаті мовчки, з зажуреним обличчям, не знаючи, що почати, — чи стіл сіном стелити, чи жінку розважити. Знав, що тільки сам Бог мав силу якимсь чудом зарадити в їх новому нещасті. Та і як не сумувати? Старенька матір, що так турботливо завжди поралася біля печі під Свят Вечір, тиждень тому нагло захворіла й тепер лежала на постелі в сусідній кімнаті. Двері були відкриті, щоб тепло з кухні доходило до неї і щоб не почувалася самотно. Наталка щохвилини заглядала до матери і слідувала за кожним її рухом. Оце вже вдруге знесилене серце поклато матір у постіль. Прикликаний лікар наказав держати хвору в постелі й давати пілюлі. Це помагало, але дивлячись на пожовкле обличчя і вигаслі очі матери, Наталці млосно робилось від думки, що проживши стільки пекла за життя та доставши стільки незаслужених ударів долі, її люба матір безсила далі боротися за своє гірке життя і тепер найменший удар тієї лукавої долі, одне непередбачене потрясення, можуть бути фатальні.

— Наталко, не горить там щось на печі? — перебила матір скорботні думки дочки.

— Тільки олією бризнуло на піч, як пампушки виймала, мамо, — пояснила Наталка.

— А кутю вже заправила, доню? — заговорила знову матір.

— Ще ні, мамо. Зараз і це зроблю. Я вже майже впоралася. Спокійно лежіть, мамо, бо хвилюватися вам не добре, — впоминала Наталка, свідомо, що матері не легко лежати у притемненій кімнаті, без руху, в такий для кожної жінки важливий час.

Заправляючи кутю меленим маком, горіхами й медом, Наталці покотилися рясні сльози по зарум'яненому личку. Пригадала собі, як минулого року її матір кутю заправляла, а вона збоку приглядалася. Тоді матір, вона помітила, давила сльози, що тиснулися в її добрячі сиві очі. Кутя і Свят Вечір зроджували стільки споминів, переплітаних радістю і смутком. Солодкий був мід, та гіркий смак куті не одного Свят Вечора...

Наталка застелила сіно на столі вишиваною скатертю і Василь помагав їй розкласти тарілки та інший посуд. Матір знову заворушилась.

— А що тепер робиш, Наталко?

— Цитьте, мамо! Зараз усе буде готове. Стіл уже розложений і Василь свічки застромлює, — пояснила Наталка.

— Добре, Наталко, добре... А скільки тарілок на стіл поклала? — хотіла матір знати.

— П'ять... лише п'ять на цей раз, — відповіла Наталка трохи затривожена, споглядаючи на чоловіка. Матір завжди ставила тарілки на Свят Вечір для кожного, не забуваючи про покійного чоловіка й синів — Миколу, який спочивав вічним сном у Фляндрії і переворотця Івана, який десь волочиться блудним сином по світі.

— Тільки п'ять, Наталко? А про Івася забула? Що він

подумас, якби Бог привіз його до дому на Свят Вечір? — докорила Марія.

— Не забула його, мамо, не забула... Як можна його забути? — відповіла Наталка досадно і до себе — тишком: „Пощо себе надією потішати, на Свят Вечір більше болю собі завдавати? Іван пропав... Не вернеться ніколи. Так, як не вернеться ні батько, ні Микола”, — вишепотіла вона та втерла сльози. З самого малку найбільш любила Миколу.

Їй досадно робилося на згадку про Івана, тієї Чорної Вівці, що тернем у серці батькам був, від коли його пам'ятала — нераз її до плачу доводив, Миколу побивав, людям усякі пакості робив, а на кінець поволочився у світ, залишаючи за собою погану пам'ять серед людей і рану в серці матері. Ця рана в матері ніколи не гоїлася та й здоровля підірвала. Безмежна, невияснена, любов матери до свого первородця не тільки відсвіжувала цю рану з приходом Свят Вечора й Великодня, але й удержувала віру в його остаточний поворот.

Невдячний син! — подумала Наталка. Ніколи й не написав, де обертається, що поробляє. Байдуже йому довідатися, що дома діється — чи матір і батько, брат і сестра здорові. Пропав, як камінь у морі. Ніхто не знає, живе ще, чи загинув десь у тінях ночі чужого міста, може в заулку шинку, шпиталі, або й в'язниці? Чого ж ще можна надіятися від ледачого сина, що без найменшої причини й оправдання нагло кидає свій рідний дім найближчих ради сумнівних пригод? Віддай, ніколи не простив батькові, що нераз його насварив, а то й перетріпав, бо ледачив, ліз у погане товариство, до бійки з кожним поривався, словом — ціле нещастя був. А коли втратив сором і вже не помагали докори, ні сльози й мольби матери — потягнувся Бог-зна куди.

І так уже довгі роки ні вістки від Івана. Потім Миколу забрали до війська й погіб на війні. Тепер матір поновно захворіла, може в останнє, — і хотілося б його повідомити,

щоб вернувся та хоч перед смертю загоїв рану матері. Тій матері, що так його любить, щодня згадує, ночами хлипає за ним і з надією в серці щороку на Свят Вечір ставить свічку в вікні, щоб показала йому шлях до рідного дому.

Пораючись біля кухні й заглиблена у свої думки, Наталка й не помітила, як її матір тихцем одяглася в недільну сукню та хиткими ногами приволіклася до кухні. Спіраючись об крісло, Марія пробувала з усіх сил не ввалитися з ніг, щоб у таку велику хвилину сісти разом до Святої Вечері, свідома, що це вже останній раз. Обличчя в неї бліде, без краплі крові, очі жевріли вогнем гарячки.

— Мамо! — скрикнула разом Наталка і Василь, підбігаючи до неї.

— Тихо, доню... Василю. Залишіть мене на хвилину, аби кров по жилах розійшлася. Лежачи, ноги деревіють, — все тіло без руху терпне... Мені вже краще... З вами куті покушаю і піду знову в постіль... Покладу тарілку й для Івася, — заявила маги й відсунула руки своїх дітей.

— Я це зроблю за вас, а ви, мамо, сідайте за стіл, — сказала Наталка, безрадно дивлячись на чоловіка.

— Нічого, доню, нічого... Настільки сили ще знайдеться у мене... Івась може вернутися і якби воно виглядало? Снівся мені, серцем відчуваю, що вернеться... Ще малим, коли крутився біля мене за пампушком, який смажила, завжди я йому наказувала: Івасю, пам'ятай про Свят Вечір і де б ти не був, старайся прибути до дому, щоб з нами всіма засісти до Святої Вечері.

Марія нагло схвилювалася і була б упала, якби Василь не схопив її. Хоч сльози котилися по її блідому обличчі, старалася покрити усміхом своє збентеження.

— Дозвольте, мамо, завести себе до постелі, — молив Василь.

— Ох, мамо, пощо ви з постелі вставали? — докоряла лагідно Наталка, вельми затривожена.

— Ні, прошу вас, діти, залишіть мене за столом.

Покушаємо куті, заколядуємо, а тоді піду та ляжу, — рішуче проказала Марія. — Часом може Івась вернутись до нас... Я добре пам'ятаю, як він мені відповідав: Так, мамо, я не забуду прийти до вас на кутю і пампушки, як буду великий і в дома не буду!... І я певна, що він це пам'ятає і до нас прийде на кутю і пампушки, які так любив... Василю, подай мені цю більшу свічку!

Василь подався за свічкою, а Наталка тулила голову матері до своїх грудей. Мати вся дрижала й Наталка була свідомо її надлюдських зусиль, щоб не податись.

— Вам, мамо, таки б у постіль зараз піти, — молила Наталка матір.

— Ні, доню, я краще почувуюся, як тобі здається. Гріх був би в таку хвилину лежати в постелі і з вами, діти, куті не покушати.

Василь наладив і засвітив товсту свічку. — поставити на вікно, мамо? — спитав непевним голосом.

— Сама поставлю, Василю, — відповіла, беручи свічку у дрижачу руку. Спираючись об руку Наталки, Марія підійшла до вікна та поставила свічку з такою уважливістю, наче ставила її перед іконою в церкві. — Хай ще раз присвічу Івасеві шлях... Ніч така темна й жахлива... Може зблудити, бо так довго вже його тут не було... так довго, — прошепотіла, стараючись жевріючими очима проникнути заслону ночі.

Минулими роками в таку хвилину Марія не тільки ставила свічку в вікні, але завжди знаходила причину вийти на двір, щоб постояти трохи, послухати й поглянути на шлях, чи часом не надходить її Івась, — може й тому, щоб трохи поплакати перед кутею та при столі не хлипати — не тільки за ним, але й за покійним чоловіком і Миколою. Але Івась не надходив. Марія верталася до хати з пригаслими очима і, здавивши біль у серці, сідала до Святої Вечері. Вже потім шукала розради у своїх сльозах на постелі в темній кімнаті.

Так було кожного разу на Свят Вечір. І чимало вже тих

свічок дарма вигоріло на вікні. Кожного року під Свят Вечір у серці матері свіжа надія на поворот сина відтлівала, як придушена іскра при подуві вітру, щоб з черги знову пригаснути й дотлівати у попелі надій.

Дивлячись тепер на виснажену, тремтливую постать матери, її жалісні очі й обличчя, що їм світло свічки надавало смертного вигляду, Наталці защеміло серце й, відвернувшись до стіни, вона тихенько заридала.

Довго й напружливо вдивлялися очі Марії на довгий шлях, намагаючись проникнути нічну тьму, добачити темну тінь у русі на тлі білого снігу, серцем відчутти близькість сина. Жадно ловила звуки, що долітали зі шляху та й швидко губилися в шумі вітру. Чула придавлене хлипання Наталки. Це схвилювало її і боялася, що подається та покотиться з ніг. Свідома, що востаннє світить свічку у вікні на поворот синові, добувала з себе решток сил із шепотом молитви, щільно оперта руками об підвіконня, бо ось собака сусіда раптово заголосила й довшу хвилину гавкала й скавуліла.

— Наталко! Василю!... Щось чорніє на шляху... То наш Івась, — скрикнула Марія і заки хто отямився, кинулася у двері.

Морозний, сніжний вітер вдерся у хату, згасив свічку у вікні та звалив Марію на долівку. Наталка з криком припала до мами. Василь запер двері й поміг жінці підняти матір.

— У постіль, Василю, у постіль маму! — голосила Наталка.

— Не в постіль, молю вас, діти!... За стіл мене посадить... Чуюся краще... Не хочу, щоб Івась застав мене в постелі, — благала матір.

Не було ради. Василь глянув на Наталку й без слова посадив матір за стіл, готов кожної хвилини підхопити її. Марія дивними очима вдивлялася в погаслу свічку. Наталка й Василь стояли безрадно поруч матері.

— А вам що сталося? Сідайте до Святої Вечері, діти!

Помолимося і куті покушаємо, яку Наталка так добре заправила. Може й заколядуємо, — докірливо сказала Марія, а коли ті станули за столом почала хреститись. Пробувала почати молитву, але з хвилювання закашлялася болізно, поблідла ще більш, хитнулася і якби не Наталка, була б знову покотилася. Василь кинувся за водою, а Наталка в розпуці пробувала відтирати ослаблену матір.

Ніхто в хаті й не замітив, як у вікні мигнула тінь. З нічної птьми висунулася снігом обкурена постать і її обличчя припало до відмерзлої шибки, очима жадно вдивляючись в освітлену кімнату. Ніхто в хаті не помітив її. Зайняті Марією, Наталка й Василь не вчули теж, як сінешні двері повільно відчинилися і снігом овіяна темна тінь з'явилася в кімнаті.

Наталка перша здригнулася від появи несподіваного гостя і з жахом витріщилася на примару людини, — на викривлену її постать, обгорнену драним плащем, на присивілу, скудовчену чуприну над маскою зарослого обличчя, що нагадувало більш мерця, як живого, на його запалі, вигорілі очі, які тепер припали до омлілої. І Наталка відчула, хто це нагло з'явився в хаті.

— Івась! — скрикнула неймовірним голосом.

На крик Наталки Марія підняла голову і її очі спинилися на обличчі сина.

— Івась!... Мій Івась! — загомоніла вона нетуземним голосом. Намагалася встати і кинутись до сина, але не змогла.

— Мамо, моя люба ньенько! — прошепотів Іван і припав до ніг матері, цілуючи її дрижачі руки, якими торкала його щоки, облиті сльозами, наче бажала впевнитись, що то не привид, не сон...

Наталка й Василь німо дивилися, як радісно матір пригортала до грудей голову свого блудного сина та обцілювала його обросле обличчя.

Крізь засльозені очі Наталка бачила жалюгідну, зламану постать свого брата і не могла уявити собі, як він міг

допуститися до такого стану й так замолоду постарітися. Тільки людина, що вибула роки в тюрмі чи шпиталі та була виметена долею на людський смітник, щоб валятися у бруді й голоді та покутувати за гріхи розгульного життя молодих років, могла так виглядати. Вигаслі очі, що тепер виціджували зі свого дна жалісні сльози, знищене й пожовкле обличчя німо свідчили, що Іван за ті роки пережив не одне горе і якщо грішив проти кого, та найбільш проти себе. І дивлячись на його сльози, Наталка подумала, що не зважаючи на все, брат її не втратив ще всієї своєї душі та любови до рідної матері, перемиг свій сором, порвав усі пута, що сковували його довгі роки з грішним життям і по мужньому вернувся до рідного дому. Жалко стало нещасного брата. Хотіла теж припасти до нього та тепло привітати, але мати з рук його не пускала. Як кожна матір, вона не дбала, як син виглядає, не розумувала, а повним серцем раділа, що її блудний син таки до неї кінець-кінців вернувся — і була щаслива. Все інше не існувало тепер для неї.

— Я знала, Івасю, що вернешся до дому, — шепотіла матір. — Привітайся з Наталкою. Мала ще була, як ти лишив нас. Бачиш, як вибуяла в гарну молодичку. Привітайся і з Василем. Це її чоловік і наша підпора. Це все, що з родини лишилося. Наш тато помер, а Микольцьо загинув на війні, — додала та й замовкла. З очей їй ринули сльози.

— О, мамо люба, простіть мені, простіть... Не гідний з мене син... Проклятий я, але хоч ви простіть мої гріхи супроти вас, — благав розжалоблений Іван.

— Цить, Івасю! Добре, що ти вернувся. Бог тобі простить, а ми тобі вже давно простили... Ну, Наталко! Василю! Досить сліз. Вітайте Івася і садовіть його за стіл. Це ж Свят Вечір! Кутею поділимось, заколядуємо разом і Богу подякуємо, що вернув нам Івася, — наказала Марія, втираючи сльози, а Іван несміло кинувся вітати сестру і її чоловіка.

За останніх двадцять років іще ніхто не бачив Марії Миколихи такою щасливою, як у цій хвилині. І веселою, всупереч до знеможених слабкістю і старістю сил. Кутя теж ніколи й нікому так не смакувала. Кушаючи по зернятковій кутю з маком і медом, Марія не здіймала очей з Івана, всміхалася та приказувала:

— Дякуючи Всевишньому, я знала, що прийде час і ти, Івасю, вернешся до нас... Я тобі, сину, не раз під Свят Вечір пригадувала — ще тоді, як ти малим хлоп'ятцем був і сіпав мене за фартух, щоб пампушка дати, які я смажила. Я казала: Пам'ятай, Івасю, як виростеш, кудись виїдеш, завжди на Свят Вечір до мами вертайся, де б ти не був. Я для тебе поставлю свічку у вікні на Свят Вечір, щоб дорогу тобі освітила... Пам'ятаєш, Івасю? Он, бач, і на цей Свят Вечір свічку змогла поставити у вікні, — докінчила Марія і шукала очей сина.

Іван, зиркнувши на матір, намагався щось відповісти, але слова боляче давили в горлі. Все, на що міг здобутися, було лише гірким усміхом. Він швидко опускав очі вниз і, схиливши голову над миску, підносив ложкою до уст кутю, в яку котилися його сльози...

КАТРЯ НОВОСАД

Катрю Новосад можна вважати однією з найздібніших поетес серед другої української поетичної генерації в Канаді. Досить поважна кількість її поезій, опублікованих у різних часописах у Канаді, вказують на її непересічний поетичний дар, а також на її наполегливу працю над віршем.

Катря Новосад (її шлюбне прізвище) народилася 19 листопада 1900 року в селі Давидківцях, Чортківського повіту, в Галичині. До Канади приїхала в 1921 році. Поезії почала писати під час дворічного перебування в Найнет, Манітоба, в санаторії. Перші її літературні спроби щодо змісту й техніки здебільшого мали фольклорне значення. Але незабаром, завдяки впертій її праці над собою, вона виходить на ширші поетичні води. В її поезіях з'являється власний поетичний тон, глибшає зміст і стрункішає будова. Прикладом цього можуть бути такі рядки:

Широкий лан, широкий лан,
Це наше рідне поле.
А хто його ізоре сам,
А хто ж його обполе?

Широкий лан, широкий луг,
Та вкрився бур'янами.
А хто ж візьме у руки плуг,
Хто піде за волами?

І далі:

Та ми вперед ідімо враз,
Витоптуймо тернину.
Хоч і поколимось не раз,
Та се ще лиш хвилину...

А там посеред рідних піль
Зацвітуть гарні квіти,
І ми забудемо за біль, —
Будемо лиш радіти.

(З вірша „Широкий лан”)

Хоч у деяких строфах у цьому вірші знаходимо невірні наголоси (посеред, боляче, зацвітуть і т. д.) і подекуди бідні рими (враз — не раз), але стрункість і не пересічна сила мистецького вислову в ньому безперечна. Таких поезій у поетеси чимало. Тому було б великою приємністю для читача й цінністю для нашої літературної скарбниці в Канаді, коли б ці поезії вийшли в світ окремою збіркою.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства в Канаді, стор. 68. Вінніпег, 1941

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 607. Вінніпег, 1949 р.

О. Гай-Головко. „Катря Новосад”. *Канадійський Фармер*, 13.2.1961 р.

О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. *Календар-Альманах Українського Голосу*, стор. 157. Вінніпег, 1960 р.

„Літературні спроби наших читачів”. *Канадійський Фармер*, 20.11.1961 р.

М. Іванчук. „Світлій пам'яті народної поетеси Катрі Новосад”. *Український Голос*, 3.11.1976 р.

Катря Новосад

ІДІТЬ ДУМИ...

Складаю вас рядочками
Мої соколята.
Ідіть, думи, стежечками
Там, де рідна хата.

Летіть, думи, сумненькії
Буйними світами,
Мов ті діти маленькії,
До рідної мами.

Зберіть, думи, із собою
Мою нудьгу-тугу,
Посійте її близько хати
В зеленому лузі.

Осінніми листочками
Впадьте коло хати,
Може вийде, позбирає
Вас рідненька мати.

Защебечіть соловейком,
Сядьте на калині
І згадайте матусенці
Мене на чужині.

Або ранньою росою
Впадьте на ті квіти,
Що матуся їх плекає,
Наче рідні діти.

Вийде мати, зірве квіти,
А в мої муки
Впадьте росою-сльозою
На старечі руки.

Мати гляне на квітоньки
І мене згадає.
Ідїть, думи сумненькі,
До рідного краю.

ЗА ТОБОЮ

Сама не знаю, що зі мною,
Чого душа моя рида.
Чи серце плаче за весною,
Чи що уже зима моя
Загляда нишком за горою?

Минуло літо, поля голі.
Дрімає ліс у далині.
Мов сиротини гірка доля,
Сама блукає по стерні, —
Чогось душа шукає моя.

Вже вкрились сїттю золотою
Гаї, діброви і поля.
О, я вже знаю, що зі мною,
Чого рида душа моя —
Це, милий друже, за тобою.

НОВОРІЧНА МОЛИТВА

Року новенький, післанче Божий,
Все, що є добре, все, що є гоже,
Хай поле наше добре нам родить,
Нехай з тобою на нас днесь сходить.

Давай все дощ нам, давай погоди
На наші ниви, сади, городи.
Благослови нам бджоли, худібку,
В хаті, в городі і всім дорібку.

І стережи нас від всіх хворобів,
Від бур і туч, від градів і громів;
І від посухи, від спеки-жару,
Щоб була паша коням й товару.

А як звеземо збіжжя в стодоли,
Знесемо ярину всю у комори,
Не дай вогневі тоді повстати, —
Пропала б праця з стодоли й хати.

Щоб наші діти були все ситі,
Здорові, чемні й тіла прикриті.
Щоб розвивались в душі і тілі,
Бо на них наші усі надії.

Чи то в громаді, церкві чи школі,
Де ми працюєм для щастя долі,
Благослови нас, Боже, рукою,
І обсип всюди нас щедротою.

Ще Тебе, Боже, за одне молю,
Та не за свою кращую долю,

Але за всіх нас Тебе благаю,
За тих, що в ріднім і чужім краю.

Пам'ятай, Боже, що і ми люди,
Нехай над нами ганьби не буде.
І ми Тобою, Боже, створені,
Чом же ми, Боже, такі гнетені?

Звільни нас, Боже, вже з тих кайданів,
Змий з лиця світу лютих тиранів.
Чом ми розбрились по всьому світу,
Чей же усім нам є де подітись?

Адже ж і в нас є рідна земля,
Степи широкі, Київ-столиця.
Поля врожайні, ліси і доли,
Дніпро ревучий, високі гори.

Ще одно, Боже, що нам потрібно,
Щоб всі ми стали розумно, гідно.
Щоб всі з'єднались в одну родину
Боротись спільно за Україну.

ДМИТРО ГУНЬКЕВИЧ

Дмитро Гунькевич, це один з найвидатніших драматургів серед другої української літературної генерації в Канаді. Він також пробував своє перо в інших галузях літературної творчості, особливо в поезії, але ці твори в історії нашої літератури не залишили помітного сліду. Проте твердити, що він не був поетом, чи не мав поетичної здібності, — було б не вірно, бо з-під його пера вийшла драматична поема „На хвилях любови” і написана віршем картина на одну дію „Витай, весно”.

В часі своєї творчої активності він, мабуть, був одним з найпопулярніших письменників не тільки в Канаді й Америці, а й на своїй батьківщині, де його драматичні твори друкувалися і ставилися на сцені. Американська „Свобода”, подаючи 7 жовтня, 1932 р., відомості про творчість українських письменників у Канаді, писала: „Д. Гунькевич — найбільше відомий і плодovitий письменник на американсько-канадському континенті”.

Д. Гунькевич також був відомий і в колах наших англомовних співгромадян. Винніпегський „Фрі Прес” з 9 червня, 1932 р., відзначив таке: „Ми віримо й чекаємо, коли Д. М. Гунькевич пічне писати твори англійською мовою. Це бувби справжній здобуток для Канади”.

З наведених уривків бачимо, що Д. Гунькевич був письменник не пересічної сили. Крім того в свій час він також був відомий як активний учасник на суспільно-громадському полі й відзначався добрими ораторськими здібностями. Тому мені дивно, що його зірка дуже швидко згасла серед українського громадянства в Канаді, для якого він стільки віддав сил, енергії, вміння й часу.

Дмитро Гунькевич народився 30 вересня, 1893 року, в

селі Лисовичах, Долинського повіту, в Галичині. Учився в сільській школі, де учитель Терлецький звернув увагу на його пам'ять і здібність, і порадив Дмитровому батькові Миколі віддати сина до гімназії. Батько від цього відмовився, мовляв, з сина не буде пана. Але пізніше він післав сина вчитися до виділової школи в Стрию.

Незабаром, коли Дмитрові минуло шістнадцять років, він виїхав до Америки шукати щастя. Звідти згодом переїхав до Канади, поселився в Вінніпезі і працював у ливарні до 1934 р. Потім виїхав на схід — спочатку до Виндзору, а звідти до Торонта.

Прибувши до Канади, він відразу почав брати участь в організаційному, культурному й політичному житті української спільноти. був активним членом Українського Народного Дому, Читальні Просвіти, Інституту Просвіти, Драматичного Товариства ім. Ів. Котляревського, Братства св. Миколая і Товариства Взаємної Помочі. Також був він одним з організаторів часопису „Правда і Воля”.

Д. Гунькевич почав писати десь у другому десятилітті нашого століття, але перший його драматичний твір на п'ять дій — „В галицькій неволі”, появився друком у Вінніпезі 1921 року. З того часу його драми, комедії, водевілі й картини виходили періодично в Канаді й Галичині, а саме: „Жертва темноти” — драма на 5 дій (Львів, 1924 р.), „Клюб суфражисток” — комедія на 5 дій (Львів, 1926 р.), „Роздештвенська ніч” — дитяча оперета на 2 дії (Вінніпег, 1924 р.), „Панські примхи” — жарт на одну дію (Львів, 1928 р.), „Манівцями” — трагі-комедія на 3 дії (Львів, 1931 р.), „На хвилях любови” — драматична поема на 3 дії (Вінніпег, 1928 р.). Крім того видав у видавництві „Промінь” у Вінніпезі короткі драматичні твори (картини, водевілі) такі як „Потомки героїв”, „Славко в тарапатах”, „Витай, весно”, „Не забули”. Комедію „Навчить біда ворожити, як нема що в рот вложити” він видрукував у 1926 р. в календарі *Українського Голосу*. Автор ще написав комедію „Ліга Націй” і драму „Рай і пекло на землі”, але ці твори, здається, ще не вийшли друком.

Д. Гунькевич написав около два десятки п'єс. Майже всі вони вийшли з друку, а декотрі виходили двома-трьома накладами („Клюб суфражисток”). Більшість його п'єс ставилися на сцені. Отож вони великою мірою тамували репертуарний голод, що був досить помітний у 1920 і 1930-тих роках. У своїх п'єсах автор виствітлював життя українців на батьківщині, в Канаді й Америці. Останніх (українців у Канаді й Америці), як правило, він подавав у зіткненні (колізії) з англomовними співгромадянами. Тож тематично ці п'єси були насущні і близькі для нашого глядача.

Однією між цими п'єсами була трагі-комедія на три дії „Манівцями”. Основною ідеєю є проблема батьків і дітей, а зокрема — дітей, тобто — молоді. Ця ідея не втратила своєї актуальності й по сьогоднішній день. Автор пробує реалізувати її в трьох типах людей. Перший тип, — це старші люди, які живуть у Канаді з „імпортovаним багажем”, — тобто — з „старокраєвою” міркою і поглядами (фармери Степан і Мішель). Другий, — це молодь (українська й не українська), яка міцно тримається своїх традицій, але й цікавиться, вивчає і, навіть, обмінюється традиціями чужими. Цей тип творить канадійського громадянина — канадійця (Осип, Вікта, Галя). До третього типу належить молодь, яка губить своє, а чужого, що горнеться до нього, не набуває. Це тип пустоцвітів або метеликів, які з зухвалістю летять на вогонь і на ньому обсмалюють собі крильця (Катря). Тому цей тип людей не робить користи ні родині, ні громаді, ні державі. Інші персонажі проміжні.

Свою ідею автор проносить чітко і послідовно крізь усю п'єсу. Знає він як будувати драматичний твір (з експозицією, зав'язкою, напруженням, кульмінаційною точкою, розв'язкою). Не погано в нього з побудовою колізій. Це говорить про те, що автор був обізнаний з законами будови п'єси. Але щодо показу характерів — то в нього з цим не завжди чітко й довершено. Осип своєю поведінкою, думками й лексикою не дуже відповідає студентові Манітобського

Університету. Недошліфовані до кінця образи Катрі й Галі. В декотрих місцях п'єси здається, що вони живуть і діють не в Канаді, а в якомусь „старокраєвому” селі. Англійка Вікта в цій п'єсі занадто українізована. Звичайно, серед англійок (і інших) є дівчата, які цікавляться Україною, її історією, культурою і звичаями, але при цьому вони не перестають бути англійками (як українки — українками). Все це доводить, що автор був під впливом українських побутових п'єс 19 століття (а не модерної літератури), і вони лишили великий відбиток у його творчості.

Але попри все це автор був талановитий і знаходився на своєму місці. Тому то своїми творами зробив він досить помітний вклад до літературно-мистецької скарбниці в Канаді.

ЛІТЕРАТУРА

Олекса Гай-Головко. „Дмитро Гунькевич”. Канадійський Фармер, 10 жовтня 1960 р.

Й. Лозинський. „Дмитро Гунькевич”. Канадійський Фармер, 20 лютого 1965 р.

Дмитро Гунькевич

(Уривок з драматичної поеми Дм. Гунькевича)

„НА ХВИЛЯК ЛЮБОВИ” акт третій

Вже вечоріє! Заходить сонце,
Кидає промінь в моє віконце;
Вітрець шепоче, запашно дише,
Мов до сну просить, легко колише,
Сонливі мрії мов навіває.
За ким ти тужиш? Тихо питає.

А я сумую та виглядаю,
Із тихим вітром лиш розмовляю.
Тужу за милим. Де моє горе?
Моє серденько мені говорить,
Що я вже скоро його побачу.
На саму згадку з радости плачу
Бо лиш для нього хочу я жити,
Його кохати, вірно любити...

(Зітхає)

Але й мене він гарячо любить,
Як тільки прийде, то приголубить.
А моє серце аж умліває...
Чи ти скучала? — зараз питає.
Я хочу завше з тобою бути,
Щоб твою думку кожду збагнути,
Бо лиш тоді я щасливий буду,
Як раз на завше тебе здобуду.

ТАРАС ВОЛОХАТЮК

Тарас Волохатюк виступив на літературно-творчому полі в Канаді як поет, прозаїк і драматург. Свої поезії він друкував переважно в *Новому Шляху*. Крім того він уділяв певну увагу перекладницькій праці з англійської мови на українську. З його перекладів зробили йому популярність колядка “Silent Night” і канадський гімн “O, Canada”. Останній він видав окремим виданням.

Але найбільш він виявив себе як поет. В листі до автора цих рядків він повідомив, що впорядковує до друку збірку, до якої ввійде понад 300 поезій. Це дуже відрядне явище, бо авторові поезії не з'являлися на сторінках української преси з 1932 року.

Тарас Волохатюк народився 1898 року в селі Цигани Борщівського повіту. Під час визвольних змагань він брав участь у боротьбі за вільну українську державу. В 1923 році прибув до Канади, де здобув середню й богословську освіту. Незабаром (здається в 1926 році) висвятився на священника Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Після висвячення працював як священник і місіонар в Українському Православному Соборі св. Покрови в Вінніпезі. Пізніше був священником на різних парафіях.

Автор почав друкувати свої поезії десь у половині 1920-тих років. Початкові його поезії здебільшого були фолклорного й народно-пісенного характеру з висловом особистих переживань — туги, суму, жалю тощо, почувань, які наповнюють людську душу після розриву з рідною країною. Наприклад, у вірші „У гаю, темнім гаю” читаємо:

У гаю, темнім гаю,
Пташинонька співа...
Я ж плачу і ридаю,
Що доленька лиха.

Пташинонька щаслива, —
Мене ж туга зв'ялила.
Щебече соловейко —
В моїм серденьку жаль.

Вірші цього періоду слабі не тільки щодо змісту, але також щодо їхнього технічного оформлення. У них автор вживає бідних і навіть неправильних рим (співа — лиха), а також неправильних наголосів. Але згодом, у зв'язку з поглибленням його інтелекту й світогляду, голос у нього твердне, мужніє, часом набуваючи досить звучного тембру. Також він робить поступ у мистецьких засобах. Наприклад:

Нехай Дніпро і Сян говорять
І Тиса, і Кубань, і Прут!
Хай з України в синє море
Погану вражу кров несуть!

Нехай Дніпро і Сян, і Прут
У море вражу кров несуть!

Нехай росте борців дружина,
Бо сурма грає: в ряд ставай!
Усіх нас кличе Україна
У бій святий за рідний край!

Бо сурма кличе: в ряд ставай
У бій святий за рідний край!

(З пісні „Угору чола піднімаймо”)

Але найсильніші ті його поезії, що входять до релігійного циклу. В них ясніший зміст, викристалізованіші образи, стрункіша будова вірша. Прикладом цього можуть бути такі рядки:

Дарма раділи-ликували
Лукаві Юдині сини,
Що правду на хресті розп'яли
І пануватимуть вони.

Як зазоріла третя днина,
Підняв Отець свого сина.

І далі:

Христос Воскрес! Та із могили
У темної зневіри час
Всесильно підніма і нас,
Яких живцем похоронили,
Та з домовини забуття
До нового зове життя.

(З вірша „Воскресне мати Україна”)

Цей вірш можна зарахувати до його кращих поезій, які, з причини байбиджості нашої спільноти до духових вартостей, ще не побачили Божого світу.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства в Канаді, стор. 122. Вінніпег, 1941 р.

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 611. Вінніпег, 1949 р.

О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. Календар-Альманах Українського Голосу, стор. 163. Вінніпег, 1960 р.

О. Гай-Головко. „Тарас Волохатюк”. Канадійський Фармер, 16.1.1961 р.

Тарас Волохатюк

ВОСКРЕСНЕ МАТИ УКРАЇНА

Дарма раділи-ликували
Лукаві Юдині сини,
Що правду на хресті розп'яли
І пануватимуть вони.

Як зазоріла третя днина,
Підняв Отець свого сина.

Воскрес Христос! Устав із гробу,
Кайдани смерті розірвав,
Й, здолавши фарисейську злобу,
Прапор любови підійняв.

З темряви обману й неволі
Засяяв сонцем правди й волі.

Христос Воскрес! Та із могили
У темної зневіри час
Всесильно підніма і нас,
Яких живцем похоронили,
Та з домовини забуття
До нового зове життя.
І кличе: Стійте до загину
За істину, за рідний край!
А вернете країні рай —
Воскресне Мати Україна.

Та вже усміхнена, вільна
Пригорне всіх дітей вона.

ТОРЖЕСТВЕННА НИНІ ДНИНА

Христос Воскрес! Христос Воскрес!
Торжественна нині днина
Воскресення Бога-Сина
Що піднявся сонцем красним
І промінням сяє ясным,
Сяє сяйвом із небес:
Христос Воскрес! Христос Воскрес!

Христос Воскрес! Христос Воскрес!
Побідивши силу гробу
І зломивши людську злобу,
Він життя усім приносить
І любов святу голосить,
Підійнявши стяг небес:
Христос Воскрес! Христос Воскрес!

Христос Воскрес! Христос Воскрес!
Всюди радість, весеління,
Бо сьогодні День Спасіння:
Божа правда побідила
І любов нас осінила
Благодаттю із небес:
Христос Воскрес! Христос Воскрес!

Христос Воскрес! Христос Воскрес!
Воскресінням веселімось,
В Божій Правді просвітімось:
Полюбімось, як родина, —
А воскресне Україна
Обновлінням із небес:
Христос Воскрес! Христос Воскрес!

ВАСИЛЬ СКЛЕПОВИЧ

Василь Т. Склепович відомий українському читачеві в Канаді як автор поезій і оповідань. Він почав писати твори під час учительської праці й публікувати в *Українському Голосі* ще за часів редактора Мирослава Стечишина. Його поезії відзначалися свіжістю щодо змісту, поетичних образів і порівняно вправною формою:

У рамках шиб я бачу світ,
Змальований він без пера,
Тут український степ лежить,
А там скалиста гора.

І далі:

Невидимий артисте мій!
Без щітки і без жодних фарб
Малюєш образи вночі,
Дивний, прекрасний мені скарб.

А тут... Що тут? Яка краса!
Маленьке озеро блищить,
Навкруг його сосновий ліс, —
Неначе чую, що шумить.

Але автор, будучи скромний і вибагливий до себе, незабаром покинув писати поезії, бо йому здавалося, що вони не мають вартости. В листі з 1 травня 1961 року він між іншим писав до мене: „Я побачив, що з мене не буде поета...

і покинув віршування. Хоч я розумів техніку, та не знав наголосів українських слів”. А жаль, що це так сталося. Мені здається, що коли б він більше працював над мовою, то з нього вийшов би непересічний поет.

Василь Склепович народився 18 січня 1900 року в однокімнатній хатині на фермі — 14 миль від Давфіну — в гуцульській родині, що в 1897 року прибула з Березова до Канади. Батько його, що був офіцером в австрійській армії, а потім за дядка, заохочував Василя до науки. Учив його змалечку рідної мови, староцерковної, польської й навіть російської. Василева мати була неписьменна й ущеплювала синові любов до господарства. Пізніше батько захворів, і тринадцятилітній Василь мусів покинути початкову школу й працювати на фермі, бо крім нього було ще шестеро дрібних дітей.

Десь на шістнадцятому році Василь вирішив піти на заробітки, щоб на зароблені гроші продовжувати свою освіту. Тяжко зароблялося йому, але, завдяки енергії й наполегливості, він закінчив середню школу, потім учительську колегію й після цього присвятив своє життя учительській праці.

Склепович ще в дитинстві полюбив природу й душею зрісся з нею. З цією любов'ю він не розлучався ніколи. Тому багато свого часу він провів у лісах на полюванні й на озерах на рибальстві. В лісах, як він згадує, виростав він з дичиною, тому добре вивчив її звичаї. Це дало йому змогу писати оповідання про диких звірів англійською мовою і друкувати в англомовних журналах. Отож, починаючи з 1935 року, він опублікував такі оповідання: “Tzar of the River Flats” (*Animal Life*, March, 1935, Toronto, Ont.); “The Half-Way Meet” (*Animal Life*, London, England). А з 1940 року його оповідання з'являються в *Вінніпер Трібюн*, а саме: “Peter Never Missed a Shot”, “The mad Burmillo”, “The Call of the Wilderness”, “Hetman of the Hills”, і “Bruins of The Bold Boulders”. Ці оповідання мали успіх, але автор у зв'язку з підупалим

здоров'ям і перевантаженням у шкільній праці перестав писати їх.

Після досить довгої перерви він, заохочений редактором „Канадійського Фармера” Михайлом Гикавим, починає писати оповідання українською мовою. З 2 вересня 1957 року його оповідання — одне за другим — з'являються в „Канадійському Фармері” і його календарях („От доробився!”, „Їдемо на роботу”, „Слабий” і багато інших), а також три оповідання в „Українському Голосі”. Теми для своїх оповідань автор черпає з канадського фермерського життя, вживаючи для діалогів березівського діалекту (одного з гуцульських діалектів). Оповідання пише в реалістичному стилі з яскравою українською кольоритністю, не дивлячись на те, що він народився в Канаді.

У Склеповича лежать готові до друку дві збірки оповідань і дві повісті. Якщо вони вийдуть у світ, то автор, безперечно, посяде одне з найчільніших місць серед українських письменників у Канаді.

ЛІТЕРАТУРА

О. Гай-Головко. „Василь Склепович”. *Канадійський Фармер*, 12.6.1961.

О. Гай-Головко. „Гори кличуть”. *Канадійський Фармер*, 19.1.1976 р.

М. Іванчук. „Гори кличуть” В. Склеповича”. *Канадська Україна*, липень 1976 р.

В. Ю. Кисілевський. „Про автора книжки „Гори кличуть”. *Канадійський Фармер*, 6.2.1976 р.

Василь Склепович

ДОБРИЙ ВЕЧІР... ВІНШУЮ ВАС...

Ілько Шутра і його перша жінка Настя приїхали до Канади зі села Глешава і поселилися на кам'янистім „гомштаті” на березі коло ріки Верміліон. Тут їм народився син Антон.

Ілько, як і Антон, були природно обдаровані добродушною вдачею. Батько ніколи не тратив своєї рівноваги, не злостився, не сварився і так вчив свого сина, але коли було треба покарати одинака, хоч дуже зрідка, то він не щадив ремінця.

Іншою була його друга жінка Ганка. Не раз вона казала, що як батько так і його син, обидва нездари; задармо хліб їдять. Хоч ніколи вона не карала Антона ремінцем-паском, то зате завжди сварилася з ним і коли втратила рівновагу, вона тарахкотіла так, що не годиться це й писати.

— У тебе язик, як дрантивий „рек” від сіна. Аби як поволі бики тягнули порожний віз по гладкій або й по кам'янистій дорозі, „рек” не перестає туркотіти, — докоряв Ілько жінці і усміхався під вусом.

— Як би не сусідські бахурі, то з Тонька можи щось би колись було, — воркотіла Ільчиха і мішала гречану кашу в казанчику. — А то, хіба не навчили бахура красти, га?

— Ні! Антона не навчили красти! — заперечив Ілько твердо. — То або Міхалко, або Юсько обікрали Куцого „байндер”, жниварку. „Всі знають, що вони крадуть” — подумав Ілько і рішився. — А ходи-но съга, Антоне.

П'ятнадцятилітній хлопець, ростом був майже такий великий і рішучий, як його батько. Але він покійно станув перед батьком і побачив, що той тримав в руці широкий ремінь — нашийник з вола — яким він заперізувався.

— Ти вкрав у Куцого шпагат і ключі з байндера? — запитався Ілько твердим голосом.

— Ні, тату, я не вкрав, — відповів Антон чемно, але рішуче.

— Брешиш, ти псявіро, а хто ж тебе не навчив красти, як не Юсько і Міхалко! — сварила Ганка Антона, тримаючи саморобну дерев'яну ложку і була готова гримнути хлопця по голові.

— Мамо, — просився Антон, — я не вкрав ані шпагат, ані ключі, а за Юська і Міхалка я нічо не знаю.

— А де ти був передвчера вечір? — запитався батько.

Антон мовчав.

— Кажі бо... — Ільчиха помахала дубовою варехою перед його очима.

Антон далі мовчав.

— Скажи правду Антоне, де ти був, — прохав батько.

— У Маринки.

— А дивинося, ти! — завершчала Ганка. — Ти бо вже до такої падлюки ночами ходиш! Тобі мамине молоко з писка ще не висохло. Марш мені з хати. Забирайся.

— Гов, старе тарахкало, буде з тебе, — гостро сказав Ілько. Ільчиха видивилася на чоловіка і на його сина.

Антонові очі залилися сльозами. Він глянув на маму опісля батька: не знав що з собою робити і мовчки дивився на батька благаючими очима, просив у нього поради. З похиленою головою він вийшов з хати.

Ілько дивився за ним услід, підперезався і механічно сягнув по люльку, але забув наладувати її бакуном і закурив. Він вірив своєму синові і в душі був переконаний, що невинний. Батько був свідомий, що його син мав ніжну чутливу вдачу і несправедливе оскарження образило його до сліз.

* * *

— Ходи, синку, повечеряєш. Не гризися, — говорив батько лагідно. — Пізніше крадіж вилізе, як шило з кропив'яного міха. Ходи!

Антон втратив апетит до вечері, але послухав батька і щоб його задоволити, він силою проковтнув їжу. Відступив від стола і вернувся до шпихліра, де було його літне ліжко. На підлозі було постелено сіно, а на ньому плоский матрац з потертою соломою.

На стіні висіло його вбрання. він сів на ковбок, зрізаний з грубої осики, взявся долонями за голову і по-хлоп'ячому роздумував, що робити.

Він цього літа скінчив восьму клясу з відзначенням, то що з того, — думав він, — батько має слабі ноги, п'ятнадцять акрів виробленого поля і то кам'янисте. Він знав, що не зможе піти до вищої школи.

Антон сидів на ковбку аж поки не загасили лямпу в хаті. Він почекав якийсь час, спакував своє вбрання у мішок і пішов до Маринки Кулик, батькової односельчанки і — бездітної вдови. Він їй сказав, що сталося.

Перед світанком другого дня вона зготувала снідання, приготувала йому їжі на дорогу і відчинивши старо-крайову скриню, додала: — На Антоне, даю тобі двадцять п'ять долярів на початок, на щастя і на здоровля. Колись, як заробиш і я ще буду жити, то як схочеш віддаш мені.

Вона замислилась над тим, що думала в ночі. Їй було жалко його. Як такий молодий хлопець зможе дати собі раду.

— Обіцяйся Антоне, що напишеш до мене лист, де будеш обертатися. Може колись ще щось доброго з цього вийде. Побачимо.

Два тижні пізніше Маринка одержала перший лист від Антона і від тоді між ними почалося тайне й багатолітнє листування. Вона нікому не давала листа, щоб подав на пошту, як також заборонила поштареві будь-кому доручувати їй листа. Отже ніхто не знав, де Антон подівся, чи він жив, чи не жив.

А люди говорили: — стара вигнала його з хати, а він бідний пропав, як пес на ярмарку. А він був такий добрий хлопчисько.

Сусідські хлопці приходили до Ілька подивитися чи Антон дома та вже й лишалися, щоб старий байкар сказав їм байки. Йому ставало відрадіше, коли він захоплював хлопців своїми дивовижними байками.

— Видиш Ганко, — промовив Ілько чемно до жінки. — Ти сказала дитині, щоб він вимашерував з хати, так він і зробив. Бери ж тепер жіночко вилки і поїдемо вбоє пшеницю стожити.

Від нині він більше не докоряв їй. Ільчиха мовчала хвилину і знову почала свос. Порожній „рек” і Ганка туркотіли.

Так минуло більше, ніж десять років.

Зима. Від проникаючого до кости морозу стовбури берези, осики й тополі тріскали вище кореня від замерзлого розширяючого соку. Серед білої зимової тишини наглий розрив прорізав зоряний спокій. Коріня грубої осики і земля тримали одно плече великого каменя, що висів під бровою урвистої гори. Невблаганий мороз розколов підніжжя осики і землю. Зрушений камінь загуркотів вниз. Собою він потрошив гущавину і зупинився тоді, коли гримнув чолом у берег по другому боці замерзлої ріки.

Ілько скінчив доглядати худобу в стайні і пустився до хати, якраз тоді, коли осика трісла. Він станув, щоб послухати, як камінь заgrimів вниз. Гудіння пливло підгір'ям і басейном Верміліон ріки на захід і схід ген аж до Івана Рудого „гомштату” і Лисої гори. Йому здавалося, що відгомін шептав йому якусь невідому тайну так, як ніколи попередньо.

Ілько перехрестився і пошкандибав в хату. „Вже давно, як зійшла перша звезда. Можна вечеряти”.

* * *

Святий Вечір. На лаві в кутку хати, під образами стояв дідух, пшеничний сніп. Солома на підлозі, сіно і сокира під столом, сіно під обрусом на столі, а посеред нього колач із свічкою.

Випар з пісних страв переміг неприємний запах цвілі старої хатини.

Ганка поправила пальцями сиве волосся і положила три миски на стілець, одну для голодної душі. — Сідай до Вечері.

Хтось сміло застукав у двері. Ілько відчинив їх, але пара з хати затьмила йому зір і він не бачив хто прийшов. Мороз вкотився поміж його ноги до хати, щоб загрітися коло кухні.

— Не виджу хто ви, але ходіть-но до хати. Просимо з Святим Вечером.

Чоловік з мішком на плечах, а жінка з білим клунком в руці, обидвоє закутані так, що лише очі було видно з-під шалів.

Чоловік промовив теплим і виразним голосом. — Добрий Вечір. Віншую вас цим Святим Вечером і народженням Ісуса, щастям, здоровлям щоб вам Бог поміг ці свята в любові пересвяткувати і других дочекати.

Він підсунув хутрову шапку в гору, обидвоє зсунули шалі з бороди вділ і з усміхом на устах незнайомий поздоровився. — Христос Родився! Як вам живеться тату і мамо!

— Та ж то Антон! — крикнув Ілько і луснув себе по стегнах.

— Христос Родився, — промовила Маринка.

Ганка охнула і зловилася крайчика стола. Несподіванка і ненависть до Маринки заскочили її. В додатку, Ількові сталеві очі відобрали в неї мову.

— От тобі парубчак! — промовив Ілько тремтячим голосом. — Ніде тут не найдеш такого парубка, як ти. але потому будем балакати; сідаймо до Вечері.

Антон промовив молитву українською мовою. Ганка поглядала скоса на Антона і на Маринку. Її думка була далеко від „Отче наш-а”. „Вже не „Отче наш жи сси”, але...”

Дунав Ілько: се вже по-вченому. Тут щось тайне має бути.

Повечеряли, заколядували, і Антон вийняв бляшанку тютюну з міха і подав батькові.

Ілько закурив і міцно кілька разів затягнувся димом. — От і я вже подався на пана. Тепер скажіт мені, най знаю, що є.

— Хрещена матко, прошу, скажіть їм „що є”, — просив Антон хрещену матку Маринку.

— Ні, мій хрещенику, ліпше буде, як ти самий скажеш, від самого початку до нині, най вони знають „що є”.

— Коротенько. Як я пішов з дому шукати роботи, я прийшов до матки порадитися, що робити. Вона позичила мені двадцять п'ять долярів і з тим я поїхав в Саскачеван. Там, на „екстра генику” я робив як табельник — помагав форманові тримати книжки в порядку, а як треба було, то я доводжував воду робітникам. Я її послухав. Поїхав до Саскатуну, до інституту. Матка Маринка посилала мені грошей що місяця так, що я покінчив учительський курс і тепер вчу дітей в школі. На вакації я приїхав до матки Маринки і до вас на свята.

Ілько не мав сили звести очей зі сина і куми Маринки.

З мішка Антон добув два великі пакунки. — Це вам тату, а це вам мамо. Вдягайтеся і носіть здорові.

Маринка подала Ільчиси клунок і сказала. — Желаю вам доброго здоровля. А це вам куми, жийти здорові!

Ілько станув на ноги, приступив до куми і поцілував її в лице. — Дякую... Дякую вам кумо за то, що ви вивели мого сина в люди. Це, що я ніколи не міг би був зробити.

— Най вам Бог простить! — відповіла тихо Маринка.

Антон усміхнувся, і сказав: Це той самий мішок, що я взяв собі його з шпихліра. Знову беру його з собою, на пам'ятку.

ВОНА СИДІЛА

Вона сиділа.

Вона сиділа сама.

Вбрана в купальне убрання, вона сиділа на піщовому березі й дивилася на озеро. Її біленькі ноги були в воді. Малі хвилі перебігалися, щоб бути першими обмити її ноги. Вони відбивалися від берега і бігли назад, щоб знову вернутися і хлюпати по її ногах.

Переплетеними пальцями вона обняла стиснені до купи коліна і нерухомо сиділа. Дивилася на озеро. Слухала що вони хочуть їй сказати, але вони не сказали їй нічого. Вони або затаювали щось, або вона не могла зрозуміти їх мови.

Вона сиділа.

Сонце стояло високо — в саме полудне. Вона поглянула на годинник. Була дванадцята година. Чисте, безхмарне небо, що відзеркалювалося в чистій воді, й її очі були однакової барви: сині, а до того ще й чаруючі.

Там, де привид мерехтів, показалася маленька цяпочка. Вона то їхала на хребтах хвиль, то колисалася.

Вона дальше сиділа й дивилася в далечінь.

Її тіло в купальному вбранні, виявляло її ніжну й солодку жіночість. Краса її тіла приваблювала, викликувала жадобу.

Грецька богиня краси не дорівнювала їй.

Прохожі переходили позад неї, але ніхто не промовив до неї ані слова.

Обіймивши руками коліна, вона сиділа й дивилася на озеро.

Озеро видавало з себе синій випар. Він підносився до неба. Воно купалося, гойдалося в воді.

Перша година пополудні.

Вона сиділа.

Легесенький вітер, що дихав з озера, грався з її ясним

волоссям. Воно було густе й буйне. Мягенькі, дрібненькі кучері підносилися й падали наче разом з хвилями озера. Сонце цілувало його.

Риболов, навантажений риболовським знаряддям, перейшов позад неї і самий один пішов далеко від порожньої пристані. Коло ліса і озера було спокійно.

Тут, майже на відлюдді, туристів було мало. Одні приїздили, другі відїздили. Крім сидячої дівчини не було ніякої іншої атракції.

На дівчину і на самотного риболова, що ловив рибу з берега, около пів милі від малої пристані, туристи не звертали багато уваги. Глипнули ще раз на бльондинку і поїхали далі.

Друга година пополудні.

Вона сиділа і вдивлялася в озеро.

Їй здавалося, що далеко на озері щось блиснуло до сонця і знов зникло.

Мабуть з води виринула риба, щоб спіймати метелика на закуску.

Третя година пополудні.

Сонце почало знизуватися до заходу.

Вона сиділа. Очі її ставали втомлені. Вона ще дивилася на озеро.

Четверта година.

Вітер проспався. Він відпочив і легенько почав віяти до берега.

Хвилі відбивалися від берега і верталися на озеро. Вертаючися, вони наче тягнули її за ноги в воду; кликали її, щоб ішла з ними, на озеро.

Вона сиділа. Вона...

Вона сиділа нерухомо і зі зворушенням приглядалася на хвилююче плесо озера.

Їй здавалося, що знову риба виринула з води.

Риболов позбирав свої прилади й рибки та пустився йти оберегом попри воду до свого авта. Він почав поглядати на озеро.

Коли риба підскакує до гори, то лише суху мушку на гачку проковтне — думав риболов.

Вона сиділа і впялила свої перемучені очі в озеро.

— Чи можу я чим будь вам допомогти? — запитав несміло риболов.

Вона подивилася на нього. З її синіх очей виступив страх. Її прекрасне личко було сумне. Усточка були стиснені від болю так як переплетені пальці, які обіймали коліна. Страх і сум огорнули її серце. Вона зблідла.

— Я... чекаю...

На воді, разом з хвилями, підносилося дерево. Воно падало і ховалося від очей. Ні, не дерево... то утопленик. Вітер приганяв його до берега.

З її уст вирвався зболений стогін. Сині очі топилися в сльозах. Вона, неначе придушена, не могла закричати, лише заскомліла.

Потопельник повільно оживав. Він махнув рукою.

— То він! — крикнула вона. — Він... ще живий... пливе.

Але вона не могла з місця встати. Засиджені м'язи відмовились рушитися.

Пливак повільно, аж дуже повільно, перемученими і студженими руками припливав до берега. В його руках і ногах ще була сила.

Риболов пішов до авта, щоб принести покривала.

Пливак добився до берега озера.

Вона припала до його мокрого й зимного тіла.

Риболов поміг їй витягнути його на горячий, сухий пісок, і зараз накрити його теплими накривалами. Він розложив вогонь і зварив чаю.

По якомусь часі пливак прийшов до повної притомности.

— Що сталося? — вона запитала, погладжуючи його брунатне волосся.

— Я мав тут бути на дванадцять годину. Може з чотири милі звідси, я не доглянув, і вдарив човном у занурене плаваюче дерево. Човен розбився і з мотором пішов на дно.

— Прошу, випий горячого чаю. Тримай накривала на ньому, щоб його добре ogrіти.

Одною рукою вона огорнула його накривалом, а другою рукою напувала його румом, заправленим чаєм.

— Де вас завезти? — запитав риболов.

— До моїх родичів. То не дуже далеко, — вона промовила.

Її сині очі сказали більше ніж її червоні уста.

ІВАН НОВОСАД

Іван Новосад писав поезії, але в історії української літератури в Канаді залишив глибокий слід як збирач фолкльору — української народної творчості.

Автор народився 15 вересня 1886 року в селі Ілавче Теробовельського повіту в Галичині. До Канади прибув 1 травня 1910 року. Довгий час мешкав із своєю родиною в околиці Овкборн в Манітобі. Пізніше працював на залізницях в Бритиш Колумбії й Альберті. Потім на Сіенарській залізниці в Манітобі аж до кінця свого життя.

Вірші почав друкувати 1918 року в *Канадійському Русині*, *Ранкові*, *Українському Голосі*, в американському журналі *Оса* й інших. За малим винятком його вірші не виходили з меж фолкльорної вартості. Незрівняно більше значення мають його фолкльорні матеріали.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства в Канаді, стор. 52. Вінніпег, 1941 р.

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 607. Вінніпег, 1949 р.

О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. *Календар Альманах Українського Голосу*, стор. 157. Вінніпег, 1960 р.

О. Гай-Головко. „Іван Новосад”. *Канадійський Фармер*, 17.7.1961 р.

РОЗЛУКА

Вечеріє. Сонце Боже
За гору сідає.
Ясний промінь на добраніч
Людям посилає.

А Маруся у садочку
Барвінок зриває
І про свого козаченька
Думає-гадає.

Пішов у бій з ворогами, —
Вже річок минає.
Вона ж за ним вночі і вдень
Тужить-пропадає.

Пішов в похід козаченько,
Йдучи в бій, співає.
Свою любу Марусеньку
Усе споминає.

Нараз куля засвистала, —
Козак похилився.
Із коника вороного
На землю звалився.

Під'їхали козаченьки
В неділеньку вранці
Й поховали свого друга
В тихому байраці.

ВАСИЛЬ ТУЛЕВІТРІВ

Василь Тулевітрів (*Літературний псевдонім В. Ю. Лисенка*) пробував своє перо в різних ділянках мистецької літератури — в поезії, прозі, драматургії. Але українському читачеві в Канаді він відомий тільки з поетичних творів.

Автор розпочав свою творчу працю ще в юнацькі роки в Україні, під окупацією царської Росії. Тому перші свої твори він друкував у російських часописах і журналах (*Одесские Новости, Одесский Листок, Южное Обозрение, Огонек, Нива* й інших) і ці твори мають для нас лише пізнавальне значення. Як національний поет, Тулевітрів виявив себе лише в Канаді, опублікувавши певну кількість своїх поезій у різних українських часописах. У 1939 році він видав збірку поезій „Думи й пісні”.

Василь Тулевітрів народився 9 березня (за старим стилем) 1886 року в Нікополі на Січеславщині (колишній Єкатеринославщині) в родині капітана чорноморської фльоти. На шостому році життя він утратив батька. Поет закінчив гімназію в Одесі й учився в Одеському Університеті. Брав участь у першій світовій війні в ранзі сотника. Був поранений і попав у німецький полон, звідки, після кількох спроб, утік до Данії. Пізніше вступив до союзної французької армії. Після закінчення Першої світової війни він виїхав до Америки, а незабаром звідти до Канади й осів у Гамільтоні, Онтаріо.

У Канаді він почав друкувати перші свої поетичні твори, в яких висловлював глибокі почуття й переживання, що часом межували з розпучкою. Так, наприклад, він пише:

„Не шукай у людей співчуття
Й не висловлюй свого нарікання,
Для борні ти з'явився в життя,
Тож здолай усі муки й страждання.

А знесилений як упадеш,
Не діставши підтримки в нікого,
Тоді певно героєм будеш
І приміром служить для другого”.

(З вірша „Українському літераторові”)

Майже в кожному вірші поет намагається вкласти чіткий і ясний зміст, але це йому не завжди вдається в зв'язку з недостатнім знанням мови й недостатнім володінням технікою будови поетичного твору.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства в Канаді, стор. 88. Вінніпег, 1941 р.

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 608. Вінніпег, 1949 р.

О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. Календар-Альманах Українського Голосу, стор. 608. Вінніпег, 1960 р.

О. Гай-Головко. В. Тулевівтрів. Канадійський Фармер, 13.2.1961 р.

Walter Smyrniw. “Vasyl Tulevitriv's Dumy i Pisni”. Український Голос, 5 серпня, 1996 р.

Василь Тулевiтрiв

В ЛИСТОПАДІ

Падало листя з акацій,
Падало листя з дубiв...
Бились завзято за нацiю
Мiж чотирьох ворогiв.

Кров'ю вiдважних зрошались
Рiднi цвiтучi лани..
Стрiльця-героя жахались
Вкраiножернi пани.

Сила залiзо ломила,
Ворог вже з бою тiкав...
Але незгода прибилась, —
Воїн поранений впав.

Довго в кровi борiкався,
Довго себе боронив.
Та в боротьбi не пiддався,
Меч свiй в пiхву не вложив.

Час за часом проминає,
Новi сили ростуть.
Ворог давно уже знає, —
З ним порухунки зведуть.

Будуть кровавитись знову
На українській рiллі,
Поки настане обнова
На визволеній землі.

СПІВАК

Я не поет — лише звичайний
Борець за право і співак.
Мій спів веселий чи печальний
Не образить когось ніяк.
Не пнуся я. Не лізу в небо
І не кидаюсь я у вир,
Лише співаю там де треба
Під звуки поетичних лір.

Нехай мене не розуміють,
Я буду всім пісні співать.
Нехай безумці скаженіють —
Боротись буду — не стогнать.

УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТОРОВІ

Не шукай у людей співчуття,
Як часами жорстоко страждаєш,
Коли Ти, як сирітне дитя,
У життю своїм ласки не маєш.

Не шукай у людей співчуття
І не жди Ти від них співучастя;
Їх цікавить лиш власне життя —
Не показуй їм свого нещастя.

Стисни рани своєї душі,
Свої сльози ковтай непомітно
І ніколи людям на кажи.
Як буває Тобі за них стидно,

Не шукай у людей співчуття
Й не висловлюй свого нарікання;
Для борні Ти з'явився в життя,
Тож здолай усі муки й страждання.

А знесилений як упадеш,
Не доставши піддержки в нікого,
Тоді певно героєм будеш
І приміром служить для другого.

Аж тоді Тебе всі оцінять,
Коли труп знеможений побачуть,
Над тим трупом свічки поपालять
Й для пристойности трохи поплачуть.

МАРІЯ АДАМОВСЬКА

Марія Адамовська (дівоче прізвище Оліїник) з'явилася на українському літературно-творчому полі в Канаді 1923 року, друкуючи свої поезії й статті в *Українському Голосі*. Народилася вона 27 серпня, 1890 року в селі Михалькові Борщівського повіту, в Галичині. До Канади приїхала з родиною дев'ятилітньою дівчинкою й поселилася з нею близько Канори в Саскачевані. Рідну мову вивчила самотужки, знання здобула з книжок і часописів.

Поезії й пісні почала писати під впливом народніх пісень, висловлюючи в них любов до знання („Книжко моя, книжко”) і тугу за втраченою батьківщиною („На Україну”). Її поезії й пісні порівняно вправні щодо ритму, наголосів і чистоти мови.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства в Канаді, стор. 61. Вінніпег, 1941 р.

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 610. Вінніпег, 1949 р.

О. Івах. Українсько-Канадійське Письменство. Календар-Альманах Українського Голосу, стор. 157. Вінніпег, 1960 р.

О. Гай-Головка. Марія Адамовська. Канадійський Фармер, 17.7.1961 р.

Марія Адамовська

НА УКРАЇНУ

Серцем нудьгую,
Думкою лину
У село рідне,
На Україну.

Де садки гарні
Цвітуть-леліють,
Де рядочками
Хатки біліють.

Де рідна пісня
До хмар лунає,
Де соловейко
В саду співає.

Де косарики,
Гейби шнурочком,
Кладуть покоси
Ряд за рядочком.

Де голосочком
Так милозвучним
Женці співають,
Пшеничку жнучи.

Де так весело
Товар брикає,
Де чародійно
Сопілка грає.

Де люба річка
Тихо журкоче,
Яскраво сяють
Зорі уночі.

Де блідолиций
Небом колує,
Де дівча з любим
В садку воркує.

Де я родилась,
Де піростала,
Де я найперше
Світ пізнавала.

Де я уперше
Богу молилась,
Де я так радо
В школі училась.

Там мій край рідний,
Моя родина,
Там моя мати,
Там Україна.

ВІКТОР КУПЧЕНКО

І таке у нас буває. З'являється в українському середовищі творча людина. Творить непересічні поезії, оповідання, пише добрі статті про наших літературних світочів. Час від часу друкує їх у періодичній пресі. А про її життя й творчість не знаходимо ніде ні в книжках, ні в журналах, ні в антологіях української літератури.

Так сталося з Віктором Купченком, українським письменником у Канаді. Відомості про його життя й творчість не знайдете ніде. Ніхто й ніде не обізвався добрим словом про нього і його досить помітну літературну працю, хоч повз нього проходили більш знані вчені й літератори, які досить легко могли зробити це.

Продовж усього свого життя Віктор Купченко був у забутті. Із цього забуття йому і його творчості пощастило вийти у світ тільки після смерті. Пощастило несподіваним виданням його книги „Поезія і проза”.

У цій книзі, у статті Юрія Клинового читаємо, що Віктор Купченко народився в родині Юрія і Рахилі Купченків у селі Грушів 9 лютого 1892 р. на Буковині. У рідному селі дістав початкову освіту й закінчив Рільничу школу в Кіцмані.

Зустрічаючись з людьми, які лагодилися виїжджати до Канади, він вирішив і собі пошукати в ній кращої долі. Незабаром це сталося — 19-літнім хлопцем він помандрував до неї й оселився у Вінніпезі.

У ньому він почав відвідувати курс англійської мови, щоб порозумітися з англомовними канадцями й, таким чином, ознайомлюватися з канадським життям, його історією й культурою.

По приїзді три роки працював у друкарні *Українського Голосу*. Пізніше у видавництві *Канадійський ранок*, який містився тоді в Манітобській колегії. У ній гуртувалася канадська англомовна еліта і там він познайомився з Ж. А. Гантером і Ватсоном Кіркконелом — першими перекладачами поетичних творів Тараса Шевченка.

Будучи членом ліберальної партії, В. Купченко брав активну участь у політичному житті Канади. У перші дні перебування в Канаді він стає членом Червоного Хреста, Народного дому, Взаємної помочі, драматичного гуртка, у якому одночасно був актором і режисером. Також був засновником Українського Греко-Православного Собору св. Покрови, співав у церковному хорі, організовував українських студентів і давав їм лекції на релігійні теми, бо був дуже релігійною людиною, вивчаючи Біблію все своє життя.

У 1932 році виїжджає з родиною — дружиною Стефанією, сином і двома доньками, з Вінніпегу до Едмонтону. У ньому виконує обов'язки друкаря і співредактора в газеті *Українські Вісті*. Це було в часи тяжкої депресії в Канаді, і це дуже тяжко відбилося в Купченковім житті і його родині. Після війни йому і його синові Володимирові (бувшому майорові Канадської армії) пощастило створити власну друкарню, у якій він провів решту свого життя.

У Канаді так склалися умови, що Віктор Купченко не дістав формально вищої освіти, але дістав її постійною працею над собою. По-перше, він володів кількома мовами — румунською, англійською, німецькою і французькою. І понад усе вивчав свою рідну мову. У вільні години від праці писав вірші, оповідання і статті на різні літературні теми. Його вірші вряди-годи з'являлися в канадських газетах, здебільшого в едмонтонських *Українських Вістях*.

Будучи дуже релігійною людиною і студіюючи продовж свого життя Біблію, В. Купченко створив досить великий

цикл релігійних поезій п. н. „Земний шлях Ісуса Христа”. Коли почав писати ці поезії, нам невідомо, бо всі вони без дат, крім однієї „Велика ніч”, створеної в Едмонтоні 24.12.1936 року.

Також він творив поезії на різні життєві теми, які хвилювали його і змушували розкривати його душу. Він пережив у Канаді тяжкі піонерські часи й тому чимало поезій присвятив цій темі. Це надхненно і виразно він відбив у вірші: „Мій заповіт у 50-ліття наших піонерів”.

Віктор Купченко також писав оповідання і статті. З оповідань особливо відзначається змістом і технічною будовою „В різдвяну ніч”, а із статей „Тарас Шевченко”.

Вірші його на різні теми, як і релігійні, були з добре продуманим змістом, але часом з недоробленими мистецькими засобами, але в часи творчого його зростання тоді ще в Канаді не було відповідної літератури для покращання письменницької мови. Проте він, як і деякі інші його літературні сучасники навздогад покращував мову в своїх творах, хоч це не дуже вдавалося.

Під час В. Купченкового життя його твори залежувалися на давніх листках минулої преси. І, мабуть так само тягнулося б далі, коли б йому і його творчому надбанні не відчинила двері в світ посмертна його книжка „Поезія і проза”, видана в Едмонтоні 1982 року.

ЛІТЕРАТУРА

Юрій Клиновий. „Віктор Купченко — людина, поет, культурний діяч”. Поезія і проза. Едмонтон-Торонто 1982 р.

Віктор Купченко

ВЕЛИКА НІЧ

Із якої то причини,
Кому на привіт —
Ліс в рясний зодягся іней,
Як у рясен цвіт?

Тихо, ніжно гаєм, бором
Іней проходив
І кожніську деревину
Сріблом посріблив.

Духом, пухом по роздоллі
Та габа густа
Простелилась, вкрила поле,
Села і міста.

Тихо, біло, ніжно, сніжно,
А небесна даль
Синя-синя! Скрізь святочно,
Де лиш оком глянь...

Вже смеркає. А на небо
Де-не-де зірки
Вийшли-сяють, як у церкві
Ярії свічки.

Із якої це пригоди,
Кому на привіт
Так святочно приодягся
Горем битий світ?

Так святочно, так велично
Тиша все вгорта!
Торжественна Ніч! Велика!
Божеська! Свята!

І в цю Ніч — святу, велику,
Серед зір та зір
Вийшли янголи Господні
На небес простір.

І звістили співом-гимном
Божий дар землі:
„Радуйтеся! Веселіться!
Биті і сумні!

Радуйтеся! Веселіться!
Бог подав вам дар:
В Вифлеємі народився
Новий Володар,

Що напише на скрижалях
Новий Заповіт,
Що з брехні, облуди й рабства
Визволить цей світ.

Пекло ночі Він розвалить,
Правду встановить,
Мир Господен тут посіє,
Світло розпалить!

На своїх нових скрижалях
Викує Любов —
Перша заповідь її остання!
Вгору хоругов!

За Христа-Царя! За світло!
За Його Любов! —
Підніміть високо вгору
Світлу хоругов!”

А той спів почули в полі
Бідні пастирі
І в пустині, у далекій —
Волхви-звіздарі.

І ті вибранці Господні
Нові сівачі —
Понесли в краї далекі
Велиї кличі.

ПИСАНКА

Покотися, писаночко,
По землі,
По рівнині, по долині,
По горі!
Покотися, писаночко,
Бо вже час,
Вже витає весна красна
Серед нас!
Роздивися, писаночко,
Довкруги,
Встали з річок їх окуви,
Ті леди!
Піднялося все довкола
До життя.
Розгорнула творчі надра
Вся земля.
Заквітчався буруньками

Верболоз,
На ту згадку, що із мертвих
Встав Христос.
Тому чуду, тому диву —
Як символ —
Пише писанку майстерну
Прут і Дон;
Пише писанку-веснянку
Дніпр і Сян,
Щоб ввести в воскресну дію
Рідний лан;
Пишуть писанку-пречудо
Вже і тут,
У Канаді, у широкій,
Щоб не кнут,
А святая доброволя
Тут росла
І пишалась, як писанка
З-над Дніпра!

Гей! Котися, писаночко,
По землі,
По рівнині, по долині,
По горі!
Гей! Котися, писаночко,
З краю в край,
Воскресення день великий
Величай!

КОЛИСКОВА ПІСНЯ МАМИ-ПОНЕРКИ

Спи, дитинонько маленька,
Спи, миленька! Твоя ненька
Тебе ніжно колихас,

Колихаючи, співає,
Сон солодкий навіває.

Пісня тихою росою
На дитиньку на мою
Хай розміряно спадає,
Сон солодкий навіває.
Ангел крилоньками має,

Ой, надворі злюча туча,
Виє буря, рве ревуча.
Тато в полі, там гарує,
Темний праліс він корчує —
Під пшеницю лан готує.

Вийде син на батька поле,
Терен ніг йому не сколе —
Чорні скиби житом вкриті,
Ячменя дощами вмиті,
Злотом пшениці налиті.

Вийде син, а лан, як море,
Зрівняні горби і звори,
В шовку зелені левада,
А на ній худібка рада
І веселі карі стада.

ВОЛОДИМИР КИСІЛЕВСЬКИЙ

Володимир Юліан Кисілевський (В. Ю. Кей) виявив себе в українському письменстві в Канаді як автор оповідань і нарисів. Можливо він пробував своє перо в інших ділянках літератури, але на сторінках української преси цих творів покищо знайти мені не вдалося.

Крім оповідань і нарисів приділяв багато часу й уваги дослідницькій і журналістично-публіцистичній праці. Матеріяли для своєї творчості, журналістики й публіцистики він здебільшого черпав з життя перших українських і неукраїнських поселенців — піонерів у розбудові Канади. Часто в оточенні рідних людей він показував автохтонів-індійців, говорив про них з симпатією, як подобає християнинові й гуманній людині.

Теми з піонерського життя завжди його хвилювали й не менше хвилюють тепер. 26 квітня 1961 року Кисілевський написав до автора цих рядків м. і. таке: „Тепер саме занятий студіюванням і переписуванням досі незнаних і просто ревеляційних матеріалів з архіву давнього Міністерства Внутрішніх Справ, де в тисячах документів описана історія поселення українців у Канаді. Ці старі матеріяли читаєш наче повість, і я з дива не годен вийти, що ці вартісні матеріяли шістдесят років лежали порохом покриті в архіві й ніхто про них не знав”.

Отож, як бачимо, серед людської „суєти суєт” автор робить дуже важливу справу, щоб зафіксувати в нашій історії один з найважливіших періодів українського поселення в Канаді, без чого будівля сучасної й дальшої нашої історії стояла б на піску.

В. Ю. Кисілевський народився 4 серпня 1896 р. в родині Юліана й Олени Кисілевських у Коломиї в Галичині. Про його батька не маємо ніяких відомостей, а тому про нього нічого не можемо сказати. Мати посідала чільне місце в українському громадському й політичному житті. Вона була сенаторкою, видатною журналісткою й у свій час редактором журналу *Жіноча Доля*. Їхній син Володимир розпочав свою журналістично-публіцистичну працю ще на українській землі 1918 року. Оповідання й нариси почав писати й друкувати з 1920 року. Його твори й статті друковано в газетах, журналах і в наукових виданнях в Україні, Австрії, Польщі, Чехословаччині, Англії, Бельгії, Франції, Америці й Канаді. Досі видруковано коло триста його оповідань і нарисів, деякі з них (на історичні теми) — в 1920 роках у *Канадійському Фармері* під псевдонімом Ярополк.

Перед Другою світовою війною його мати зібрала певну кількість його оповідань з канадського життя й думала видати їх окремою збіркою п. н. „Від Великих Озер до Скалистих Гір” з обгорткою маляра Олекси Дарковича. Але вийти цій збірці у світ перешкодила Друга світова війна. Отож після довгої подорожі частині оповідань пощастило врятуватися й потім з’явитися друком у *Канадійському Фармері*. Кисілевський був постійним співробітником цієї газети і його твори часто друкувалися у ній та в її календарі.

Щодо освіти, — то автор учився на філософському відділі в Віденському Університеті. В ньому отримав абсолюторію. Після цього спеціалізувався далі в Східньо-Європейському інституті. В 1924 році одержав ступінь доктора філософії за наукову працю „Українська шляхта 17 сторіччя”. З 1931 року продовжував свою освіту в Лондонському Університеті (Англія) на відділі Слов’янських і Східньо-Європейських наук, де написав докторську працю „Українське національне відродження в Австрії 1772-1848 рр.”

Теми героїв для своїх оповідань і нарисів Кисілевський переважно бере з життя й подає їх такими, які вони були в

дійсності. Його герої на цьому тлі реальні й тому декого з них ми ще й тепер можемо зустріти в Канаді. Свої оповідання він здебільшого подає від першої особи, бо він не тільки є їх автором, але й учасником. Чи це в оповіданні „Над Траверс Бей” чи „При вогнищі”, або в „Кю” чи в „Полярній Аврорі”, — скрізь автор вирізблюється як добрий спостерігач і майстер характерів та пейзажів. Але, на жаль, автор не завжди приділяє належної уваги мові й тому його оповідання й нариси подекуди рясніють польонізмами й русизмами. Проте його твори мають досить поважну мистецьку вартість і добре було б, коли б вони побачили світ книжкою.

ЛІТЕРАТУРА

Б. Казимира. „Володимир Юліан Кисілевський”. *Канадійський Фармер*, 8.9.1958 р.

О. Гай-Головко. „Володимир Кисілевський”. *Канадійський Фармер*, 1961 р.

Володимир Кисілевський

ПОЛЯРНА АВРОРА

Цього літа, перед жнивими, змінив я фармерську сорочку і „оверголі” на „панське” вбрання і білу сорочку та поїхав, на літній учительський курс у Рільничому Каледжі в Форт Геррі, серед піль і лісів, далеко від міського шуму. Що за розкіш! В день лекції, вечером гра в „бейсбол”, купання в ріці, проходи левадами в приємному товаристві!

А цього вечора — забава з танцями. Серпнева ніч як мрія чарівна. Танки не дуже мене притягають. Вийшов я на балькон. В далечині блимають світла Вінніпегу, під ногами шумлять легенько дерева розлогого парку Рільничого

Каледжу. Від квітників несе ароматом, що має дивну силу викликування туги незбагненої.

Небо на півночі зяснило. Наче срібна імла стала підніматися.

— Ви цікавитеся історією індіан? — Перервав нагло мовчанку сідоволосий Шелленберг, учитель у Нивервил, якого я й не помітив.

— Цікавлюся, але до того треба вільного часу і свобідної голови, — відповів я.

На салі музика перестала грати, на балконі заройлося наче в вулю. Аромат квітів змішався з ароматом французьких перфум і запахом американського тютюну.

Ніч тепла, мужчини без „сурдутів”, женщины в літних, ясных суконках.

— Знаєте, — продовжував Шелленберг, — я два роки вчив в околиці, де більшість дітей були індіанські. Їздив на їх пав-пав. Дивний народ. Йде до заглади. Цивілізація його вбиває.

Світло на півночі стає чимраз яркіше. Його мрячні лучі сягають високо вгору, на половину неба, наче велика рука.

Дивлюся на погідне небо, на блідніючі зорі, на дивне світло, слухаю музики на салі і розмови старого учителя.

— Індіанин не може присвоїти собі цього американізму, який тепер всюди панує.

— Не дивниця, бо до нього й європесць з трудом привикає!

— Воно правда, але індіанин садинокий; що відчуває правдиво поезію і красу свого дикого оточення. Незвичайно поетичні їхні перекази. Приміром, кажуть, є два брати: один добрий, другий злий. Добрий брат — це сонце, світло. Він дає людині спокій, веселість і добробут, а злий брат, це темнота, буря, що нищить людину, шкодить на кожному кроці. Але погляньте на небо! Починає ясніти полярне світло!

— Я його сліджу вже більше як годину! Але скажіть, будь ласка, чи не дасться з індіанів зробити фермерів? Чи не будуть вони господарити на землі, як це роблять інші?

— Трапляється, чому ні? Є вже індіани фермерами, але більшість все таки в своїх шатрах живе. Були вони колись з буйволової шкіри, але це вже минулося! Тепер з грубого полотна їх роблять. Округлі, держаться на 10 до 12 дрючках, звязаних вгорі до купи, а на долині широко розставлені. По середині вогнище обведене камінням, щоб іскор не розкидало. Над вогнищем деревляний козел, на ньому завішений казанець або мясо. Ліжка довкруги біля полотняної стіни, в ночі до снання, в днину до сидження. Для такого, що перший раз бачить індіанське шатро, дивним видається таке індіанське мешкання. Має в собі відгомін минулих століть. На стінах шатра висить зброя, хатні прибори, нераз артистично вироблені. А вже найтяжче визнаватися в їхніх іменах і назвах. Звичайно називають вони своїх дітей після першого предмету, який мати побачила, або після всяких фізичних явищ. Назва міняється в житті кілька разів. По dokonанню якогось визначного діла, дістає молодець нове ім'я, як приміром „тяжка рушниця”, або „без боязни” і тим подібні.

— Йдете танцювати? Ну, ну, не тратьте нагоди, все минається. Піду і я трохи.

Музика грає жваво „вонстеп”-а. Балькон майже опустів. Ще дехто залишився розмову докінчувати, або налюбуватися прегарною ніччю і полярним світлом.

Чудові сріблисті гірлянди світла вкрили половину неба. Блідніють зорі під цею світляною занавісою, наче заголомшені надземською красою полярного світла.

Гірлянди міняються. Повстають довгі ленти, повикручувані в арабески, спіралі. Місцями ясніші, горять сріблестим блеском, освітлюють ліси, відбиваються в зеркалі широкої Червоної Ріки.

Минають хвилі за хвилями, минає година, друга. Світло розходиться кудись у незнані простори. Ще ясніє одна смуга через ціле небо, на півночі сріблестий відблеск.

— Ви знову на бальконі? — відіззався за мною

Шелленберг. — Гарна ніч, правда? Танцювали? Треба мені йти, бо завтра лекції.

КЮ

Здається незадовго буде шість літ. Так, у вересні буде саме шість літ як я постановив був поїхати до Кю. А склалося воно так:

Іван і я поїхали на жнива до скотляндця Меквікера, недалеко на північ від Саскатуну. Забрили ми тому в таке далеке місце, бо на головних дорогах вешталось багато „грінгорнів”, які тільки збивали ціну, але не знали товариського життя.

Все було б гаразд, тільки ми натрапили на дві непередвиджені обставини: перше, почав падати дощ зі снігом, і Меквікер, помимо довгих літ у Канаді, не позбувся скачменських прикмет ощадности. Але я й Іван, з природи витривалі на все, не бачили необхідної потреби псувати собі „добрий час” журбою за скорим зарібком. Ми знали, що скорше чи пізніше Меквікер молотити мусить, а чи це потягнеться дві неділі чи більше, не робило великої різниці. Наш курс у рільничій академії починався аж у жовтні. Правда, в дощеві дні робітник не дістає платні, тільки харч і нічліг, у заміну за легку обслугу на господарстві.

Падав дощ і ми оба взялися до справи Меквікерового радія, яке рік тому перестало слати вісти зі світу на глуху ферму. Я тільки помагав, бо всі калькуляції і махінації переводив Іван. Він механік з природи, все вмів направити. Над мотором до пилки, яка дрова ріже, пересидів оноді цілий день, розібрав його до чиста і опісля признався мені: „Я завжди хотів подивитися до середини як той циліндер працює”.

Він щось доливав до батареї, крутив, перекручував дроти, заглядав до лямпок і врешті, в суботу вечером,

почало щось шуміти і свистіти через голосник, а годину опісля почули ми перший концерт. Наставивши радіо на станцію як слід, позакурювали ми кукурудзяні люльки, поставили ноги на дрова коло палюха і почали слухати концерту.

Жіночий голос співав якусь арію в супроводі піяна. Аж по добрій хвилині почав я розуміти слова пісні. Не запам'ятав усіх їх, але знаю, що й пісня і слова та ніжний голос тої, що співала, дивно нас захоплювали. В них було стільки ніжності, стільки краси, що вони проїмали нас до глибини душі. Іван навіть перестав смоктати люльку, яка за кожним потягненням скварчіла як біфстейк, забутий на вогні.

„Прийди до Кю тоді
Як бузок цвістиме,
Прийди до Кю в весняний час
Це ж так близько Лондону...

І обнявшись з любкою
В країні казки мандруватимеш...
Соловій співатиме в гущавні,
Прийди до Кю, це ж так близько Лондону”.

До вікон бив дрібненький дощик зі снігом, гудів вітер пустим осіннім степом.

— Їду до Кю як тільки весна прийде! — кликнув Іван і стукнув люлькою до палюха аж попів з неї посипався.

Я нічого не казав, але й мене огорнула туга за соловейком. Забув на все, що діялось довкруги. Туга за лагідною красою природи, туга за чимсь незнаним, що остало там далеко, десь за морем, все злилося в одне бажання: я мушу поїхати до Кю в весняний час, коли соловій співатиме.

І нині, п'ять і пів літ від того вечора на далекій саскачеванській фермі скачмена Меквікера, сиджу в

чарівному Кю і забув за весь світ з його журбами і злиднями.

Тихо плаче Таміза, в морі квітів купаються левади, наче в казці. Пахне бузок, ландиш, в дубовому гаю кує зозуля, співають коси в гущавині.

Не знаю чи почував хто коли такий дивний, душевний спокій. Мені пригадувався ніжний, приманчивий голос тої, що співала через радіо п'ять і пів літ тому, в Канаді. Я тепер її розумів. Це її власна туга пробивалася через слова пісні, це її серце говорило. І та туга заставила мене поїхати до Кю.

Я лежав у траві, в морі синіх пільних дзвіночків. Перед мною, в чарівному спокою, з рам зелені виринав літний хутір Королеви Вікторії. Старинний двірок, критий солом'яною стріхою, з ганками й ганочками та скромними квітниками перед ними. Від того всего віяло красою і таким спокоєм, який криється тільки в малюнках великих майстрів.

Хутір королеви — в уяві перед мною виринув новий образець. Квітник, густий сад, старовинний пра-дідівський двірок. Бузкова алея, від східних вікон, за нею рядочком бабусині грядки. Стежечка поміж порічками до криниці. І ночами, як я приїздив на Зелені Свята, соловейки заснути не давали.

Дивний цей світ, Іване-друзе. Скільки літ ми мандруємо по всіх його закутинах? Памятаєш, коли вечорами, повернувши з праці, згадував ти про провалля Уралу, про жовті води манджурської Сунгарі, про вишневий квіт Японії? А спина боліла від важких снопів канадійської пшениці, чи від шуфлі на екстрагенку ген на скалистих горах. Все нові враження, вся ця боротьба за краще життя, повна напруження, вона заглушує спомини зі спокійних літ.

Смієшся з сентименту? Але й в тебе деколи відізветься та дивна струна — і в мить наче й не було довгих літ скитання по світу. Як живий виринає спомин з дитячих літ! Байдуже хто ту струну порушить, чи ніжний голос незнаної та її пісня про Кю, чи захід сонця на обрію безмежних степів, чи лист з далеких країн — яких забути годі.

Вже коли виходив я з цього чарівного Кю, недалеко китайської пагоди зустрів я одного з городників-сторожів.

— Скажіть мені, прошу, в котрому місці співає тут соловейко?

Він подивився на мене, подумав хвилину і відповів:

— Вже буде далі майже пів століття коли в Кю соловейки співали. Коли хочете їх почути то краще поїдьте в Соррей, там ще їх є до схочу.

АННА ПРУСЬКА

Анна Пруська виступила на літературному полі в Канаді як автор поезій і статей. Перші її поетичні твори почали з'являтися з 1921 року в *Канадійському Фармері*, *Українському Голосі*, а пізніше в інших часописах.

Народилася вона 10 березня 1895 року в селі Михальковім, Борщівського повіту в Галичині. До Канади прибула з родиною 1902 року й поселилася з нею в преріях, далеко від культурного осередку. Рідної мови навчив її батько. Раннє одруження, дрібні діти й недуга підкопали їй здоров'я, і вона досить довгий час лікувалася.

Тяжкий настрій, викликаний її нещасливим життям і недугою, мабуть, лягли в основу її творчості. Тому її вірші здебільшого сумні, похмурі з голосом одчаю — дуже подібні на фольклорні пісні, створені в Україні під якоюсь ворожою займанщиною.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства в Канаді, стор. 56. Вінніпег, 1941 р.

Про пам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 611. Вінніпег, 1949 р.

О. Гай-Головка. „Анна Пруська”. *Канадійський Фармер*, 17.7.1961 р.

О. Івах. „Українсько-Канадійське Письменство”. *Календар-Альманах Українського Голосу*, стор. 157. Вінніпег, 1960 р.

Анна Пруська

МИНУВШИНА

Мрії мої незабутні,
Як я вас згадаю,
То защемить з болю серце, —
Я думок питаю:

Скажіть мрії незабутні,
Де все те поділось?
Де ж надія та колишня,
Що у душі мрілась?

Де ті мрії незабутні,
Що снували пасьма?
В темні ночі були ясні,
Наче зірка красна.

Та не довго були ясні,
Бо скоро змінились
Ясні пасьма, золотії
В чорний клубок звились.

Не стелились більше пасьма,
Ясно не світились, —
Гадюкою студеною
Серденько обвили.

ВОЛОДИМИР ПЛАВ'ЮК

Володимир Плав'юк усе своє життя присвятив тільки одній ділянці в розбудові української культури в Канаді — збиранню приказок і приповідок і ознайомленню з ними свого українського оточення. Ще замолоду захоплений цією багатющою народною філософією, він не покладав рук у розшуках і виявленню цієї важливої й так само занедбаної справи. Не дивно, що його відданість цій справі увінчалася великим успіхом. Перебуваючи завжди між своїми ближчими чи дальшими земляками, йому вдалося зібрати цих народних скарбів величезну кількість. І не лише зібрати, а й частину їх пустити в світ, дати в руки українцям у Канаді й поза нею.

З вірогідних джерел довідуємося, що Володимир Плав'юк побачив світ 6 жовтня 1886 року в родині Стефана й Анни Плав'юків у місті Кутах, над Черемошем, у прекрасній гірській місцевості. Місто Кути було досить величеське, — близько 15 тисяч населення. У ньому була семилітня школа для хлопців, і окремо — дівоча школа. Закінчивши в 1899 році семилітню школу, Володимир пішов учитися до учительського семінару в Станіславі.

Володимирів батько був шевцем, навчаючи інших шевства. Тому його завжди оточували гуцули, що сходились до нього в різних справах. У своїх розмовах часто-густо вживали приказок і приповідок, до яких Володимир змалку уважно прислухався, і які змалку почали його захоплювати.

У липні 1904 року Володимир Плав'юк закінчив учительський семінар і дістав посаду вчителя в селі Касперівці, близько Заліщиків. По полудні, після шкільних

лекцій, він також учив людей німецької мови, які хотіли знати її. Крім того, маючи досить літератури про Канаду й Америку, він ознайомлював з цими країнами тих людей, які цікавилися ними.

Провчителювавши в школі три роки В. Плав'юк 12 липня 1907 року прощається з рідним краєм і виїжджає до Нью Йорку, в Сполучені Штати Америки. Незабаром там одружується з Емілією Левицькою й починає працювати в „Американському Голосі” асистентом головного редактора. В редакції з періодичної відсутності редактора складаються такі умови, що майже всі редакційні обов'язки лягають на його асистента. У зв'язку з цим він тяжко працює, і газета виходить вчасно.

Помітивши це, дирекція цієї газети пропонує В. Плав'юкові місце головного редактора. Але він відмовляється від цієї пропозиції. Перш за все тому, що не може звикнути до Нью Йорку. Він любить природу й хоче серед неї жити й працювати.

Ця мрія його незабаром здійснюється. 1910 року він переїжджає до Вінніпегу, в Канаду. По прибутті він бере в Манітобській Колегії курс теології і філософії.

Після закінчення трирічного курсу в Колегії, дістає призначення на посаду проповідника в Толстому, в Манітобі, потім у Канорі й Гаффорд в Саскачевані, а пізніше в Едмонтоні в Альберті. У 1920 року він відходить від проповідницьких обов'язків, хоч і після цього трохи обновлює їх. Пізніше, 1924 року працює організатором Червоного Хреста між українцями в Альберті і веде курси для медичних сестер.

Від 1932 до 1935 року працював у департаменті здоров'я.

В. Плав'юк був веселою вдачі. Під час своїх виступів відзначався гумором, підбадьоруючи й розвеселяючи ним своїх слухачів. Тому вони горнулися до нього, любили його слухати і сприймати його поради.

Під час перебування в Манітобі, Альберті й інших

провінціях Канади між своїми земляками він скрізь і завжди в першу чергу прислухався до їхньої мови, постійно поповнюючи кількість своїх приповідок, записуючи їх до спеціальної для цього книжечки, які поповнювали попередні своїм, можливо, ще глибшим змістом, як наприклад:

„Хоч ворож, не ворож, а не зробиш, бо не мож.”

„Не бійся собаки, що гавкає, а того, що кусає.”

„Як війна шаліє, то закон маліє.”

„З'єднані устоємо, а роз'єднані упадемо.”

Таких приповідок і подібних до них назбиралося у В. Плав'юка така кількість, що їх важко підрахувати. Але не це турбувало його. Він думає про те, щоб вони безмовно не лежали. Але видання їх зв'язане було коштами. А їх не було. І чи будуть вони колись? Про це він не переставав думати, в тяжкій праці збираючи доляр до доляра. І нарешті 1946 року здійснилася його мрія: він видав своїм коштом першу книгу п. н. „Приповідки або українська народня філософія”. До цієї книги ввійшло близько шести тисяч приповідок та ще й з поясненнями.

Треба тільки собі уявити, яка це була небуденна праця — зібрати таку силу приповідок, упорядкувати їх, пояснити й видати ці феноменальні народні скарби. Та ще й силами і власним коштом однієї людини... Цією книгою він частинно здійснив свою мрію з непохитним наміром надігнати цю книгу другою книгою з залеглими іншими приповідками, але передчасна смерть 2 лютого 1961 року не дозволила йому цього зробити.

Володимир Плав'юк може спокійно спочивати: його працю високо оцінено в Канаді й Україні. Відомий канадський поет і невтомний дослідник української літератури в Канаді Ватсон Кіркконнел, ознайомившись з В. Плав'юковою книгою „Приповідки або українська народня філософія” пише в Торонтонському університетському кварталнику в 1947 році таке:

„Якщо б цю скарбницю української народної мудрости

перекласти на одну з світових мов — англійську чи французьку, то вона викликала б велике захоплення між фолкльористами цього континенту”.

В Україні ця книжка попала в руки відомому українському поетові Максимові Рильському й дослідниці української літератури Галині Сухобрус, і вони дали їй високу оцінку. Про це ми читаємо в їхній статті, вміщеній в лютневому числі московського журналу „Славяне”, виданому в Москві 6 лютого 1957 року:

„Джерела народної творчості невичерпані... Навіть тоді, коли люди тієї чи іншої національності відірвані в наслідок певних історичних причин від рідного ґрунту, вони свято бережуть свою рідну мову, свій фольклор. Одним із прикладів цього може послужити збірник українських приказок, упорядкований і виданий В. С. Плав'юком у Канаді”.

Появу В. Плав'юкової книги відповідно привітали українці в Канаді. Тут подаємо кілька слів зі статті В. А. Чумера, вміщеній 15 березня 1961 р. у *Вістнику*. Повідомляючи українське громадянство про передчасну В. Плав'юкову смерть В. А. Чумер зазначає:

„Поза свою офіційну працю він (В. Плав'юк — О. Г. Г.) виголошував відчити між населенням у провінції Альберта. Подорожуючи по широких просторах Західної Канади, заселеної українськими колоністами, він мав нагоду прислухуватись до їх народних дотепів і приповідок. Він їх записував на місцях у своєму денникові. І вже 1946 року ці українські приповідки видав книжкою на свій кошт. Цей його збірник українських приповідок є дорогоцінний вклад до історії українців Канади”.

Ці ранні оцінки В. Плав'юкової книги „Приповідки або українська народня філософія” вказують на те, що найбільшим висловом збереження його пам'яті буде в першу чергу видання його другої книги приповідок, про що він так непохитно мріяв під час свого життя.

ЛІТЕРАТУРА

- Володимир Плав'юк.* „Передмова”. Приповідки. Едмонтон, Альберта, 1946 р.
- Watson Kirkconnel.* “New Canadian Letters”. *University of Toronto Quarterly*. Toronto, 1946.
- Яр. Рудницький.* „Пам'яті Володимира Плав'юка українського фолкльориста-піонера”. *Новий Шлях*, 25 лютого 1961 р.
- В. А. Ч.* „Бл. пам'яті Володимира Степановича Плав'юка”. *Вістник*, 15 березня 1961 р.
- Яр. Рудницький.* „Пам'яті українсько-канадійського фолкльориста-піонера В. Плав'юка”. *Свобода*, 18 березня 1961 р.
- Іван Григорій.* „Біографія Володимира Плав'юка”. *Родовід*, Черкаси, Україна 1991 р.
- Василь Чумер.* „У 35-ту річницю упокоєння бл. п. Володимира Стефана Плав'юка”. *Український Голос*, 29 січня 1996 р.
- Богдан Медвідський і Олександр Макар.* „Плянється видання II-го тому приповідок Володимира Плав'юка”. *Український Голос*, 29 березня 1996 р.

Володимир Плав'юк

ПРИПОВІДКИ

Хто більше має, той більше бажає.
Батько складав, а син роздав.
Де два б'ються, там третій користає.
Баба без діда, як борщ без хліба.
Плачем горя не здіймеш і в сльозах не утопиш.
Береженого Бог береже.
Як війна шаліє, то закон маліє.

Біда біду перебуде, одна мине, друга буде.
Бідний, бо дурний, а дурний, бо бідний.
Їж борщ із грибами й держи язик за зубами.
Не втікає чоловік від калача, але від бича.
Борода, як у старого, а розуму і за малого.
Тіло в золоті, а душа в мерзоті.
Бик забув, як телям був.
Не штука брати, але штука віддати.
Або добути, або вдома не бути.
З'єднані устоїмо, а роз'єднані упадемо.
Добрим словом мур проб'єш, а лихим і в
двері не ввійдеш.
За рідним краєм і в небі скучно.
Бійся собаки не тої, що бреше, а тої що кусає.
Спільний ворог навіть ворогів єднає.
Борони мене, Боже, від приятеля, бо з
ворогом я собі дам раду.
Хоч ворож — не ворож, а не зробиш, бо не мож.
Брехнею світ пройдеш, та назад не вернешся.
Тиха вода береги ломить.
Ледве ся вродив, а вже верховодить.
Всюди бував, а нігде місця не зогрів.
Ніхто не втік від своєї долі.
Одним вухом слухай, другим випускай.
Тіло грішить, а душа буде покутувати.
Нехай іде за вола, аби вдома не була.
Хто високо літає, той низько сідає.
Лижуться, як собаки, що вчора покусалися.
Легко говорити, та не так легко зробити.
Дай йому палець, а він за руку тягне.
На чужий коровай очей не зривай.
Гадай не гадай, щось узяв, то віддай.
Здобути, або вдома не бути.
Хто себе остерігає, той клопоту не має.
Кого не болить, той і не кричить.

МИХАЙЛО КРИП'ЯКЕВИЧ

Михайло Крип'якевич писав поезії, драматичні твори, діалоги й монологи для концертів і вечорів сміху.

Автор народився в селі Вербові підгаєцького повіту в Галичині. До Канади прибув з родичами, які поселилися в Саскачевані, в околиці Гемтон. Там учився в початковій школі, а пізніше — був на фармацевтичних курсах у Саскачеванському університеті. Два роки учителював у Саскачевані, а потім довший час був власником і управителем друкарні в Вінніпегу.

Його поетичні твори друкувалися в студентських журналах і українських часописах, але окремою збіркою, здається, їх не видав. Драматичні твори вийшли окремими книжками під назвами: „На вакаціях” — дитяча п'єса на 3 дії, „Чародійна сопілка” — історична п'єса на 2 дії, „Трое заручин” — п'єса на одну дію та інші.

В своїх творах автор відзначився спостережливістю і вмінням схоплювати цікаві теми з життя свого оточення.

ЛІТЕРАТУРА

Олекса Гай-Головко. „М. Крип'якевич”. Канадійський Фармер, 4 вересня 1961 року.

Антологія Українського Письменства в Канаді. Вінніпег 1941 р.

О. Івах. „Українсько-канадійське письменство”. Календар Альманах Українського Голосу. Вінніпег 1960 р.

Михайло Крип'якевич

НА СПОМИН КОБЗАРОВІ

У далекім краю, в чужій стороні
Я уплів віночок, Кобзарю Тобі —

Я уплів віночок з лаврових листків,
З цвітів-незабудків і зі ширих слів.

І серцем, думками ізв'язав в одно
Сі дрібненькі цвіти, — убоге добро.

Сі думки, сі квіти, се любови жар,
Се від мого серця найщиріший дар;

Се все посилаю на спомин Тобі
На твою могилу на рідній землі.

На твою могилу, де Дніпро шумить,
Туди сей віночок стрілою злетить,

І там зеленіти він буде на все,
Твою славу, думи світом рознесе.

ДО ДРУГА (М. С.)

Коли доля нас розлучить,
В світ широкий зажене,
Чи й тоді мій милий друже,
Не забудеш ти мене?

Коли радість в тебе буде,
Коли в щастю заживеш,
Чи й тоді ти, ширій друже,
Мене часом спомянеш?

Або смуток як прийдеться
Пережити у життю,
Чи згадаєш свого друга
У годину ту важку?

Чи згадаєш, як колись ми
У літах тих молодих
Щастям й смутком поділялись,
Все щасливі ми були?

Скажи, друже, одно слово, —
Я повірю тобі все,
І присягну, що до смерти
Не забуду я тебе.

ЩАСТЯ ЛЮДИНИ

Хто зі смутком не братаєсь,
Хмар не носить на лиці,
Хто розраду дати знає,
Тим що сидять все смутні.

Хто у бурю, чи в погоду
Вдоволений із життя,
Хто на всяку недогоду
Не голосить, що біда;

Хто на світ не нарікає,
На долю не клене,

Хто нічого не страхаєсь,
Вперед сміло все іде.

Того люблять усі люде
Й веселяться разом з ним,
Той щасливий чуєсь всюди,
Світ для нього побратим.

Такі люде — скарб цінніший,
Чим багатства в світі всі;
Колиб було таких більше,
Краще б жилось на землі.

СТЕФАН КОТИК

Стефан Котик виступив на літературно-творчому полі в Канаді як поет, автор літературних нарисів і повістяр. Його поезії друкувалися в різних українських часописах, а з прози - видав одну книжку під назвою „Над озером.”

Автор народився 1893 року в селі Онут заставницького повіту на Буковині в селянській родині. На сьомому році життя пішов учитися до початкової школи. Незабаром його батько виїхав до Канади.

Після півторарічного навчання в школі меткий і спритний хлопець став за чабана громадських овець. Таким чином хлопець днями пас вівці, а вечорами писав односельцям листи до Канади. Пізніше, за порадою шкільного інспектора С. Костинюка зимовими вечорами двічі на тиждень відвідував школу, а вдень розносив телеграми. Під час цієї праці він часто зустрічався з досвідченими селянами, і це дало йому змогу поширити свій світогляд.

На шіснадцятomu році життя С. Котик виїхав до Канади. Працював на трамвайній лінії. Ця праця була тяжка для нього, і через три місяці він виїхав до своїх дядьків на ферму й там деякий час відвідував англійську школу. На другий рік весною він виїхав до Америки й почав працювати на плантаціях у Міннесоті. Хотів заробити трохи грошей, повернутися додому й господарювати. Але цим його задумам перешкодила Перша світова війна.

Десь у цей час Котик почав пробу свого пера. Писав дописи й статті, з яких більшість видрукована в *Українському Голосі*. В 1917 році він виїхав з Америки до Форт Вілліаму в

Канаді й став до праці при будові кораблів у сусідньому місті Порт Артурі. Звідти далі надсилав свої твори до *Українського Голосу*. Пізніше почали з'являтися його вірші й літературні нариси в *Щоденних Вістях* при Українському Робітничому Домі. Але коли *Щоденні Вісті* стали експозитурою комуністичної Москви й московські сателіти почали закидати авторові „антимарксистський світогляд”, то він порвав зв'язки з ними на завжди. Після того його вірші з'являлися в *Новому Шляху* („Лілея і сльози” - присвята О. Кошицю й інші), а також з 1945 року в Канадійському Фармері („Над Дністром” і інші). В 1946 році він видав повість „Над озером”. Після цього Котик почав працювати над повістю з фармерського життя.

Його твори, особливо поезії, відзначаються вдумливістю, але подекуди мовно й технічно недороблені.

ЛІТЕРАТУРА

О. Гай-Головко. С. Котик. *Канадійський Фармер*, 4.9.1961.

Стефан Котик

ЛИСТ В КАНАДУ

Наші рожі цеї весни
Найкраще розцвілись
І туди, де ти поїхав,
Вітами схилились.

Як приїдеш — цим поклоном
Тебе привітаю.
Про материн сад далекий
Серцем я згадаю.

Бо ті рожі з рідних земель —
З маминого саду —
В мій рідний край, як дарунок,
Прийшли на розсаду.

Моя мати в тії рожі
Свій сад убирала.
В мою душу із своєї
Здоров'я вливала.

Як прийдеш оцим чуттям
Тебе привітаю,
І убрання, льодом вбране,
Рожею власкаю.

ВЕСНА

Марії Сокіл

До нас з України пташка прилетіла,
З пісень її мрійних котилась луна.
Були вони ніжні, як ті солов'їні,
Хоч Соколом звалась на диво вона.

Нехай вже так буде, сокіл бистрокрилий
Перелетить море і не упаде.
Краса її пишна й душа солов'їна
Піснею своєю до неба пройде.

Скажи мені, пташко, як же тебе звати?
Коли ти співала - стояла зима.
Але в ті хвилини у пісні безмежній
Гомоном лунала квітуча весна.

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ ОЛЕКСАНДРОВІ КОШЕЦЮ

Ввірвалися струни і арфа не грає,
Стихло фортеп'яно й бандура мовчить.
І кожна людина, що Кошеця знала,
Сповнена журбою, бо серце болить.

Усі, що душею і серцем великі,
Можуть зрозуміти що втратили ми.
Тому у тяжкому стоять вони сумі
І стелиться горе між цими людьми.

Душею і серцем тепер ти почувеш
Ту пісню славетню, що він нам возніс.
Із піснею цею, як квіти, цвіли ми
І з нею народ наш підводився й ріс.

Це він, Олександр, геній України,
Гарний внук Тарасів і душа його,
Немов Прометей той у часи тяжкої
Виніс вогонь пісні з народу свого.

Стефан Котик

НАД ОЗЕРОМ

(Уривок з повісті)

На сході недалеко Північного Дому, туди до схлону широкої долини, стоїть гранітна скала. Вона своїм західним боком третьою частиною вища від горба, на якому побудоване невелике місто. А східний бік тієї скали з глибокої пропасті виринає своїми верхами неначе якусь загадочну легенду сплітає і тихою думою шле дальшим горам привітний поклін.

Коли дивитися зверху тієї скали на долину, то глибока пропасть неначе магнетом тягне, з людських ніг сили вириває і ніби просить: „Ходи сюди, тут тобі добре буде, тут ти спічнеш.” І можливо, що не один закушав би того спокою, як би не залізне поруччя, яке, в ґраніті заковане, вічно говорить: „Людино! Бережи своє життя. . .”

Та під вечір літної пори біля скали і на скалі багато людей не було. То був час, коли замість прогульки, люди вдома при вечері біля столу сидять. Та і тут всої правди не буде. Не всі люди біля свого дому і не всі разом вечеряють. Бувають і такі, що тисячі миль від свого родинного дому живуть. В цім випадку на верху згадної скали сидів чорнобровий юнак. Його обличчя пригадує велику інтелегентність, яку можна святістю назвати, а постать його, прекрасною будовою дужого козака. І був він задуманий, як та скала, на якій сидів. А своїми очима та бистрим зором глядів по далеких горах та розкішних зелених долинах, наповнював своє серце красою і слухав, як буйний вітер чимраз дужче великим прастарим лісом шумів.

Вітер шумів чимраз дужче, лютився, неначе світовий борець змагався з високим та глибоко в землю вкоріненим пралісом і неначе львинним ревом ревів: Ану; Ану! Чия візьме!

Силачі борикалися і один другому не піддавався. А щоб на дармо своїх сил не марнувати, почали добирати, прибирати вдачу слабого і так чимраз тихше і тихше аж до злиття спокійної дрімоти, що згодом по заході сонця, створили чорну, як море, непроглядну та спокійну тиху ніч.

Тиха ніч перетворила ліси, гори й розкішні зелені долини на плесо чорного моря і тим забрала очі юнака в інший світ, тамтуди, де мільярди зірок на срібних крилах, без гомону і слів колискову пісню співають. Але юнака не присипляють.

Він вже в мрійних зорях свій зір купає і бачить, як по небозводі, час від часу, зірки зриваються і золотим гарапником, як бистра стріла, десь там ніби в чорне море падають, пропадають.

Його обгортає таємниця давної святочності, й він пригадує колишні мамині слова: „Кожна зірка, що зо свого місця зривається і в лету своїм згасас, це, синочку, знак Господній, що на святій землі померла добра людина. А ти, синочку, як будеш гарний та добрий, тоді твоя зірниця ніколи не згасне, а буде найближче біля Бога стояти і найкраще світло буде посилати до людей.”

ВОЛОДИМИР КУПЧЕНКО

Володимир Купченко пробував себе в поетичному мистецтві і в журналістиці. Після опублікування своїх віршів у місцевій пресі вони в нього відходили в забуття й ніколи не вийшли окремою книжкою. Це, мабуть, сталося тому, що їхній автор більшість свого часу віддавав учителюванню і громадській праці. Він був палким патріотом своєї батьківщини - України і вміло вщеплював це почуття в рідне українське оточення.

Володимир Купченко народився 1897 р. на Буковині. Освіту здобував у чернівецькій гімназії. До Канади прибув 1920 р., і, після вділення досить часу для самосвіти, став на тривалу учительську працю. Під час учителювання перебував у постійному зв'язку зі своїми земляками, пригадуючи їм рідний край, особливо незабутню Буковину, яка тоді задихалася під румунською окупацією. Він мав непересічну здібність до усного слова і, виступаючи, часто-густо заворожував ним своїх слухачів.

Під час свого затрудненого життя він також знаходив час для вщиплення своїх мрій, думок і переживань в поетичні твори. Більшість його творів відзначалися дуже відчутним патріотизмом, але, з усього видно, створювані в поспіху, були мовно, технічно й пунктуаційно недороблені. Прикладом цього може бути уривок з його вірша „Гей Полтаво”:

Хоч король Карло ранений,
А гетьман наш кволий, —
Та Полтава далі в славі!
Бій наш не скінчений!

В нас нові зростають лави —
На Петрів скажених!

Але не зважаючи на це, його вірші, оснащені патріотизмом і любов'ю до батьківщини, користувалися великим успіхом серед тодішніх невибагливих слухачів.

ЛІТЕРАТУРА.

„Північне сяйво” Альманах 1969 року.

Володимир Купченко

Гей, Полтаво, наша славо,
Що гримиш до неба!
Йде до бою лава в лаву —
Їх веде Мазепа.
Наступають Левенгавти,
Реншільд, Лагенкрони
На Петрові равти в крові —
Аж Полтава стогне.
Разом з шведом Ломиковський,
Гордий Гордієнко,
Герцик, Орлик і Мирович,
І Дмитро Горленко.
То грізні орли безсмертя —
Слава України,
Що готові сто раз вмерти
За святі руїни.
Гей, ти, прапоре священний,
Не хились додолу,
Хоч король Карло ранений,
А гетьман наш кволий, —
Та Полтава далі в славі!

Бій наш нескінченний!
В нас нові зростають лави —
На Петрів скажених!

**„Єфремову і його достойним товаришам
привіт на День Воскресення Христового.”**

З далекого, вільного краю,
— Не з українських рідних сіл,
Ми Вам привіт отсей складаєм
В признання Ваших славних діл.

Ми писанки оттут списали,
Тай шлемо Вам в далеку путь;
Коби-но ми лишень відали,
Чи ще до Вас вони зайдуть. . .

Так пишем, пишемо й ридасм
І слізми миєм писанки,
Й Христа Воскресшого благаєм,
Щоб дав Вам силу, о Батьки!

Бо тільки Він один ізможе
Відчути Ваших зміст терпінь,
Бо чи-ж не Він, як Ви, — о Боже!
Взяв хрест на Себе поколінь? . .

ДАРІЯ МОГИЛЯНКА

Дарія Могилянка (подружнє прізвисько її Д. Е. Янда) відома серед українців у Канаді активною участю у громадській праці, особливо серед жіноцтва. Але разом з тим вона також відома своєю поетичною творістю, яка з її юних літ з'являлася в українській пресі в Канаді. Вона була відома ще й тому, що крім творення поезій, допомагала письменникам, що після Другої світової війни прибули до Канади.

Дарія Могилянка народилася в Манітобі в родині Конашевичів, що відзначалася свідомістю й патріотичністю до своєї батьківщини України. Тому Дарія з маленьких років унаслідувала ці почуття від батьків і почала їх відбивати у своїх поетичних творах.

Дарія вчилася української мови й здобувала освіту в своїй родині й у недільній школі. Пізніше, коли вона піросла, то кілька років відвідувала інститут ім. Петра Могили в Саскатуні. В цьому інституті вдосконалювала свою мову, поглиблювала світогляд і покращувала літературну майстерність. Але цього було не досить, щоб творити поезії з непересічним змістом і технічною вправністю. Звичайно Дарія, як і більшість сучасних їй поетів, з усього видно, не була ознайомлена з теорією літератури, і тому її поезії щодо змісту й технічної вправності не перевищували тодішніх фольклорних поетів. Прикладом цього можуть бути рядки з вірша „За рідний край”:

За свій рідненький край
Життя своє віддай!
Борися до загину
За рідну Україну!

Як любиш нарід свій,
Весь труд йому віддай!
Щоб долю поліпшити,
Себе в офіру дай . . .

Не дивлячись на їхню технічну недоробленість, її вірші відзначалися непохитною любов'ю до України. В часи поселення українців у Канаді її вірші часто з'являлися в пресі і збільшували в тодішнього читача любов і патріотизм до поневоленої батьківщини.

Протягом свого життя Дарія Могілянка видала дві збірки поезій: „Думки летять на Україну” і „Пісні мого серця.”

ЛІТЕРАТУРА

„Північне сяйво” *Альманах V*, 1971 рік.

Дарія Могілянка

УКРАЇНА

Великі простори і поле, і море,
Лани золоті, наше небо прозоре,
Річки голубі
І моря прибій,
Від Дону по тихий Дунай —
Це наша Країна, це рідний наш край.

Великі простори, луги і діброви
Зелені гаї і повітря здорове,
Буйненькі сади
І солодкі меди,
Від Сяну по дальню Кубань —
Це наша Країна, це рідний наш край.
Великі простори, де предки ходили,

Ви серце моє полонили,
Каштани, сади,
Вишневі ряди,
З Говерлі по Бахчисарай —
Це наша Країна, це рідний наш край.

Великі простори, пшеничнеє море,
Злотисті степи, що хвилюють, як море,
Лани золоті
Степи голубі,
Від Дону по тихий Дунай —
Це наша Країна, це рідний наш край.

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

За свій рідненький край
Життя своє віддай!
Борися до загины
За рідну Україну!

Як любиш нарід свій,
Ввесь труд йому віддай!
Щоб долю поліпшити,
Себе в офіру дай!

Як маєш рідний край,
Любов йому віддай!
Свою найкращу пісню
Співай йому, співай!

ВІРА, НАДІЯ Й ЛЮБОВ

Витривалість проходить постійно вперед
І надія угору очиці підводить,
Але віра — та перша провадить вперед,
Зате розум раненько, як сонечко, сходить.

Це та віра — природне, ясне джерело,
Що пливе із природи свобідно,
Що його не чіпає ніяке майно,
Бо пливе собі лісом привітно.

Але вірі любов подає початок,
І довір'я до віри серця вдоволяє,
Та любов завітчає надхнення вершок,
І надія, мов квітка, в душі розцвітає.

ДО ТЕБЕ, УКРАЇНО!

В душі моїй до тебе пісня лине,
Мій незабутній, дорогенький краю,
У грудях серце за тобою гине,
Я щастя більшого в душі не маю.

Я ще бажаю, щоб в краю пожити,
Щоб для культури все життя віддати,
Колись в могилі над Дніпром спочити,
Моїй же пісні по світах літати.

Дозволь же, Боже, в рідний край вернути,
Ще раз оглянути Дніпро і Київ.
Щоб на могилі в Кобзаря побути,
Я віддала б життя свого вияв.

ВЕЧІР НА СЕЛІ

Світилися над садами
Вечірні зірниці,
А молодіж збиралася
В сад на вечорниці.

Там народні співаночки
Прекрасно співали,
І бандури українські
Їм гарненько грали.

Там дівчата з парубками
Гарно танцювали,
А парубки козацької
По-козацьки втяли.

ДИТЯЧІ ЛІТА

Роки моїх дитячих літ,
Як сонечко світили,
І сад і квіти у садку
Для нас прекрасно цвіли.

Роки моїх дитячих літ,
Як ті хмарки котились,
Ми всі, як цвіт весни, веселі
В родині все любились.

Роки моїх дитячих літ,
Весело пролітали,
Ми з піснею все на устах
Над річкою гуляли.

Роки моїх дитячих літ
Щасливо проходили,
Жили, як пташки без журби
Батьки нас всіх любили.

МОЛИТВА ЗА РІДНИЙ КРАЙ

На мотив пісні: „Боже великий, єдиний. . .”

Молилось, Боже, до Тебе,
Щастя Україні вділи,
Дай їй долю, дай волю,
В свою опіку прийми.

Молилось, Боже, до Тебе,
Розум в людей проясни,
Діток для рідного краю
Всіх у любові зрости.

Молилось, Боже, до Тебе,
Наш весь народ просвіти,
Дай йому правду пізнати,
В серці любов розбуди.

МОЯ ЗЕМЛЕ КОХАНА

Співакові Д. Гнатюкові

У жмені я тримаю грудочку коханої, рідненької землі,
У Бога я благаю, щоб на ній розквітло все великим
щастям навесні,
Щоб наш край, неначе рай-садочок, процвітав,
Щоб у світі з вільними державами стояв.
Народе мій! Віддай Україні і труд свій, і красу!
Для неї я також малий даруночок несу!

МИРОСЛАВ ІРЧАН

Мирослав Ірчан (справжнє прізвище Андрій Бабюк) мав великі потенціальні можливості стати в ряди з найвидатнішими англомовними канадськими й американськими письменниками й у ділянці мистецької літератури піднести на певну височінь українське ім'я в Новому Світі. Про це вказували його письменницький розмах, різноманітність жанрів, мистецькі засоби, стиль і мова. І цього, безперечно, він домігся б, коли б належав собі, своїм ідеям і переконанням, своїм думкам, а особливо своєму сумлінню, як це й є з видатними письменниками. Але Ірчан у розквіті своїх творчих сил пішов іншою дорогою. Він підпорядкував свої ідеї, переконання й думки, а також своє сумління комуністичній монопартійній доктрині (якщо так можна назвати її), тобто - став виразником не прагнень українського народу, а купки одержимих чужих і своїх людей, купки з тоталітарними й деструктивними ідеями й таким чином перестав бути собою. Становище партійного письменника довело його до духовної і творчої катастрофи, а пізніше він за свою кошмарну помилку поплатився головою з рук тих, що знеособили його й забрали в нього найцінніші властивості з арсеналу не тільки письменницької, але й людської гідности.

Мирослав Ірчан народився 14 липня 1897 року в селі П'ядики Коломийського повіту в Галичині. Вчився в сільській початковій школі, потім в Коломийській гімназії, а пізніше у Львівській Учительській Семінарії.

Ще в дитячі роки Ірчан захопився мистецькою літературою. З восьми років почав писати вірші, а назабаром

на сільських сценах ставив „кумедії”, що їх він бачив у Коломиї. З десяти років почав писати власні драматичні твори. Захоплений драматургією, пізніше він віддавав їй багато часу в Коломиї, а потім у Львові.

У 1914 році Ірчан добровільно вступив до Українських Січових Стрільців і з цією формцією Австро-Угорської армії провів усі жакіття Першої світової війни. Під час перебування в Усусусах він став членом Радикальної Партії. У березні 1918 року він попадає з Усусусами на Наддніпрянську Україну.

У 1919 році, після розвалу Австро-Угорської імперії й проголошення урядом Української Народної Республіки універсалу про об'єднання всіх українських земель у єдину українську державу, Українські Січові Стрільці, в складі яких був Ірчан, влилися в ряди Української Армії. Перебуваючи в Січових Стрільцях, а потім в Українській Армії, Ірчан, очевидно, поділяв ідеї української окремішности й державної незалежности та соборности української нації. Але незабаром він попав з Січовими Стрільцями до Червоної Армії і, як чимало збаламучених молодих освічених українців большевицькими гаслами, виявив свої симпатії советським окупантам України. В галицькій частині Червоної Армії в 1920 році він вступив у члени комуністичної партії і став політпрацівником політвідділу, а потім працював у фронтовій газеті „Більшовик”, яку видавав галицький Революційний Комітет. У цей час Ірчан робив багато літературних нотатків, які пізніше стали базою в його прокомуністичних творах „В бур'янах” і „Фільмах революції”. Але з якихось невідомих причин (можливо після переоцінки цінностей у його поглядах щодо шовіністичних заходів Москви в Україні, особливо в національному питанні) в 1922 році він переїхав до Чехо-Словаччини. У Празі вступив до університету, одружився з чешкою й незадовго після цього опублікував у канадській національній газеті *Український Голос* досить промовний нарис „Отаман Зелений”.

Незадовго після цього нарису Ірчан пережив духовну кризу, зв'язану з невідповідною творчою ситуацією й матеріальними недостатками. Після цієї кризи він повернувся до комуністичної доктрини, зв'язався з комуністами-українцями в Канаді і контрольованою ними пресою. У цей час він надіслав до Канади свою комуністично-пропагандивну п'єсу „Безробітні”, яку канадські комуністи видрукували у своєму видавництві Пролеткульт. Це сталося в 1923 році. Незабаром він надіслав другу свою п'єсу „Дванадцять”, яку поставили канадські українці-комуністи на всіх своїх сценах. Одночасно він дописував до *Українських Робітничих Вістей* - вінніпезької комуністичної газети. Таким чином у комуністичних колах він здобув популярність і почав думати про виїзд до Канади.

У 1923 році комуністи стягнули його, і восени того року він прибув до Вінніпегу. В Вінніпезі йому доручили редагувати комуністичні журнали *Голос Робітниці* (пізніше *Робітниця*) і молодечий журнал *Світ Молоді*. Поряд з редакційною роботою Ірчан уділяв багато часу творчій праці. Він позакінчував і опублікував свої мемуари, нариси, оповідання і драматичні твори, що їх написав у Чехо-Словаччині. Всі ці твори з непересічним художнім досягненням були з штучно препарованим змістом згідно з комуністичною ідеологією. Більше того, своєю ідеологічною вірністю московським загарбникам в Україні він навіть намагався перевищити найвірніших писак у тодішній підсоветській Україні. До цього періоду ми зараховуємо такі його книжки: „Трагедія Першого Травня” і „В бур'янах” (мемуаристика); „Фільми революції” (збірка нарисів і оповідань); „Безробітні”, „Дванадцять”, „Бунтар”, „Їхній біль” і „Нежаданий гість” (п'єси); повість Н. Савера „Ціна крові” і драму Ф. Лангмана „Бартель Туразер” (переклади).

Крім того продовж п'яти з половиною років у Канаді він написав і опублікував нові книжки, а саме: „Родина щіткарів”, „Підземна Галичина” і „Радій” (драми);

„Карпатська ніч” (повість); „Проти смерти” (збірка оповідань) і почав писати роман „Червоне озеро”.

Усі згадані книжки вийшли друком у Канаді з друкарень, що їх контролювали комуністи, і принесли верхівці Українського Робітничого Дому добрі гроші. Також з другої половини двадцятих років його твори, а особливо драматичні, почали виходити з друку в підсоветській Україні і своїм ультракомуністичним змістом за короткий час набули великого розголосу. Його драми ставили професійні й аматорські театри навіть у найбільш віддалених кутках окупованої України. Їх перекладали мовами інших підсоветських народів, і Ірчана вважали за одного з найвидатніших пролетарських письменників, тобто - за одного з найвидатніших пропагаторів комуно-советської доктрини в мистецькій літературі, а особливо в драматургії.

У ті часи Ірчан з поетом Іваном Куликом (тодішнім співробітником Советського посольства в Канаді) організував у Канаді з українських письменників і кололітературних людей-советофілів письменницьку групу з назвою „Заокеанський „Гарт”, який став філією найлівішого угруповання в підсоветській Україні. Набувши популярности в Канаді й підсоветській Україні, Ірчан почав думати про виїзд в Україну. До цього його спонукало ще й інше. У своїй статті Тома Кобзей пише про це так: „1928 року між ним (тобто - Ірчаном, О.Г.Г.) та Поповичем зайшли непорозуміння. Причиною до цього була більше заздрість з боку Поповича до Ірчана за його велику популярність”. Також Ірчан говорив Кобзєєві, що він „вичерпується в Канаді з писанням”. (Тома Кобзей. „Слово”, збірник ч. 2, стор. 314, Нью-Йорк, 1964).

Під час Ірчанового готування до виїзду комуністичні володарі в підсоветській Україні, популяризуючи його твори, почали запитувати в канадських комуністів про їхні погляди щодо самого Ірчана, а особливо про його колишні й теперішні зв'язки з УВО.

У зв'язку з цим дехто з його приятелів радив йому взяти

це перед виїздом на увагу. Але Ірчан, упевнений у своїй ідеологічній непогрішимості, махнув на це рукою. Восени 1929 року він уже був у Харкові — тодішній столиці підсоветської України.

У Харкові Ірчан увесь свій час віддає творчій праці, стараючись у своїх нових творах якнайбільше приподобатися кремлівським можновладцям. Але він приїхав в Україну в найгрізніший її час, у час найпотужнішого сталінського терору й тотального нищення найкращого українського елемента в українських містах і селах. Перелякана невдачами колективізації й одержима хворобливою підозрою відриву України від Росії, сталінська оприччина розстрілювала, утюрмлювала й безповоротно висилала сотні тисяч українців в соловецькі й сибірські концетраки. Між ними й письменників. Найстарших і наймолодших, видатних і початківців, безпартійних і партійних, з національним минулим і стовідсотковим совето-русофільством, з „ідеологічними” гріхами й без них. Це Ірчана, для якого советський режим був ідеалом справедливості, національної рівності й вільного розвитку національних культур в ССРСР, мабуть, заскочило й викликало в нього не тільки подив, але й переживання. Між іншим, Тома Кобзей дає таку характеристику Ірчанові в канадські часи: „Ірчан був дуже милої вдачі. Він завжди був з усмішкою на устах та дуже товариський. За більш як три роки, що я його знав, я ніколи не бачив його злісним або нервовим.” („Слово.” Збірник 2, ст. 314. Нью-Йорк, 1964).

У січні чи лютому 1933 року я випадково побачив його між кількома поетами й письменниками в Харкові на Каплунівській, у Будинку Письменників. Ірчан був сумний і маломовний. На устах усмішки не мав. У нього був такий вигляд, ніби він оце поховав когось з найближчої родини. Це було якраз тоді, коли його „Плацдарм” ставився на сцені столичного театру і про Ірчана говорили, що його виснажила „запійна” творча праця.

Восени 1933 року енкаведисти заарештували Ірчана. Це сталося після того, коли він повернувся з кавказького відпочинку. Про його арешт і долю в Харкові ходили різні чутки: що його забили, що його тяжко тортурують у харківській тюрмі, що його відтранспортували на вислання і що він живе і що він не живе. Советський уряд і ЦК КП(б)У про нього не згадували. Пізніше, аж улітку 1934 року, на першому з'їзді Спілки Письменників України один з тодішніх секретарів КП(б)У М. М. Попов обвинуватив його разом з іншими українськими письменниками (Яловим, О. Вишнею, Досвітнім) як „контрреволюційних дворушників, що пролізли до нашої літератури і навіть до її керівних органів” (*Українські Робітничі Вісті* 26 липня 1934 року). Незадовго після цього драматург Іван Микитенко (його також енкаведисти ліквідували в кінці 1937 року) розгромив Ірчана у своїй статті. Цю статтю комуністичні *Українські Робітничі Вісті* в Канаді й собі передрукували.

Ірчанові партійні товариші в Канаді (крім Данила Лобая, Томи Кобзєя й Михайла Смита) не виступили в його обороні, а навпаки, спочатку намагалися звістку про його арешт закрити між своїми. Пізніше, коли це вийшло на поверхню, ці московські служаки почали передруковувати наклепи на Ірчана з советської преси й фабрикувати свої. Вони обвинувачували його як „члена УВО та агента німецького фашизму. . . що усі свої твори, скеровані проти Польщі, Ірчан писав спеціально на замовлення німецької контррозвідки”. . . (В Самотній. *Українські Робітничі Вісті*, 11 жовтня 1934 року).

Після Ірчанового арешту всі його твори, видані в підсоветській Україні й у перекладах іншими мовами в СРСР — вилучено, спалено, знищено. Це саме зробили з його творами його партійні товариші в Канаді. Довголітній редактор *Українських Робітничих Вістей*, який у 1935 році порвав усі зв'язки з компартією й цією її газетою, заявив про долю Ірчана таке: „Преса під контролею компартії ніколи ні

одним словом не виступила в обороні М. Ірчана. Для неї він був „контрреволюціонером”, бо редактори комуністичних газет не живуть власним розумом, але позиченим у Москві. Але як пару років тому в СРСР реабілітовано М. Ірчана (в п'ятидесятих роках, після Сталінової смерті — О.Г.Г.), ці редактори без ніякого пояснення й осуду самих себе почали знову писати про письменника так, немов би вони нічого не знали й ніколи й одного словечка про нього не сказали.” (Данило Лобай. „Слово”. Збірник 2, ст. 311).

Десь у першій половині 1950 років Ірчана реабілітовано, як і деяких інших українських письменників, замордованих у советських катівнях. Реабілітовано з виглядом московської великодушності й розкаяння. Реабілітував Микита Хрущов — один з їхніх убивців. У підсоветській Україні вбивці знайшли своїх жертв книжки, якимсь чином уцілілі від вогню, і похапливо почали їх передруковувати. У советській пресі й передмовах до творів замордованих платні пропагандисти стали переконувати громадську думку вдома й за кордоном, що Ірчан і сотні інших українських письменників стали жертвою помилок і ворожих наклепів. У 1958 році Державне Видавництво Художньої Літератури в Києві видало двотомник Ірчанових творів з спеціально препарованою передовою. Написав її Л.М. Новиченко — кандидат філологічних наук (рівновартісне докторові філософії в Канаді). Цей кандидат філологічних наук, між іншим, пише таке: „На жаль, широким творчим планам письменника (правильно буде — творчим письменниковим планам — О.Г.Г.) не судилося здійснитись. В 1933 році в наслідок ворожого наклепу М. Ірчан був заарештований і осуджений (по-українському правильно буде — М. Ірчана заарештовано й засуджено — О.Г.Г.). Помер він (правильно буде — замордовано його — О.Г.Г.) в 1937 році.” (Л. М. Новиченко. Мирослав Ірчан. Вибрані твори, том перший, ст. 16. Київ, 1958).

Після реабілітації й перевидання Ірчанових творів

Ірчанові вбивці дозволили ставити в професійних і самодіяльних театрах усі його п'єси. Ірчанові ж у селі П'ядиках поставили пам'ятник, зігнавши на цю okazію сотні „щасливих” колхозників.

ЛІТЕРАТУРА

- С. Підгайний.* „Недостріляні”, частина друга, стор. 49-50. Видавництво *Україна*. Новий Ульм, 5.1.1947р.
- Тома Кобзей.* „Про одну повчальну і трагічну історію.” *Слово*. Збірник 2, стор. 312. Нью-Йорк, 1964р.
- Данило Лобай.* „Мирослав Ірчан у Канаді.” *Слово*. Збірник 2, стор. 306. Нью-Йорк, 1964р.
- Українські Робітничі Вісті.* Вінніпег, 26 липня 1934р.
- В. Самотній.* *Українські Робітничі Вісті.* Вінніпег, 11 жовтня 1934р.
- Л. М. Новиченко.* „Мирослав Ірчан.” Вибрані твори, том перший, стор. 16. Київ, 1958р.
- Олекса Гай-Головко.* „Мирослав Ірчан.” *Український Голос*, ч. 5, 30 січня і ч. 6, 6 лютого 1974р.
- А. Господин.* „Спомини про М. Ірчана.” *Канадійський Фармер*, 5.1.1975р.

МОЛОДА МАТИ

Таємний жах перед невідомим мучив її днями й ночами. Спрацьованими руками гладила в п'їтьмі своє обличчя, гей-би хотіла найти якусь зміну в ньому. Але не находила нічого і чорна ніч ставала тихим місячним вечером. Бачила себе дівчинкою, в якій чорні коси гойдалися ліниво, а на обличчю не згасав безжурний сміх.

Все це було так недавно! Здається, що недавно . . . Спогади юних літ, що ніколи не повернуться назад . . .

Цвіли вишні, цвіли черешні, десь там в далеких селах, в

багатьох селах. Вона не знає села, бо родило її місто і в залізних обняттях держить місто. Але в цей час цвітуть в далеких селах вишні, цвітуть черешні. І ще щось, але вона не знає . . .

В неї на грудях камінь, ціла камінна скеля. І забуває, що весна розстеляє свою зелену скатерть, що закосичена квітками родить надії . . . Їй тяжко, хоч вона намагається не думати про це . . .

Цвітуть вишні, цвітуть черешні, десь там в далеких селах, в багатьох селах. . .

А вона лежить на простій постелі в своїй самотній кімнаті і спати не може . . .

Цвіли вишні, цвіли черешні і розцвітала вона. . . Молоді груди вдихали дим і порох, а вона сміялася, бо розцвітала. . .

Це було колись. . .

Колись! Гей-гей! Колись. . .

Проходила молодість в гамірній фабриці, в брудній-задушливій фабриці, а вона сміялася, бо розцвітала. . . Колись. . .

А як цвіли вишні, як цвіли черешні, вона в тихій вечір задрожала. Томив її перший палкий поцілунок і вона забула за світ цілий. А він брав голову її в руки, відкидав кучеряві сплети з високого чола і питав тихо, питав дуже тихо:

— Ти чия?

А вона ще тихше, тихше соромливо:

— Твоя.

Тоді цвіли вишні, вишні і черешні і був тихий вечір, як тиха розмова.

Це було колись. Колись! Гей-гей! Колись. . .

Потім мчалися дні, як вода безслідно, а вона росла, росла розцвітала. Прийшло третє літо, (прийшло літо) і вона щаслива почула від всіх:

— Ти вже жінка.

Ах, як було гарно і як соромливо! Вона — жінка, він — чоловік.

Зажили в малій хаті, в невеликій кімнаті. Вона жінка, він — чоловік. В серці цвіла весна, (така гарна весна) і вони були як малі діти. Але він вже чоловік, а вона — жінка...

В день на роботі, вечером разом. І десь пропадала журба, пропадало горе. Він в день під землею, вона в брудній фабриці. А придуть до дому і обличчя в щастю.

Насунула осінь, хмурна осінь. То плаче дощами, то злиться вітрами. Хмурна осінь. А в них весна! Він в день під землею вугілля копас, вона на фабриці шиє-вишиває. І байдуже що тяжко, як в серці весна!

Потім осінь гірше дощами полила, гей-би гнівна була, що кінець її. Тихо непомітно відкись зима прийшла. Біла-люта зима, як княгиня яка.

Ой, зима!

Тямить вона вечір, незабутній вечір.

Прийшли обоє з роботи і тяжко стало на серці її. А він ніжно голубив зажурену голову і тихо мовив:

— Тільки не сумуй, не журися... Все буде гарно. В мене сила і здоровля, а в обох нас щастя. Я під землею, як вугілля лупаю, як силу свою на хліб-гріш міняю, думаю за тебе, думаю за нас. А ти не журися. Ось загляне хутко вже сонце весни і знов розцвітуться вишні і черешні, а в нас буде хлопчик, манюсінський хлопчик...

І чомусь обоє радісно сміялись. Лиш вона боялась і — раділа.

— А може дівчинка? — питала.

— Хай і дівчинка! — говорив він і пропадав кудись сум тяжких днів.

Це було в той вечір, незабутній вечір.

А на другий день...

Як не хочеться згадувати! Вона ховає обличчя в білу подушку і не хоче нічого знати. Але очі, ой ті очі, плачуть і в темноті бачуть.

Її покликали з фабрики до дому і вона побігла, вона зрозуміла. „Щось страшне скоїлось.”

В бідній хаті, незамітній хаті, там де цвіло щастя двох душ молодих—розстелилась смуга тай чорного горя, горя і нещастя..)

Глянула з порога і тихо упала, як квітка у полі під час сінокосів. І почула бідна, що серце урвалось, і почула близько, як люде шептали:

— Вона вже вдовиця...

На постелі білій, що кров'ю стікала, лежав він прикритий, мертвий-непорушний. Підповзла до нього — (доріжка в сльозах) — білу скатерть зняла і в міцних обіймах здавив її жах... В очі заглядала, та очей... не було... Голова розбита, чорний камінь в ній...

У глибокій шахті, ненадійно, скрито, смерть його найшла. Смерть — земля глибока...

... Робітничка доле, яка ж ти жорстока!

* * *

Здрігнулась ціла, в спогадах ніби заснула. Ой, як тяжко одній вдовиці молодій! Чорний смуток, чорний біль, в хаті пусто, в хаті сіро і не жде вона нікого...

Нікого?

Ні! Ні! В її лоні дозріває друге щастя, другий біль... Вона знає. Дожидає.

...Цвітуть десь вишні, цвітуть черешні, десь там в далеких селах, в багатьох селах...

А вона лежить окутана нічю і спогадами, тай спати не може.

Тасмний жах перед невідомим мучить її днями й ночами. Вона — буде матірю. Молодою матірью-вдовицею...

* * *

Так мучилась ночами, так мучилась днями. Аж ось, як черешні білий цвіт ронили, вона вже в колисці сина голубила. Сина-сироту...

Сиділа над ним, тай мовчки дивилась й згадувала батька, що не діждав сина... Чим більше вдивлялась, то їй видавалось, що син цей такий-же, як був він колись... Такі-ж чорні очі, такий усміх любий, тільки рученятка дрібні і малі...

...Ой, сину, сину, бідні ми обоє... Сину мій єдиний, горе нам одним!...

.....

Пливуть рікою дні вдовиці-матері. Рoste разом з днями і син-сирота.

А мати — до груди його пригортає, у личко маленьке в день-ніч заглядає, кормить, доглядає. Для неї синочок, що не пізнав батька, найбільша надія, щастя одиноке. Вона його горне, міцно пригортає, неначе боїться, що щастя втіче. Йї задивлена в нього тихо промовляє:

— Ой, люлі-люлі, синочку ти мій...Виростеш і підеш у широкий світ. А в світі не найдеш ти долі своєї, бо доля мій синку у тюрмах, в землі... І підеш, як батько, блукати світами, і підеш під землю вугілля лупать. І може — як батька, придавить земля...

Ой, ні, мій синку! Ой, ні, золотий...

Виростає здоровий, міцніший за всіх. Нехай в очах твоїх вогонь запалає, нехай серце твоє пощади не знає для тих, що не щадять нас...

Ой, вирости синку в месника грізного й добуть нашу долю з тюрем, з-під землі. І об'єднай сину нові міліони, що не знають світла, коротають дні...

Ой, люлі-люлі, синочку ти мій...

Караємся тяжко на цім білім світі, ось і ми обоє сину безталанний... А таких у світі багато-багато. Та бідні й нещасні живуть у надії, що їм сонце ясне привітно засвітить. Кожний буде рівний і не буде знати що голод, що плач...

Ой люлі-люлі, синочку ти мій...

Гойдаю тебе я на руках дитино, а руки ті бідні, неначе старі. Кормлю тебе сину, сину безталанний, а у грудях мучить ненависний біль. І п'єш ти дитино кров мою враз з болем, виростеш дитино з цим болем тяжким. І будеш мій сину, сину мій коханий, месником завзятим грізним і страшним. Як не мені, то хоч тобі, усміхнуться ясні дні...

Ой, люлі-люлі, синочку ти мій...

Инше життя для всіх, що томляться сьогодні, прийде мій сину незадовго. Мусить прийти. Колись...

Гей-гей — колись...

...Ти заснув?

Любий мій!

Загорну я тебе в серпанок мрій і спи, тихенько спи...

.....

Ой, люлі-люлі, сину мій...

МИХАЙЛО ЛУЧКОВИЧ

Михайло Лучкович під час свого життя не опублікував жодного літературно-мистецького твору, але він зробив для нашої мистецької літератури в Канаді й Америці велику послугу. Зробив він її в ділянці перекладницької праці, стаючи, таким чином, піонером у виведенні української літератури в англомовний світ з зачарованого кола¹. В цьому безперечно велика його заслуга, якої ще, на жаль, не оцінила наша провідна верства, яка чомусь не дбає про те, щоб вивести нашу літературу за кордони зашкарублого провінціалізму й загумінку. В зв'язку з цим напрошується надзвичайно симптоматичне явище, якого ніяк не можна оминати. Російські окупанти України вживали і вживають усіх заходів, щоб не випустити української мистецької літератури поза межі своїх впливів, тобто - не дати їй можливості вийти в перекладах світовими мовами, просовуючи в світ тільки свою - російську. Наша провідна верства на еміграції має всі засоби, щоб зробити це, але цього не робить. Навіть у століття з дня смерти Шевченка не зволила видати в перекладі англійською мовою не тільки повного „Кобзаря”, але й частини його, якого видавничі кошти покрили б скрізь суцї українці. Тому в цій негачії щодо виходу нашого народу в світ шляхом мистецької літератури ще яскравіше викреслюється постать Лучковича, який з подивогідним стоїцизмом присвятив усі свої сили, вміння й

1. Пізніше в „Українських Вістях” в Едмонтоні опубліковано його рецензії на деякі книжки, як наприклад в ч.47, 28 листопада 1963 і в ч.26, 25 червня 1964р.

здібности для того, щоб наша нація набула давно вже заслуженого універсального значення.

Михайло Лучкович народився 13 листопада 1892 року в шахтарському містечку Шамокін, штат Пенсильванія, в Америці в українській родині, що прибула з Нового села Новосанчівського повіту на Лемківщині. Дитячі роки Михайло провів у містечку Шамокіні серед американського оточення. Його батьки завжди перебували на праці й не могли вділити йому багато уваги. Тому з рідної мови він мав лише початки, які скоро забулися.

У 1907 році Лучкович переїхав до Вінніпегу до своєї сестри, що пізніше одружилася з лікарем Новаком. У Вінніпезі Лучкович закінчив середню школу, а в 1916 році Манітобський університет зі ступенем Бачелора оф Артс. Після цього він учителював у народних школах в Альберті. Працюючи між українцями, він наполегливо вивчав українську мову, а також продовжував учитися в Альбертійському університеті на правничому відділі. В цей час він бере активну участь на суспільно-громадському полі і своєю невтомною працею здобуває між своїми земляками велику популярність. У 1920 альбертійські фермері доручили йому говорити від свого імені на фермерській конвенції, а в 1925 році в окрузі Вегревіл вибирають його послом до федерального парламенту. Під час наступних перевиборів його вибрали удруге. Отож у федеральному парламенті він був першим послом українського роду.

Під час свого посольства Лучкович дуже багато спричинився в піднесенні імені своїх земляків у Канаді і в обороні політичних і соціальних прав українців в Україні, зокрема під польською окупацією. З парламентарної трибуни він відважно виступав проти тодішнього єпископа англіканської церкви Ллойда, який уперто поширював упередження й зненависть до „чужинців”, а особливо до українців. Восьмого травня 1931 року він на весь голос заговорив про пацифікацію, яку чинив польський уряд над

українцями. Ці його виступи мали надзвичайно міцні аргументи й тому вони дуже багато зробили в створенні прихильнішої opinii до українців у Канаді й поза нею.

Доказом великої популярності посла Лучковича було те, що восени 1931 року канадський уряд призначив його канадським делегатом на Конгрес Міжнародного Парляментарного Об'єднання, що відбувся в Букарешті в Румунії. В дорозі до Румунії Лучкович зупинився в Лондоні в Англії. В зв'язку з тим, що в той час ув Англії відбувалися вибори до парляменту, — англійський уряд уповноважив Лучковича репрезентувати на Конгресі Велику Британію. Отож у Букарешті на питання румунського короля Карла, що найбільш цікавить Лучковича в Румунії, то Лучкович не завагався відповісти таке: „Я з походження українець, і мене найбільше цікавить питання, які права мають у Румунії національні меншини, а зокрема українці.”

Під час повороту з Конгресу Лучкович відвідав Польщу й окуповану нею Галичину. Потім побував у Франції, Німеччині, Австрії й Швейцарії. Він був присутній на засіданнях Ліги Нації, розмовляв з делегатами з різних країн і ніколи не пропускав нагоди обзнайомлювати їх з українською справою.

Після закінчення посольської діяльності Лучкович ніколи не переставав цікавитися політикою. Канадські й американські парламенти й дехто з видатних державних діячів дістали від нього дуже багато цінних матеріалів про актуальні українські справи. В 1952 році президент Айзенгавер написав до нього: „Я на сто відсотків погоджуюся з Вашого аналізом комунізму — як фанатичної віри й потребую нашої оновленої посвяти демократичним ідеалам.”

Михайло Лучкович систематично працює як автор журналістичних статей на політично-суспільні теми й далі бере активну участь у загально-канадському суспільному житті, а зокрема — українському. Одного разу він сказав

таке: „Ще ніколи досі не було так легко ставити українські справи в міжнародній площині, бо ніколи ще українська справа не була так тісно пов'язана з інтересами західних держав. На жаль, за часів мого послужання ґрунт був куди менше приготовлений і пригідний.”

Ми найпалкіше бажаємо Лучковичові це здійснити, бо певні, що в цій справі він безперечно має найбільший досвід.

А покищо Михайло Лучкович робить для імени й слави українців і України не менш важливу справу, яка дуже тісно пов'язана з його попередньою діяльністю. Він працює як перекладач. Його переклади трьох українських книжок англійською мовою — це надзвичайно важлива праця і справжнє співавторство, які в першу чергу лягли в основу великого успіху, що його здобули ці переклади в англословному світі. Ми знаємо, що в Канаді й Америці з'явилася українська література в перекладі інших авторів, але ці книжки були принагідні й випадкові й не стояли на тому творчо-перекладницькому рівні, як Лучковичові переклади. Він перший започаткував в англословному світі систематичність наших перекладних видань і високо кваліфіковане творчо-перекладницьке вміння.

У грудні 1960 року Лучкович мав у *Голосі Канади* в Монреалі інтерв'ю, яке було передане по радіо в Україну. „Про що Ви пишете?” запитали в нього під час інтерв'ю. „Про кривду, заподіяну українцям під чужого владою...” відповів він. У цьому інтерв'ю Лучкович у скромній, але переконливій формі розповів українцям в Україні про свою працю над перекладами книжок англійською мовою, які вже вийшли з друку. А саме: „Один з 15 мільйонів” (“One of the Fifteen Million”) М. Приходька, 1952р.; „Ротонду душоубців” (“Red Assassins”)— Т. Осьмачки, 1959р.; „Сини землі” (“Sons of the Soil”) — І. Кири́яка, 1959 року, і про переклади моїх оповідань. Пізніше він редагував „Антологію українських оповідань” (“Anthology of Ukrainian Short Stories”) і „Український піонер в Альберті” (“Ukrainian Pioneer in Alberta”).

Передо мною кілька рецензій, що з'явилися в різний час у англомовних часописах. Рецензії на вищезгадані книжки писали висококваліфіковані рецензенти. Але тут я наведу тільки уривок з рецензії Д-ра М. Г. Скаржилла, професора англійської літератури в Альбертійському Університеті. Рецензуючи „Сини землі” в перекладі Лучковича, він, між іншим, пише: "Mr. Luchkovich is an admirable translator and he has obviously adhered closely to the spirit of Kiriak's original. I feel that in these days of ophemeral "best sellers," such an excellent translation of an epic work this might gives depth to Canadian literature."

Такі приблизно думки всіх рецензентів про перекладницьку працю Лучковича. Але, на жаль, на жодній перекладеній Лучковичем книжці чомусь не зазначено його імені як перекладача. Особливо на книжці І. Киріяка „Сини землі,” в яку під час перекладу він уклав усю свою душу, вміння й досвід. Це, на мою думку, великий промах, а може й ще щось подиктоване не почуттям „Кесареве - Кесареві, а Боже - Богові.” Ім'я співторця-перекладача можна (на деякий час) приховати від читача, але не від історії. Звичайно, ім'я Михайла Лучковича - піонера в пробитті нашої мистецькою літературою вікна в англомовний світ, залишиться в ній на віки вічні.

ЛІТЕРАТУРА

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор. 82. Вінніпег 1949р.

О. Гай-Головка. Михайло Лучкович. Канадійський Фармер, 3.4.1961р.

Михайло Лучкович

БУКОВИНСЬКА ЦАРІВНА

з серії нарисів „Спогади мого життя”

Не міг я покинути Буковину, не бачивши Ольги Кобилянської.

„В неділю рано зілля копала” — це був перший літературний твір, який я читав українською мовою. Згодом я прочитав і „Царівну” Ольги Кобилянської. Ця письменниця, без сумніву, справила на мене враження, і я, звичайно, був радий, коли сенатор Михальський і д-р Залозецький запропонували мені поїхати до Кобилянської.

Вона мешкала в Чернівцях у затишному домі на краю міста. Ростом була невелика, тендітна, з розумними очима. Несподівані гості були для неї несподіванкою, здається, не зовсім приємною. Проте я спокійно почав говорити про її повісті, що їх я читав, і про враження, яке вони на мене зробили. Розмова між нами зразу нав'язалась, і ми говорили понад годину. У моїй пам'яті, після розмови з великою українською письменницею, залишилось враження, що Кобилянська передусім прагнула вічної краси.

ГЕРОІНЯ НАТАЛКА

Не вважаю себе компетентним говорити про літературні досягнення О. Кобилянської. З моїх коротких відвідин я все ж набрав переконання, що в творах Кобилянської значно більше автобіографічних мотивів, ніж в інших авторів.

Один з критиків (В. Радзикович) написав про „Царівну” Кобилянської таке: „Кобилянська дала психологічну студію почувань і переживань дівчини з ніжною поетичною душею, з шляхетними пориваннями, з тугою за красою, якій довелось

жити серед тяжких і сірих умовин життя. „Я чую — говорить героїня — в собі проблиск якоїсь сили, та її зацитькує та груба сила, що панує довкола всевладно”... Тією героїнею — „царівною” є Наталка Верковичівна. Батько і мати залишили її сиротою, коли ще була дитиною. Була пестійкою бабуні, яка померла, коли Наталці було дванадцять років. По смерті бабусі Наталка опинилась на ласці вуйка Івановича, гімназійного вчителя, людини доброї, але без власної волі і без енергії. Дружина Івановича, спольщена німкеня, не любила Наталки і часто давала їй відчутти безмір своєї ласки, що пригорнула бездольну сироту. Горда вдача Наталки терпіла безмірно, що над нею добрі люди і без любови мусять мати милосердя. Позбавлена ніжного родинного тепла, овіяна холодом неприхильних настроїв, наражена на постійні докори і глузування, замкнулась у колі своїх мрій і єдину насолоду находила на лоні природи і в лектурі. На теплі, повні кохання слова Орядина відповіла глибоким почуванням. Але дружиною Орядина не хотіла бути, бо він, зломаний життєвими незгодинами, в боротьбі з матеріяльними обставинами не виявив такої сили характеру, яку вона була рада в нього бачити. Зневолена ріднею на згоду стати дружиною професора Лордена, здобулася вкінці на рішучий опір, пірвала із судженим і ріднею і виїхала в Чернівці до товариства багатой, але хворої пані Марко. Там її життя покращало. Пізнала вона теж сина пані Марко, який силою і красою характеру, високими прикметами душі, знанням далеких країн і людей з'єднав собі Наталку і зискав як дружину.”

Історія буковинської „Царівни”, отже, закінчилася щасливо. На жаль, політика — річ трудніша від літератури. В історії Буковини, на жаль, ще й досі нема щасливого закінчення.

Дуже мені подобалась Буковина, де я зазнав стільки гостинности і прихильности. Однак і там, і де інде мене вражало те, що чужа влада уважала українців за якісь

окремі румунські й польські племена, а українські землі уважались і були чужою власністю. Політичні кордони ділили український народ, а політика, як відомо, сильніша за етнографію чи антропологію. Скільки труду треба було, щоб в'яснити, напр., нашим англосаксонським приятелям, що буковинці і галичани — не румуни і поляки, а одні й ті самі українці!

Я згадав про етнографію і антропологію. Теж і з ними, не тільки з політикою, не все гаразд. На цю тему я більше разів мав розмову з едмонтонськими приятелями. Чому і там, в етнографії і антропології, вчені так часто не помічають українців? Один з моїх едмонтонських знайомих вказав мені на книжку Степана Рудницького, видатного українського географа, який теж шукав відповіді на питання, чому західні вчені здебільшого не знають нас. Адже такі великі вчені, як Ратцель, Кірхгофф і Геттнер кривотлумачили національні відносини російської імперії.

ВІДПОВІДЬ С. РУДНИЦЬКОГО

Степан Рудницький дав ось таку відповідь на це переважливе для нас питання: „Цілі ряди російських учених завжди працювали в інтересах російської політичної ідеї, а згодом під впливом сильної течії панслов'янського російського націоналізму робили все можливе, щоб представити як справжній факт те, що політика російського уряду бажала зробити фактом. Російська географія, етнографія, статистика, історія завжди розроблялись згідно з апробованим об'єднаним пляном. Тому європейська наука на все, що є і приходить до життя в Росії, мимохіть дивиться через офіційні російські окуляри. Та сама офіційна Росія зустрічає європейського подорожнього на кожному кроці його подорожі і так його провадить, щоб він під загальною російською фарбою не бачив дійсної правди. Крім

цього, є російська цензура, яка навіть тепер, після впровадження конституції, пильно дбас, щоб приховати від світу все, що в інтересах російської політики треба ховати.”

ЦАРСЬКИМ СЛІДОМ

Большевики продовжують царську політику. Як діє їх цензура, як у них наука служить політиці, це кожному аж надто відомо. Українці, які борються за перемогу своєї правди, мусять усвідомити, що мають великого, сильного і знаменито організованого ворога. Це головна причина, чому західний світ донедавна майже нічого не знав про українців — європейський народ, який має 45 мільйонів!

Мовчанка ця, на жаль, продовжується в багатьох випадках. Один з едмонтонських українців недавно написав листа до проф. Р. Памера, автора „Атласу Світу”, виданого Принстонським університетом. Твір цей має ряд помилок і фальшивок, напр., Київську Русь зве російською державою. Теж і я написав листа до автора того атласу. До Петра I росіяни не звались росіянами, а москвичами чи москалями, — написав я у листі. Авторів атласу я поставив таке питання: чому російські інформації мають бути джерелом відомостей про українців і Україну? чому не питаєте самих українців?

Із задоволенням я недавно прочитав вістку, що в ЗДА творять окремий український інститут, що буде звертати увагу на того роду перекручення і неточності. Справді, така робота дуже нам потрібна.

МИРОСЛАВА (МАЙРА) ЛАЗЕЧКО-ГААС

Серед українських письменників першої і другої генерації в Канаді Мирослава (Майра) Лазечко-Гаас посідає особливе місце. Це тому, що вона пише свої твори англійською мовою. Але народжена в українській родині й вихована в українських традиціях, поетеса була в постійному духовному зв'язку із своїм народом і це лягло в основу її вдачі та духу її творів. Таким чином мова в неї здебільшого стала лише засобом до вислову в творах національно-українського світогляду й розкриття національної душі, як, скажемо, в українця Гоголя, шотляндця Бирнса й інших. Лазечко-Гаас — це літературно-творчий продукт, вирощений і визрілий у зіткненні двох культур — матірньої субстанції й запозиченої зовнішності, які в процесі творчого ферменту дійшли до згоди. На певному відтинку часу поетеса була і є унікалом, але незабаром у творчому горні культур у Канаді число таких унікалів збільшуватиметься, і вони стануть звичайним явищем.

Мирослава Лазечко-Гаас народилася 12 лютого 1920 року в українській родині в Вінніпезі. Її батько Михайло був першим аптекарем у Канаді, національно свідомою й досить популярною людиною серед місцевих українців. Тому Мирославі пощастило дістати добре національне виховання. Українську науку вона також дістала вдома й частинно при церкві св. Покрови. У Вінніпезі вона закінчила початкову й середню школи. Пізніше поїхала до Америки, щоб там поширити й поглибити своє знання з поезики, мистецької літератури й журналізму. Таким чином у 1938 році вона закінчила курс журналізму в Каліфорнійському

Університеті. Разом з тим вона студіювала поезії відомих англійських поетів, а також техніку роману й оповідання.

Лазечко-Гаас почала писати твори дуже рано й на дванадцятому році мала вже чимало власних поезій. У 1935 році на конкурсі манітобських шкіл вона дістала першу нагороду за історичний нарис п. н. „Лоялісти Об'єднаної Імперії.” Через рік ув іншому конкурсі вона дістала другу нагороду за нарис „Канадська Арктика”, а незабаром — першу доміняльну нагороду в поетичному конкурсі. Рік за роком вона діставала перші нагороди від *Vinnipeg Fri Press* за різдвяні поезії. Її поезію „Різдвяна візія” передано по радіо в лекції „Нові канадські поети”, а поезію „Осінь” уміщено в американських антологіях „Пебар Антолоджі” й „Імпортант Американ Поетс.” Також поезію „Вечір” надруковано в лондонській антології „Спрінг Антолоджі”, яка репрезентувала всесвітніх поетів-сучасників.

У своїх творах, як уже згадувалося, поетеса відляє багато уваги й місця українській тематиці. Цю рідну їй тематику ми знаходимо не тільки в її поезіях, а й також у прозі. Одне з найуспішніших її оповідань про життя першого українського аптекаря в Канаді (про образ її батька) передано по телевізії СБС.

У 1959 році Лазечко-Гаас уперше в Канаді в телевізійній програмі СБС ознайомила глядачів з Шевченком і його творами. Завдяки їй також уперше говорилося в передовій статті в *Vinnipeg Триб'юн* про життя Шевченка і ця стаття була передана по радіо СБС.

Проте чи не найбільше енергії й часу поетеса віддала перекладам Шевченкових поезій англійською мовою. Таких перекладів вона має понад сорок і готує видати їх, разом з Шевченковою біографією, окремою книжкою п. н. „The Cranberry and Thorn.”

Як бачимо в англомовному світі біля Шевченкових пам'ятників ще й стоятиме „на сторожі” Шевченкове слово, без якого пам'ятники були б сірі і своїє функції не виконали б.

Лазечко-Гаас також виступала з доповідями про життя і творчість Шевченка в Вінніпезьких ключах.

У своїй творчій праці поетеса не обмежується тільки українською тематикою. У 1952 році вона започаткувала журнал „Impression„ щоб заохотити працівників пера до модерної літератури в Канаді. Цей журнал входить до списку Канадської Фундації. Крім того вона опублікувала чимало гумористичних фейлетонів, рецензій на книжки, а також написала багато творів для радіопередач.

Як бачимо Лазечко-Гаас пробувала й пробує своє перо в різних жанрах літературної творчості. Але мені здається, що основний її жанр — це поезія. Поперше тому, що найбільше часу вона відляє поетичній творчості. Подруге, — що вона порівняно найбільше надрукувала поезій і видала в видавництві *Raerson Press* збірку поезій „В'юпойнт.“ Потретьє, — вона також працює над перекладами поезій. Отож це наочно доводить, що поетеса має покликання до поезій, а все інше другорядне.

В основному Лазечко-Гаас пише ліричні поезії з особистими, суспільними й філософськими темами. Будучи українкою, вона часто вплітає у свої поезії палку любов до вимріяної батькової й матеріної батьківщини — України, яка в процесі пристрастної мрії й уяви стала для неї незгасним смолоскипом, символом і чарівною казкою. Вже в юнацькі роки вона глибоко співчуває її долі і схвильованим голосом декларує:

I am the prophet of Ukraine,
The echo of Liberty's refrain;
I am the soul of the prince of men,
And the vast formidable form which awaits
A thousand hopes with a thousand fates,
And the shore of a nation's majesty.

Здекларувавши, таким чином, свою вірність і відданість Україні, вона переконано цей вірш закінчує:

Such is thy birthright to Christ the Lord...
His spirit is strength as the holy sword.
Know Ye, thy nation, Ukraine is re-born,
In the world's awakening this "Christ Child's
morn. ("*Vision*")

Її давні й нові поезії відзначаються кольоритністю, внутрішнім напруженням, експресією і згущеними світлотінями, в яких часом домінують похмурі фарби. Але це справа її світосприймання й світогляду. У кожному разі Лазечко-Гаас, як поетеса й письменниця, досить помітне явище в нашій і загально-канадській мистецькій літературі.

ЛІТЕРАТУРА

Антологія Українського Письменства в Канаді, 144. Вінніпег, 1941р.

Пропам'ятна Книга Українського Народного Дому у Вінніпегу, стор.614. Вінніпег, 1949р.

О. Гай-Головко. Мирослава (Майра) Лазечко-Гаас. *Канадійський Фармер*, 14.11.1960р.

О. Івах. Українсько-Канадійське Письменство. *Календар-Альманах Українського Голосу*, стор.164. Вінніпег, 1960р.

Myra Lazeczko

THE CANADIAN UKRAINIANS TO HIS MAJESTY

We, that have strained against the force
Of the oppressor's rein.
We, that are pagan with a hate
Bitter, and sharp as pain,

We, that were rich with heritage
To till the soil of the free,
But bore the yoke of a burdened beast,
To the plough of cruelty;

We, that taste salt upon our lips,
The salt of a bitter race,
Bow, in obeisance, our humble
Homage to His Grace.

Under free skies, the sun's emblazon'd
All of the world above,
This, shall be his High Crown Supreme,
Jewelled with jems of love.

WAR WIDOW

I've built myself a cottage
Beside an inland shore.
The sea-waves wash the singing shells
And mosses to my door.

And to the east, and to the west
My gardens of white sand
Are stretched across like rippled wheat
Waved by a gleaner's hand.

There is a window looking out
Across the heaven's bars,
By day, into a pool of gold,
By night, a pool of stars.

The sea-gulls cry against the sky,
And beat their grey wings dim

Like shadows on the rising foam
Along the ocean's rim.

I walk the shore alone at night,
I tread the silver seams,
My heart is quiet with a peace
That comes in quiet dreams.

Yet, sometimes in the shushing sound
That lulls the sea to sleep,
I hear your voice across the waves,
I listen. . . and I weep.

REQUEST

Fold my hands across. Smooth out
The white death shroud that falls about
My stiff, cold limbs. Then lay the wreath
Which my few friends would make bequeath.
Put on the bridal veil unsung
Because I died so young, too young.
Close my eyelids staring stark
Into the visions of the dark.
Scent my long hair with perfume
Of early roses in spring's bloom.
Chant no prayer, no holy rite,
Burn no tapered candles bright.
Gently. . . fold my hands across.
See, my true love bears no loss.
Why then stranger, do you weep?
My love thinks — I only sleep;
He will never know that I
All for love of him did die...

EXILE

I am come from the Garden of Gardens
My arms are drowsed with flowers,
On my lips are the rains of the morning,
And the dews of the night winds' showers.

My mouth knows the taste of sweet honeys
That breathe of the ripe spice-pear,
And crushed pomegranates that stifle
The lily-incense of the air.

I am come from the Garden of Orchards
Where the grapes are dark and low.
Where the green-woven palm is a shelter
To eden the shy mating doe.

On a hilltop I stand looking over
Beyond to the fern-cool deep,
In the vineyards of spring, where another
Besides my Beloved, has sleep.

I am come from the Garden of Fountains
Bearing blossoms of rubied delight;
On my lips are the tears of the morning,
In my heart are the shadows of night.

LAST TRYST

Here, by the purple-shadowed stream we shall sit,
I, and my love.
(Like a white poppy blown
Is her arm on my own)
I trace with a finger bedewed

Her lips and her cheeks, and the dark eyes that
brood
As the silvery doves in love's cot.
(O, how can I tell her that I love her not ?)

Heart that has lost its passion in the dead year's
run,
Why tremble so as she leans to you breathlessly,
Heart that has lost its passion in the dead year's
run,
Tell her to-morrow, and after to-morrow it can
not be.

Here, in the sorrow of stillness shall we lie,
I, and my love,
(Like the lily afloat
Is the curve of her throat)
I shall press one kiss where
Her soft breast is mystic, in moon-light lain
bare.
"Heaven alone, that desire, is stronger" ...
(O, how can I tell her I love her no longer ?)

ТАРАНТЕЛЯ

Тарантеля (дійсне ім'я і прізвище Михайло Семанців, а набуте в Канаді — М. Смит) один з найвідоміших політичних фейлетоністів серед старшої письменницької генерації в Канаді. В зв'язку з тим, що його фейлетони здебільшого написані в сатирично-гумористичному жанрі, — вони також мають і мистецьку вартість. Тому було б зовсім несправедливо, коли б у своїх коротких нарисах розвитку красного письменства в Канаді я обминув цього письменника короткої форми.

Протягом свого творчого віку Тарантеля написав і опублікував у різних часописах (спочатку в комуністичних, а потім у національних) кілька сотень фейлетонів. Але для історії української літератури в Канаді мають вартість лише вміщені з 1949 року в *Українському Голосі* під рубрикою „Через Телескоп” 412 фейлетонів (за підрахунком автора) і тому говоритимемо тільки про них.

Тарантеля (Михайло Семанців-Смит) народився 13 листопада 1889 року в селі Сокиринцях Гусятинського повіту в Галичині в селянській родині. Дворічним хлопчиком він лишився без батька — пів сиротою. В своєму селі закінчив початкову школу й у 1907 році виїхав до Канади. В Канаді працював на „екстра генках” і на залізничних секціях. Потім був за робітника в залізничних майстернях Сі-Ен-Ару в Трансконі, де працював сорок сім років.

Після прибуття до Канади почав брати активну участь у робітничому русі. У 1914 році вступив до Української Соціал-Демократичної Партії. Пізніше, після заборони цієї партії в Канаді (1918 року), він, як чимало українців-екстремістів,

зв'язався з комуністичним рухом. Але в 1935 році, переконавшись, що комунізм — це лише ширма для експансії московського імперіялізму й засіб національного поневолення народів, не тільки розірвав з ним, а й активно почав його поборювати гострим вістрям своєї політичної сатири.

Тарантеля переважно пише на злобу дня, тобто — бере теми для своїх фейлетонів з актуальних політичних подій. Він з притаманною йому гостротою розкриває забріханість, фальш, тупоголовість і продажність місцевих комуністів і їхніх прибічників, які тільки з причини своєї рабської психіки й тваринної моралі добровільно перейшли в залежність до „старшого брата” і діють сліпо, за старою українською приказкою: „Скачи, враже, як пан каже.” Його фейлетони принесли багато користі щодо усвідомлення збаламучених українців у Канаді.

Тарантеля не тільки використовує для своїх фейлетонів місцеву тематику. Він також жалить жалом своєї сатири московських „вождів” і „вожденят,” які своїм „ласкавим і ніжним” промінням освічують в Україні (і в інших поневолених совєтами країнах) шлях до мордування, концентраків, нелюдських злиднів і безпросвітнього життя.

ЛІТЕРАТУРА

О. Гай-Головко. „Тарантеля”. Канадійський Фармер, 16.1.1961р.

Тарантеля

НЕВІРНИЙ ГРИЦЬКО ПЕРЕКОНАВСЯ

Грицько був завзятий чоловік. Усяку технічну працю в організації виконував сумлінно і чесно. Матеріально не дуже так щиро підтримував, але за те напастував „нищих” від себе,

та брав, що тільки міг здерти. Провідники, які стояли на самому вершку, були для нього святими. Газету передплачував, але перечитував з неї тільки наголовки, і цього вистачало, щоб виробити собі „світогляд”. Не тільки книжки, але навіть маленької брошури він у своєму життю не перечитав. Зате він „все знав”, і сталінський режим обороняв цілим тілом і душею. Що писали національні українські газети, для нього було „брехнею”.

Він приїхав до Канади в 1929 році, коли вже починалася економічна криза. Працював десь на будові дороги, спочатку за 18 доларів на рік, а потім за 5 доларів на місяць. Уперше зайшов він на концерт до Робітничого Дому в малому містечку і там почув „палку” промову українського сталінця.

— Ми повинні мати тут в Канаді 13 мільйонів збудованих нових помешкань. Найменша дитина повинна мати своє помешкання. Робітники повинні працювати тільки по чотири години денно, а ті, що не працюють, повинні діставати по 35 доларів тижнево і то готівкою. Вулиці та хідники повинні бути гумові. Це все можна буде досягнути тільки тоді, коли повалимо капіталістичну систему і заведемо радянську владу. Хай живе радянська Канада!

Всі присутні голосно плескали, а Грицько найголосніше й найдовше. Від того часу він став „революціонером”.

По скінченню другої світової війни, Грицько задумав спровадити жінку і дочку (яка під час його виїзду мала лише два роки) до Канади. Все питав когось з української „еліти”, коли то вже можна буде посилати шифкарту. Йому говорили, що як тільки все внормалізується (а це забере зо два роки), то тоді вже зможе післати шифкарти. Тимчасом він вичитав в українських сталінських газетах, що можна посилати пакунки з одягом до ССРСР, а звідси — і на Західну Україну.

— Він попросив одну свою землячку, щоб вона пішла з ним до крамниці. Там накупив різних речей для жінки,

дочки і мами, включно з двома дорогими жіночими костюмами, щоб жінка й дочка мали в чім їхати до Канади, і все це вислав. За пару тижнів пізніше вислав другий пакунок з поживою. До жінки написав кілька листів, але відповіді не дістав. Він винуватив за це буржуазну Канаду.

Одного дня дістав листа від свого бувшого товариша — односельчанина і сусіди з старого краю. Лист був писаний з Німеччини. Грицько злостився. Відписав йому кількома словами: „Ти, Богдане, вертай назад на батьківщину. Як не повернеш, то ти є останнє ледащо!” За два місяці дістав другого листа від Богдана. Той писав: „Нехай я буду в тебе останнім ледащом, але я назад не вернуся. Я не маю чого і до кого вертати. Моїх батьків вивезли на Сибір ще в 1939 році, а брата большевики розстріляли. Вертайся ти, бо в тебе ще є жінка і дочка, яких я оставив, що мешкали в хліві. Твою стареньку маму і сестру Маланку вивезли на Сибір саме тоді, як і моїх родичів, а твого брата Семка німці розстріляли.”

— Підла брехня! — кричав Грицько, показуючи листа своїм найближчим.

Він далі посилав пакунки. Сам оплачував мито, виповнював поштові форми і в кожному заявляв, що коли пакунок не отримають, то щоб завернули йому назад, а він оплатить відвортню пошту. Вислав аж десять пакунків і двадцять листів.

Одного дня, вже в 1949 році, отримав першого листа від жінки, в якому було написано: „Ти пишеш, що вже вислав нам десять пакунків. Ми жадного не отримали. А листів отримали два. Більше пакунків не посилай, бо. . . нам добре живеться. Семка розстріляли німці, а мами і Маланки нема. . .”

Грицько опустил голову. Почав зразу тихенько, а потім голосніше нарікати і лишив ТОУК. Написав листа, щоб йому спинили „Життя”.

Так нарешті й невірний Грицько переконався. . .

МИХАЙЛО ГРУШКА

Михайло Грушка (Майкл Гарріс) великою мірою прислужився популяризації української культури, а зокрема літератури в англomовному світі своїми численними статтями й нотатками у вінніпезькому щоденникові *Vinnipeg Fri Press*. Крім того він написав англійською мовою дуже вартісну літературну працю „Оповідання українського емігранта про його життя в країні багатства й рівності”.

Михайло Грушка народився в 1894 році в селі Шипинця на Буковині в бідній родині, в якій, крім нього, всі були неписьменні. Отож першою його культурною працею було читання української газети своїй родині й сусідам.

У 1911 році Михайло виїхав у Канаду до батька, який працював у шахті в Мичел у Бритіш Колумбії. Незабаром, 11 квітня 1911 року, він прибув до Вінніпегу, „Українського міста” в Канаді. Пізніше влаштувався за водоноса на будівництві залізниці СПР у Саскачевані, а потім працював на фермі. У 1913 році вчився в українській школі, де вчили українську молодь англійської мови. В 1914 році, перед Першою світовою війною, він уже настільки знав англійську мову, що його прийняли в середню школу до дев'ятої класи. Пізніше він продовжував свою освіту в Алберті.

В 1918 році Грушка виїхав до Америки (Сітл, Вашингтон), закінчив там середню школу і вступив до Вашингтонського Університету. В 1922 році виїхав до Сан Франціско, Каліфорнія, і там працював сім років на різних роботах. У 1928 році повернувся до Вінніпегу. Тут він мав велике щастя — дістати працю репортера в щоденникові *Vinnipeg Fri Press* і працювати в редакції цієї газети до 1960 року.

У зв'язку з своєю працею в цьому щоденникові він мав нагоду зустрітися з багатьма членами канадського уряду, відомими літераторами й мистцями й ознайомлювати їх з українською культурою. Протягом своєї 32-річної журналістичної праці він також висвітлював кожен нагоду, зв'язану з українською літературою, мистецтвом і наукою.

ЛІТЕРАТУРА

О. Гай-Головко. „Михайло Грушка”. Канадійський Фармер, 4.9.1961р.

I COVERED THREE BEATS

Besides labor beat, trade unions in all fields of their trades and profession, I also covered the Ethnic and Veteran beats for the Winnipeg Free Press. For a reporter of Ukrainian origin, I felt proud of myself for being able to hold the three-way beats. No other journalist before me or after my retirement did it. I also was proud of the Free Press, which held high prestige in Canada and other countries. Also I had high regard for the editorial writers, among whom were J.W. Dafoe, editor-in-chief, T.B. Robertson, D.B. McRae, G.V. Ferguson, J.B. McGeachy, later Bruce Hutchison as an associate editor.

Of course, night editor Walter Hand, helped me much, he seldom failed to help the beginners in the reportorial department. Without his friendly training I would not have been able to do that much . . . too much and long hours. For in addition to the regular beats Walter had me go on special assignments, when he was short handed. Early in the Second World War Mr. Hand often had me cover the hotel beat and check up the police beat as well. There was no extra pay for overtime over my supposed regular hours from 4 p.m. to 12 midnight.

RETORT BROUGHT UPROAR FROM DELEGATES AT CCL CONVENTION IN OTTAWA

Prime Minister Louis St. Laurent was the guest speaker at the convention dinner. During his address Mr. St. Laurent hinted somewhat ironically about a relationship between the congress and what was considered a political arm of organized labor. The prime minister termed the relationship between CCL and the CCF, as being "companion trial marriage of the congress with the CCF..."

Pat Conroy, CCL general secretary, replied to the guest speaker in speech of thanks that "I would like to remind Prime Minister St. Laurent that we are Christian people. We don't believe in companion trial marriage."

Conroy's reply brought the entire gathering of some 500 delegates across Canada to an uproar and laughter, apparently in full agreement with Conroy's retort. What gave this incident a religious character was that both the prime minister and Mr. Conroy were of the same religious faith, practicing Roman Catholics. Although this incident was not reported in the papers, the convention spread Conroy's smart reply across Canada while reporting to their local meetings in various cities.

MARKET SQUARE MEETINGS

Market Square, where now the new city hall building stands, was for many years a meeting gathering for different groups, which could be called in a sense a London Hyde Park in England. Quite often the fights occurred between the rival groups and once in a while between the laboring groups and city police. My job also was to watch the Market Square for news.

A meeting could start at the call of any man who wanted an audience to expound his philosophy for the benefit of all mankind. One would see the Communist group meeting in one place, the

Socialists would explain their kind of political system in another place near the leftists, and the Salvation Army group would preach evangelism of their kind. I witnessed a number of fist clashes between the Communists and the Socialists because of their wide disagreement on the political systems they supported. Quite often the leftists would stop at the Salvation Army gathering to heckle the evangelic speakers. Despite the prevailing opinion of many that a Socialist was just one step behind a Communist in the political and economic beliefs, Market Square meetings showed they did not get along together. Heckling was the evidence of such division between the two.

One evening we saw the leftists pull down Mrs. George Armstrong from her soap box. She was of the Socialist group. Her husband often used the soap box for his oratory there.

When once the police charged with their batons and blackjacks against the angry crowd during the hungry thirties, one blackjack blasted my hat off my head. Had I not ducked the charge my skull would have been cracked. After that time I kept away from the center of the gathering group.

This time the police charged the milling group, which included the innocent bystanders and the guilty ones who hurled the stones, bricks and bottles at the aldermen cars as they came out from the city council meeting. This council meeting had refused the complaints of the delegates representing the group meeting on Market Square.

A delegation had gone to the city council to ask it for more relief rations, food and clothing for hungry men, women and their children. When a spokesman for the delegation announced that the city council had refused admittance to the meeting to hear their story that announcement aroused the anger of the crowd, resulting in their attack on the aldermen as they approached to their cars parked nearby. A number of windows in the aldermen cars were smashed by hurling rocks but no alderman was badly hurt.

During the height of the Hitler rule a fascist group was organized and it too started to hold their propaganda meetings on

Market Square. It did not last long for at one such meeting of the Fascist the leftists attacked them most mercilessly. A number of the fascists had to be taken to the general hospital for treatment.

On one occasion we witnessed the clashes between the Fascists and leftists in the small hall in the North End. The fight started at this hall when the Reds attempted to tear down a large Swastika flag from the platform and the Nazi sympathisers repelled the attempt. The Fascist speakers fought the Communists with soft drink bottles and stones, which were stored in cases on the stage for the purpose of using them in the event of expected attack by the leftists.

Наші минулі часи яскраво відзначалися самовіданими меценатами розвитку української культури. Не бракує їх і тепер. Тут, у цій книзі, наводимо коротко історію наших новітніх меценатів, які так шляхетно спричинилися до виходу в світ дуже вартісних книг і також цієї книги.

О. Гай-Головко

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ ПІОНЕРІВ АЛЬБЕРТИ

Українці Західньої Канади вшанували 50-ліття пам'ятного 1941р., в якому прибули до Альберти перші українські поселенці. Упродовж 50 років чимала кількість людей різних фахів, а особливо рільничого, поселилися на широких просторах західньої Канади. Хоч і тяжко працювали вони й терпіли непомірні злидні, все ж таки упродовж пів століття досягнули високого рівня не лише в фермерстві, а й у торгівлі, підприємствах, професіях і мистецтві.

Почали вони думати, як затримати їм і навіть поширити українські традиції, звичаї й культуру. Передові громадяни вирішили об'єднатися в товаристві, яке здійснило б ці мрії.

У березні 1941р. наші передовики склали статут товариства, і альбертійський уряд одобрив його. Так постало Товариство Українських Піонерів Альберти. Статут, між іншим, мав на меті видавати книжки й журнали про різні піонерські досягнення, розвивати й розповсюджувати освіту, товариську діяльність між піонерами і берегти їхню історію.

Ініціатори товариства й автори статуту створили першу

управу, до якої входили: В.С. Плав'юк — голова, Д. Фербей — заступник і В. Чумер — секретар-скарбник. Вибраними директорами були: Т. Томашевський та Іван Басараб.

Один із перших проєктів у честь піонерів був збудований 1963р. пам'ятник біля української хатини-музею в Елк Айленд Парку. Щовесни до 1994р. влаштовувано „пікнік” коло хатини-пам'ятника, де сотні прибулих людей ішли на Службу Божу, яку правили українські католики і православні. Потім відбувалася програма, яка складалася з хорових виступів, танців і відповідних промов.

Товариство 1941р. пробувало видати коротку історію піонерства, але цього не вдалося здійснити через брак фінансів. Однак один із засновників товариства В. Чумер видав своєю працею і коштом твір „Спомини”, в яких він передав наступним поколінням знаменитий опис початкових поселенців у Канаді.

Читачі прийняли цю книгу з великим зацікавленням. Але товариство не відважилося взятись за такий же коштовний проєкт аж до 1970р., видавши в ньому книгу „Українські піонери в Альберті”. Головним редактором цієї книги був Й.М. Лазаренко. Щоб доповнити перший том, перед 1981р. вийшли у світ ще два томи. Головними співробітниками і редакторами були: І. Горецький, д-р Н. Голубицький, В. Косташ, Й. Лазаренко, Д. Прокоп, Н. Пухкий і В. Шарик.

У 1984р. видано цікаву книгу „Dictionary of Ukrainian Biography - Pioneer Settlers of Alberta 1891-1900,” яку написав д-р. В. Кисілевський (Dr. Kaye), а приготував до друку І. Горецький. Окрім Чумерових „Споминів” згадані книги вийшли в англійській мові.

Товариство активно шукає близькі для нього матеріяли, які б ушанували наших заслужених діячів, котрі жертвували свій час, енергію, працю й талант для добра громади. Щоб заохотити різних творців, товариство, наскільки можливо, допомагає фундами видавати відповідний і доречний матеріал.

Отож 1997р. товариство допомагає видати другий том В.С. Плав'юкової книги „Приповідки”, якої більшість примірників буде надіслано в Україну. Також товариство ухвалило покрити частину коштів на видання книги „Українські письменники в Канаді”, яких життя і творчість висвітлив Олекса Гай-Головко.

Досі товариство хоч і повільно, але успішно, виконувало свої обов'язки на користь нашого суспільства. Упродовж 55 років його існування відбулося багато змін. Були добрі й недобрі роки, було мало й багато членів. Також були фінансові кризи й збагачення.

Тепер, коли оце пишемо, товариство стоїть на міцному ґрунті завдяки активній управі, яка придбала поважне число членів і використала касіно. Фінансове забезпечення дає більшу нагоду допомогти в праці нашої організації.

До редакційного комітету входять: д-р. Б. Медвідський, д-р. О. Макар, І. Григорій, Люба Григорій і В. Шарик.

Бажаємо нашому товариству успіхів у їхній громадській роботі.

*За редакційний комітет
Володимир П. Шарик.*

**Опубліковані літературні праці
Олекси Гай-Головка**

- Сурмач.* Краків-Львів, 1942.
Коханіяда. Авгсург, 1947.
Поєдинок з дияволом. Том перший. Вінніпег, 1950.
Поєдинок з дияволом. Том другий. Вінніпег. 1950.
Одчайдушні. Вінніпег, 1959.
Поетичні твори. Том перший. Вінніпег, 1970.
Поетичні твори. Том другий. Вінніпег, 1978.
Смертельною дорогою. Том перший. Вінніпег, 1979.
Українські письменники в Канаді. Том перший. Вінніпег,
1980.
Смертельною дорогою. Том другий. Вінніпег, 1983.
Сон. Вінніпег, 1984.
Duel with the Devil. Winnipeg, 1986.
Їм дзвони не дзвонили. Вінніпег, 1987.
For them the Bells did not Toll. Winnipeg, 1993.

ЗМІСТ

Передмова	7
Ілля Кириак	8
Онуфрій Івах	25
Андрій Господин	36
Іван Данильчук	52
Олександр Луговий	63
Микита Мандрика	72
Тетяна Шевчук	83
Михайло Петрівський	87
Катря Новосад	99
Дмитро Гунькевич	105
Тарас Волохатюк	110
Василь Склепович	115
Іван Новосад	128
Василь Тулевітрів	130
Марія Адамовська	135
Віктор Купченко	137
Володимир Кисілевський	145
Анна Пруська	154
Володимир Плав'юк	156
Михайло Крип'якевич	162
Стефан Котик	166
Володимир Купченко	172
Дарія Могилянка	175
Мирослав Ірчан	181
Михайло Лучкович	194
Мирослава (Майра) Гаас	203
Тарантеля	211
Михайло Грушка	215
Товариство Українських Піонерів Альберти	220

Printed in Canada